PASSIONES
ANIMÆ,

PER

RENATVM DES CARTES:

Gallicè ab ipſo conſcriptæ, nunc autem in exterorum gratiam Latina civitate donatæ.

Ab H. D. M. I. V. L.

AMSTELODAMI,
Apud Ludovicum & Danielem Elzevirios,
Anno CIƆ IƆC LVI.

INTERPRETIS
PRÆFATIVNCVLA
AD LECTOREM.

Vino vendibili, quod aiunt, *Amice Lector*, hederâ ſuſpenſâ non eſt opus: Quare non debes expectare ut multa dicam vel in hujus tractatus Pathologici commendationem, vel in laudem Authoris. Iſtum lege, & hunc luge, quem mors præmatura orbi litterato paucos ante menſes in Suecia eripuit. Sereniſſima Suecorum Regina, ſummi Parentis non minor Filia, quæ tribus Coronis ſui ſtemmatis quartam jamdiu adjecit longe auguſtiorem, ſtupendæ eruditionis, profundæ ſapientiæ, & liberalitatis magnificæ in eruditos cujuſvis conditionis, Nobiliſſimum Carteſium humaniſſime ad ſe invitaverat, viſis ipſius ſcriptis Philoſophicis cedro dignis, & illecta, ut aiunt, hujus ipſius Tractatus de Affectibus lectione & admiratione. Sed vix in Sueciam pedem intulerat, cum repentino morbo correptus, ex hac ſtatione emigravit. Quanti eum vivum feciſſet ſapientiſſima Regina, armata Pallas Gotthicæ gentis, etiam ſuis lachrymis, audito mortis ejus nuntio, teſtata dicitur. Tantæ Reginæ de hoc viro judicium ſufficit eluendo quicquid olim æmulorum quorundam zelus ac fervor illi voluerat adſpergere. Eorum nemo eſt cui tam pretioſe unquam parentabitur. Nec potuit non placere ſummis Principibus, qui talibus adverſariis diſplicuerat. Ea ſors eſt Virtutis & Eruditionis, ut illas non minus invidia comitetur quam fumus ignem. Quicunque ſemotis affectibus ejus opera legerit, fatebitur, illum magnam lucem Philoſophi-

cis Diſciplinis intuliſſe; etſi ejus placita non admiſerint, quibus poſt fruges repertas glande adhuc veſci volupe eſt. Hic ipſe tractatus Pathologicus ſatis oſtendit, non minus illum in Microcoſmi cognitione, quam in Macrocoſmi contemplatione profeciſſe. In nullius manus veniet, etſi diverſa ſentiat, ut ſemper licuit inter bonos, quin ejus acumen, ſolertiam, perſpicuitatem, ac ſubtilitatem miretur, & quod tam commode ad ſolam rationis facem in iſtius naturalis automati motus omnes inquirere potuerit. Conſiderat enim hominem Philoſophico more, nec penetrat in nativam illius corruptionem, horum motuum anomalorum & eccentricorum in nobis fœcundiſſimam matrem, quæ Theologicæ eſt diſquiſitionis. Ne mireris vero, *Benevole Lector*, quod ſtyli, quo noſtra lingua uſus eſt, nitorem Latino ſermone aſſequi non potuerim. Debuiſſet ipſe interpres fuiſſe ſuorum conceptuum. Satis mihi fuit, eos quam potui fideliſſime exprimere; quod dum facio, elegantiæ obliviſcor. Et auſim ſane dicere, illos non potuiſſe ab alio quam ab homine Gallo ſatis feliciter exprimi. Id me movit ut cum nomen *Affectuum* Latinius forte poſſet uſurpari, maluerim tamen *Paſſionum* vocem retinere, quo Authoris ipſius principiis magis inhærerem. Nec initio aliis quam mihi ſoli hanc Metaphraſim adornabam; ſed poſtea viri magni, quorum authoritatem refugere religio mihi fuiſſet, authores fuerunt ut eam Typothetæ permitterem. Ei adjeci Epiſtolas Editioni Gallicæ præfixas à Viro illo Doctiſſimo qui eam procuraverat. Fruere igitur noſtra hac qualicunque opella, *Amice Lector*, & ex illa diſce Affectibus tuis moderari. Vale.

AMI-

AMICVS AVTHORIS

ad Lectorem.

POſtquam hic liber ad me miſſus fuiſſet à Domino Carteſio, cum libertate eum typis mandandi, & ipſi addendi quam luberet Præfationem, mihi propoſui, nullam aliam adjicere, quam eaſdem litteras quas antehac ad ipſum dedi; ut id ab ipſo obtinerem, quia continent plurima, de quibus publicum præmoneri, illius intereſſe exiſtimo.

EPISTOLA PRIMA

AD

D. CARTESIVM.

DOMINE;

Mihi gratulabar, quod te viderem Lutetiæ ſuperiori hac æſtate, quia putabam, te eo veniſſe commorandi gratia, & quod, cum ibi facilius quam alibi poſſes ea conſequi experimenta quibus teſtatus fueras te egere ad ultimam manum imponendam tractatibus quos promiſiſti publico, fidem datam liberaturus eſſes, noſque illos brevi viſuros. Verum hanc mihi lætitiam ademiſti cum reverſus es in Hollandiam; Nec poſſum quin tibi dicam, me adhuc tibi iratum eſſe, eo quod nolueris ante diſceſſum tuum mihi copiam facere tractatus de Paſſionibus, quem à te compoſitum audivi. Adde, quod, animum reflectendo ad verba quæ legi in Præfatione quæ juncta fuerat ante biennium verſioni Gallicæ Principiorum tuorum, quibus poſtquam ſuccincte loquutus fueras de partibus Philoſophiæ quæ adhuc reperiri debent, antequam præcipui ejus

fructus colligi poſſint; *&* *dixeras*, te non adeo viribus tuis diffidere ut non auſis ſuſcipere explicationem cunctarum, ſi commoditatem haberes, experimenta faciendi, quæ requiruntur ad comprobandas tuas ratiocinationes. *Addis*,ad id opus eſſe maximis ſumptibus,quibus privatus, ut tu,par eſſe non poſſet,niſi à publico juvaretur. Sed cum non videas te debere illam opem expectare, putare, tibi acquieſcendum deinceps in ſtudiis privatis,pro inſtructione tua ſpeciali; & poſteritatem te excuſaturam ſi in poſterum nullos pro ea amplius labores ſuſcipias. *Vereor ne jam revera velis invidere publico reſiduum tuarum inventionum, noſque nihil unquam à te habituros, ſi patiamur te animo tuo obſequi. Quapropter decrevi te paululum hac epiſtola vexare, & me ulciſci ob denegatum tuum tractatum de Paſſionibus, tibi exprobrando libere negligentiam, & alios defectus quos judico impedire quominus explices talentum tuum quantum poſſes & teneris. Et revera non poſſum credere aliunde quam à negligentia tua,& quod parum cures prodeſſe reliquis hominibus, id proficiſci, quod non pergas in tua Phyſica. Etſi enim optime concipiam, impoſſibile eſſe ut eam perficias, niſi habeas plurima experimenta, & hæc debere ſumptibus publicis fieri, eo quod ad ipſum tuorum laborum utilitas redibit, nec bona privata ei rei ſufficiant; Attamen vix crediderim, id te remorari, quia facillime ab iis qui ſtatuunt de bonis publicis,poſſes obtinere quicquid in eum finem optare poſſes, ſi dignareris ipſis rem exponere uti eſt, & prout poſſes facile, modo velles. Sed vitæ genus quod ſemper egiſti, adeo fuit huic conſilio contrarium, ut credendum relinquas, te etiam nolle alienam opem admittere, etſi tibi offerretur: interea putas, poſteritatem te excuſaturam quod pro ipſa nolis amplius laborare, eo quod ſupponis, illam opem tibi eſſe neceſſariam, obtinere quam non poſſis. Quod mihi argumentum præbet cogitandi, non ſolum te nimis negligentem eſſe, verum forte etiam non ſat animi tibi ſuppetere ad ſperandum complementum eorum quæ expectant à*

te

te qui tua ſcripta legerunt; & nihilominus ſatis tibi vanitatis ſupereſſe ad perſuadendum poſteris, te in culpa non fuiſſe, ſed tuam virtutem non agnitam ut oportebat, & denegata tibi eſſe ſubſidia in tuis conſiliis. In quo video tuæ ambitioni fieri ſatis; quoniam qui viſuri ſunt tua ſcripta, judicabunt, ex eo quod in lucem dediſti ante duodecim annos, te jam reperiſſe ab eo tempore id omne quod huc uſque à te prodiit; & quod tibi ſupereſt inveniendum quoad Phyſicam, minus difficile eſſe eo quod jam explicaſti: ita ut potuiſſes exinde nobis tradere quicquid expectari poteſt à ratiocinatione humana, quoad medicinam & alios uſus hujus vitæ, ſi commoditatem habuiſſes experimenta ad id requiſita faciendi; quinimo proculdubio eorum jam magnam te reperiſſe partem, ſed juſtam indignationem ex ingrato hominum animo te impediviſſe, quominus inventa tua cum illis communicares. Atque ſic putas, te deinceps quieſcendo tantum poſſe acquirere celebritatis, ac ſi multum laborares; imo forte aliquid amplius, cum ut plurimum bonum quod poſſidetur, minoris fiat eo quod optatur, aut amiſſum deſideratur: ſed tibi volo eripere hanc rationem famæ abſque merito conſequendæ. Et quamvis non dubitem, te ſcire quid facto opus fuiſſet, ſi voluiſſes juvari à publico, volo tamen hîc illud deſcribere, imo curabo hanc epiſtolam imprimi, ne ignorantiam prætexere poſſis, aut te ſuper hoc ſæculum excuſare, ſi in poſterum nobis ſatisfacere neglexeris. Scias igitur velim, non ſufficere ut aliquid à publico conſequaris, id verbulo & obiter in præfatione cujuſdam libri ſubindicaſſe, non dicendo expreſſe, te id exoptare & expectare, nec explicando rationes quæ probare poſſunt non ſolum te id mereri, ſed etiam maxime Reipublicæ intereſſe ut id tibi concedatur, & inde maximam utilitatem expectari debere. Ita vulgo obtinet, omnes qui ſibi imaginantur, ſe aliquid valere, tantum ideo ſtrepitum excitare, & tanta cum importunitate petere quod pertendunt, ac tantum promittere ultra id quod poſſunt, ut cum quis non loquitur de ſe niſi modeſte, & nihil à quoquam petit, nec quidpiam fidenter promittit, quodcunque documentum

mentum aliunde edat ſuarum virium, nulla ejus habeatur ratio, nec de illo cogitetur.

Forte dices, indolem tuam te ad aliquid petendum non ferre, nec ad loquendum de te ipſo magnifice, quia alterum videtur abjectiorem animum notare, alterum ſuperbiorem: ſed pertendo, hanc indolem eſſe corrigendam, ceu natam potius ex errore & imbecillitate quam ex honeſto pudore & modeſtia. Nam quod attinet petitiones, illarum ſolarum pudere debet quæ ex propria manant indigentia, & apud eos fiunt à quibus nefas eſt aliquid exigere. Sed tantum abeſt ut earum pudere oporteat, quæ tendunt ad utilitatem & emolumentum eorum ad quos fiunt, ut è contrario gloria inde quæri poſſit; præſertim ubi jam ipſis ea data ſint quæ pretio ſuperant quod petitur. Magnifice vero loqui de ſe ipſo, tum demum ſuperbia eſt admodum ridicula & carpenda, cum quis de ſe ipſo falſa jactat. Imo vanitas eſt contemnenda, etiam cum vera dicuntur, ubi per oſtentationem id fit, nullo ad quemquam inde redeunte emolumento: ſed cum illa talia ſunt, ut aliorum interſit ea ſcire, certum eſt taceri non poſſe niſi per humilitatem vitioſam, quæ ſpecies eſt ignaviæ & imbecillitatis. Multum autem intereſt publici, illud præmoneri de iis quæ in ſcientiis reperiſti, ut inde judicans quid in illis adhuc poſſis reperire, incitetur ad id omne conferendum quod poterit, ut te juvet, tanquam ad opus cujus ſcopus eſt commune bonum omnium hominum. Et ea quæ jam dediſti, nimirum veritates magni momenti quas explicuiſti in tuis ſcriptis, incomparabiliter pretio ſuperant quicquid poſſes ad eam rem petere.

Dicere quoque potes, tua opera ſatis loqui, nec opus eſſe ut addas promiſſa & jactantias. quæ cum ſint ordinariæ circumforaneis & æruſcatoribus qui decipere volunt, videntur minime convenire viro honeſto qui ſolam Veritatem ſectatur. Verum non dico illi carpendi, quod res quas dicunt ſint magnæ & bonæ, ſed tantum quod falſæ ſint, nec eas probare poſſint. Cum illæ quas pertendo te debere de te dicere, tam veræ ſint & tam evidenter probatæ per ſcri-

pta tua, ut omnes decori regulæ tibi permittant de illis fidenter loqui, & ex charitate ad id tenearis, quoniam aliorum intereſt eas ſcire. Etſi enim tua ſcripta ſatis loquantur, reſpectu eorum qui ea examinant diligenter, & intelligere poſſunt, attamen id non ſufficit ad ſcopum quem tibi velim propoſitum eſſe; quoniam ſinguli ea legere nequeunt, nec facile vacare ii qui rempublicam adminiſtrant. Evenit forte ut qui ea legerint apud ipſos de illis quandoque meminerint: verum quicquid illis dicatur, cum ſciant te parvum ſtrepitum de te excitare, & nimia ſit illa modeſtia quam ſemper ſervaſti, cum de te ipſo loqueris, inde fit ut animum ad illa non multum reflectant. Imo quia ſæpe apud illos adhibentur ſermones exquiſitiſſimi, ad laudandos eos qui nonniſi valde mediocres ſunt, nullam cauſam habent ſumendi laudes immenſas, quæ tibi deferuntur ab illis qui te norunt, pro veritatibus admodum certis; è contrario cum quis de ſe loquitur, & miranda & extraordinaria ſibi tribuit, auditur attentius; præſertim ſi vir ſit præclaro loco natus, & quem ſcitur non ejus eſſe indolis aut genii ut agyrtam agat. Et quoniam ſe ridiculum præberet ſi tali occaſione hyperbolicis loquutionibus uteretur, ejus verba ſumuntur uti ſonant, & qui ea credere nolunt, ſaltem feruntur ſua vel curioſitate vel æmulatione ad examinandum an vera ſint. Idcirco cum certiſſimum ſit, & publici interſit ſcire, nullum unquam præter te extitiſſe in mundo (cujus ſaltem ſcripta habeamus) qui retexerit vera Principia, & cognoverit primas cauſas omnium quæ in natura producuntur; Et poſtquam jam reddideris rationem ex his Principiis omnium quæ apparent, & obſervantur frequentius in mundo, ſolummodo egere te obſervationibus ſpecialioribus ad reperiendum eodem modo rationes omnium quæ hominibus in hac vita utilia eſſe poſſunt, & ita nobis ſuppeditandam perfectiſſimam notitiam naturæ omnium mineralium, virtutum omnium plantarum, proprietatum animalium, & in genere omnium quæ inſervire poſſunt Medicinæ & aliis artibus; Et denique, cum hæ obſervationes non poſſint omnes fieri breviſſimo tempore abſque maxi-

mis ſumptibus, debere omnes populos terræ eo collimare, & alacriter conferre, tanquam in rem ſummi in orbe momenti, & quæ ad omnes ex aſſe ſpectat; id, inquam, cum certiſſimum ſit, & poſſit ſatis probari ex ſcriptis quæ jam typis evulgaſti, deberes id tam clare dicere, & promulgare tanta cum cura, & tam expreſſe edicere in omnibus titulis tuorum librorum, ut deinceps nemo poſſet dari qui id neſciret: ſic ad minimum primo intuitu impelleres multos ad examinandum quid de illo ſit, &, quo in id diligentius incumberent, & attentius legerent tua ſcripta, eo evidentius cognoſcerent, te de rebus falſis gloriatum non fuiſſe.

Præſertim tria ſunt quæ optarim recte omnibus inculcares. Primum, infinita reperienda reſtare in Phyſica, quæ admodum utilia vitæ eſſe poſſunt. Secundum, non ſine cauſa inventionem illarum rerum à te expectandam eſſe. Tertium, te eo plura reperire poſſe quo majorem commoditatem multorum experimentorum habiturus es. Refert, homines præmoneri de primo; quia maxima pars eorum non putat, aliquid poſſe in ſcientiis reperiri utilius eo quod ab antiquis repertum fuit; imo quia plures non concipiunt quid ſit Phyſica, vel cui rei inſervire poſſit. Facile autem eſt probare, nimiam reverentiam quâ ducimur erga antiquitatem, ejuſmodi errorem eſſe qui multum obſit ſcientiarum incremento. Nam videmus, populos rudes Americæ, & plurimos quoque alios qui habitant in regionibus minus remotis, multo pauciores commoditates ad vitam habere quam nos: ſunt tamen originis æque antiquæ, & æque poſſunt profiteri, ſe acquieſcere in ſapientia ſuorum Patrum, nec credere, quenquam poſſe aliquid melius docere eo quod jam notum & factum fuit ab ævo inter ſe. Eſtque hæc opinio adeo damnoſa, ut donec exuatur, certum ſit, nullam novam cognitionem poſſe acquiri. Quin experientiâ conſtat, populos qui ea maxime imbuti ſunt, eo ipſo rudiores & ignorantiores permanſiſſe. Et quia adhuc ſatis frequens eſt inter nos, ſufficit probando, nondum nos omnia ſcire quæ ſcire poſſumus. Quod etiam clare admodum probari poteſt ex plurimis inventionibus utiliſſi-

utiliſſimis, ut ſunt uſus pyxidis nauticæ, ars imprimendi, tubi optici, & ſimilia, quæ nonniſi ultimis ſæculis reperta fuere, quamvis videantur jam ſatis facilia iis qui ea norunt. Verum nihil eſt in quo magis eluceat neceſſitas acquirendi novas notiones, quam in eo quod Medicinam ſpectat. Etſi enim non dubitetur, Deum inſtruxiſſe hanc terram omnibus rebus quæ neceſſariæ ſunt hominibus ad ſe in illa conſervandos ſanos & vegetos uſque ad extremam ſenectam, nihilque ſit optabilius in mundo cognitione harum rerum: adeo ut olim fuerit præcipuum ſtudium Regum & ſapientum: Experientia tamen demonſtrat, nos ab illa tota adhuc ita remotos eſſe, ut ſæpe lecto affigamur parvis morbis quos ſapientiores Medici cognoſcere non poſſunt, quoſque nihil aliud quam exaſperant ſuis remediis, cum eos depellere conantur. In quo defectus artis ipſorum & neceſſitas ejus perficiendæ tam evidenter apparet, ut iis qui non concipiunt quid ſit Phyſica ſufficiat dicere, eam eſſe ſcientiam quæ docere debet rationem cognoſcendi adeo exacte naturam hominis, & omnium quæ ipſi cedere poſſunt in alimentum aut remedium, ut per eam facile ſit illi omnia morborum genera declinare. Nam ut taceam ejus alios uſus, hic ſolus ſatis magni momenti eſt, ad obligandos ſtupidiores, ut faveant conſiliis viri qui jam probavit per ea quæ reperit, non fruſtra ab eo expectanda eſſe quæ adhuc invenienda reſtant in hac ſcientia.

Verum præcipue ſciri refert, te illa de te ipſo probaſſe, & ad id neceſſe eſt ut vim aliquam tibi facias, & expellas nimiam illam modeſtiam quæ te impedivit huc uſque de te & de aliis dicere id quod teneris. Nolo idcirco te committere cum Doctis hujus ſæculi. Ad pleroſque eorum quibus illud nomen tribuitur, cujuſmodi ſunt omnes illi qui colunt quas vulgo vocamus litteras humaniores, & omnes Iuriſconſulti, non ſpectat id quod te dicere velim; ut nec ad Theologos aut Medicos, niſi quatenus ſunt Philoſophi. Nam Theologia nullo modo pendet à Phyſica, nec etiam Medicina eo modo quo hodie exercetur à Doctioribus & Prudentioribus in illa arte. Illis ſufficit ſequi regulas aut axiomata quæ longa experien-

tia docuit; nec adeo parvi faciunt vitam hominum ut ſundent judicia ſua, à quibus ſæpe illa pendet, ſuper ratiocinationes incertas Philoſophiæ ſcholaſticæ. Soli ergo reſtant Philoſophi; inter quos omnes qui ſapiunt jam tui ſunt, & lætabuntur cum videbunt te ita producere Veritatem, ut eam opprimere nequeat malignitas Pædagogorum: adeoque ſoli demum Pædagogi poterunt offendi ex eo quod dicturus es. Sed cum contemnantur & ludibrio habeantur ab honeſtioribus, non multum debes curare ut ipſis placeas. Adde quod jam fama tua eos tibi reddidit adeo infeſtos, ut magis eſſe non poſſint. Et pro eo quod modeſtia tua efficit ut jam quidam ex iis non vereantur te impetere, non dubito quin ſi te tantum commendares ac potes & teneris, adeo depreſſos eos ſub te videres, ut nullus foret quem id aggredi non puderet. Nihil igitur video quod te morari debeat, quominus in lucem edas quicquid judicaveris poſſe tuis conſiliis inſervire; & nihil eo utilius mihi videtur quam id quod jam ſcripſiſti in epiſtola ad R.P. Dinetum, quam curaſti imprimi ante ſeptennium dum Provincialis Ieſuitarum in Gallia eſſet. Non ibi, *ajebas, loquendo de Speciminibus quæ in lucem edideras quinque aut ſex annis ante*, unam aut alteram, ſed plus ſexcentas quæſtiones explicui, quæ ſic à nullo ante me fuerant explicatæ; ac quamvis multi hactenus mea ſcripta tranſverſis oculis inſpexerint, modiſque omnibus refutare conati ſint, nemo tamen, quod ſciam, quicquam non verum potuit in iis reperire. Fiat enumeratio quæſtionum omnium quæ in tot ſæculis, quibus aliæ Philoſophiæ viguerunt, ipſarum ope ſolutæ ſunt, & forte nec tam multæ nec tam illuſtres invenientur. Quinimo profiteor, ne unius quidem quæſtionis ſolutionem, ope principiorum Peripateticæ Philoſophiæ peculiarium, datam unquam fuiſſe, quam non poſſim demonſtrare eſſe illegitimam & falſam. Fiat periculum; proponantur, non quidem omnes, (neque enim operæ pretium puto, multum temporis ea in re impendere,) ſed paucæ aliquæ ſelectiores,

ctiores, ſtabo promiſſis &c. *Sic invitâ omni tuâ modeſtiâ vis veritatis te coëgit ibi ſcribere, te jam explicuiſſe in primis tuis Speciminibus, quæ tamen vix aliud quam Dioptricam & Meteora continent, plus quam ſexcentas quæſtiones Philoſophicas, quas nemo ante te tam ſolide explicare potuerat. Et quamvis plurimi inſpexiſſent tua ſcripta oculis malevolis, & quæſiviſſent omnia media ea refutandi, ignorabas tamen, ullum adhuc quicquam potuiſſe in illis deprehendere quod non eſſet verum. Quibus addis, quod ſi quis voluerit ſigillatim enumerare quæſtiones, quæ potuerunt reſolvi per omnes alios philoſophandi modos qui viguerunt ex quo Mundus eſt, forte nec tam multas nec tam notatu dignas apparituras. Quinimo affirmas, nunquam repertam fuiſſe ope principiorum peculiarium Philoſophiæ quæ Ariſtoteli tribuitur, & quæ ſola hodie in ſcholis obtinet, legitimam alicujus quæſtionis ſolutionem. Et expreſſe provocas omnes qui eam docent, ut deſignent aliquam quam ita accurate reſolverint, ut nullum errorem in eorum ſolutione oſtendere poſſis. Hæc autem cum ſcripta fuiſſent ad Provincialem Ieſuitarum, & in lucem edita ante ſeptem annos & amplius, proculdubio quidam ex capacioribus in vaſto hoc corpore conati eſſent illa refutare, niſi omnino vera eſſent, aut ſi ſaltem potuiſſent cum aliqua rationis veriſimilitudine impugnari. Nam etſi non magnum excites ſtrepitum, quiſque novit, famam tuam jam adeo celebrem eſſe, & adeo ipſorum referre vendicari quod docent, ut dicere nequeant ſe id neglexiſſe. Sed omnes Eruditi ſat norunt, nihil in Phyſica Scholaſtica eſſe quod non ſit dubium, nec neſciunt, in illis materiis dubium non valde à falſo diſtare; quia ſcientia certa eſſe debet & demonſtrativa; adeo ut mirari non debeant quod affirmaveris, Phyſicam ipſorum nullius quæſtionis veram ſolutionem continere; Nihil enim aliud id ſignificat, niſi quod non contineat demonſtrationem alicujus veritatis quam ignorant alii. Et ſi quis eorum examinaverit tua ſcripta ut ea refutet, è contrario reperit, ea nihil aliud continere quam demonſtrationes materiarum quæ antea ignorabantur*

bantur ab omnibus. Idcirco prudentes cum ſint & ſapientes, non miror ipſos tacere; verum magis miror te nondum triumphaſſe de eorum ſilentio, cum nihil magis exoptare queas, quo melius conſtet quid ab aliorum Phyſicis tua diſtet. Et ſane refert, earum differentiam notari, ut ſiniſtrum de Philoſophia judicium, quod plerumque faciunt qui rebus præſunt feliciſſime, non impediat quominus tuæ pretium cognoſcant. Nec enim ut plurimum judicant de eo quod eventurum eſt, niſi ex iis quæ jam eveniſſe viderunt: quia nunquam viderunt. & quia nunquam viderunt, alium fructum ex Philoſophia ſcholaſtica ad publicum rediiſſe, quam quod reddiderit plurimos homines Pædagogos, imaginari non poſſunt, meliorem ex tua expectandum, niſi ipſis oſtendatur, quod, cum hæc omnino veriſſima, & altera falſiſſima ſit, earum fructus neceſſario differre debeant. Et revera maximum argumentum eſt quo probetur nullam veritatem ineſſe Phyſicæ ſcholaſticæ, ſi obſervetur quod inſtituta ſit ad docendas omnes inventiones vitæ utiles, nulla tamen earum (etſi multæ repertæ fuerint ſucceſſu temporis) prodierit ope illius Phyſicæ, ſed ſolummodo fortunâ & uſu; aut ſi eo ulla ſcientia quicquam contulit, ſola Matheſis fuit, ceu unica ex omnibus ſcientiis humanis, in quâ hactenus potuerunt reperiri quædam veritates quæ in dubium revocari nequeunt. Scio equidem, Philoſophos eam velle partem facere ſuæ Phyſicæ; ſed quia fere omnes eam ignorant, & falſum eſt eam illius partem conſtituere, cum è contrario vera Phyſica ſit pars Matheſeos, id pro iis nihil facere poteſt. Sed certitudo quæ jam agnita fuit in Matheſi, multum pro te facit. In ea enim ſcientia tam certum eſt te excellere, & in eo adeo ſuperaſti invidiam, ut qui ægre ferunt laudes quæ in te congeruntur ob alias ſcientias, ſoleant dicere te cæteros omnes in hac ſuperare; quo tibi concedentes laudem quæ in dubium vocari non poteſt, eo minus calumniæ ſuſpecti ſint, cum conantur tibi alias quaſdam auferre. Et in eo quod de Geometria in lucem edidiſti obſervatum eſt, te ita determinare omnia ad quæ mens humana penetrare poteſt, & quæ ſint ſolutiones quæ ſingulis difficul-

cultatibus adaptari queunt, ut videaris totam meſſem collegiſſe, cujus alii qui ante te ſcripſerunt ſpicas tantum legerant immaturas, & qui poſt te venturi ſunt, nihil aliud quam ſpicilegium poterunt exercere, eas colligendo quas datâ operâ ipſis reliqueris. Adde quod oſtendiſti ex ſolutione prompta & facili omnium quæſtionum, quas propoſuerant qui te tentare voluerunt, Methodum quâ uteris in hunc finem adeo infallibilem eſſe, ut ejus ſubſidio nunquam non reperias, quoad ea quæ expendis, quicquid ab humana mente reperiri poteſt. Adeoque ad certo perſuadendum, te poſſe Phyſicam ad umbilicum perficere, ſufficit probes eam nihil aliud eſſe quàm partem Matheſeos. Id vero jam luculenter probaſti in tuis Principiis, cum explicando omnes qualitates ſenſibiles, ſolum conſideratis magnitudinibus, figuris & motibus, oſtendiſti, hunc mundum viſibilem, qui totum objectum Phyſicæ eſt, nonniſi partem minimam eorum corporum infinitorum continere, de quibus concipi poteſt, omnes illorum proprietates aut qualitates in iis ſolis rebus conſiſtere; cum objectum Matheſeos ea omnia complectatur. Idem quoque probari poteſt experientia omnium ſæculorum. Quamvis enim ab ævo multi fuerint ſapientes qui operam navarunt in diſquiſitione Phyſicâ, non poteſt dici ullum unquam in ea aliquid reperiſſe (id eſt perveniſſe ad aliquam veram notitiam quoad naturam rerum corporearum) per aliquod principium quod ad Matheſim non pertineat. Cum è contrario principiorum illius ope jam reperta ſint infinita utiliſſima, nimirum fere quicquid notum eſt in Aſtronomia, in Chirurgia, & in omnibus artibus Mechanicis; quibus ſi aliquid amplius ineſt quod non pertineat ad hanc ſcientiam, ex nulla alia deductum eſt, ſed ſolummodo ex certis obſervationibus quarum veræ cauſæ ignorantur. Quod expendere attente nemo poteſt, quin fateatur, per Matheſim ſolam poſſe ad cognitionem veræ Phyſicæ perveniri. Et quoniam non dubitatur te in illa excellere, nihil eſt quod à te circa hanc expectandum non ſit. Attamen adhuc ſcrupulus reſtat ex eo, quod omnes qui aliquam per Mathematicas diſciplinas famam ſibi acquiſiverunt,

non

non ideo capaces videntur aliquid in Phyſica reperiendi; cum etiam quidam ex illis minus percipiant ea quæ de illa ſcripſiſti, quam qui nullam antehac didicere ſcientiam. Verum ad id reſponderi poteſt, etſi, qui animum aptiorem habent concipiendis veritatibus Mathematicis, facilius procul dubio tuam Phyſicam intelligant, quoniam omnes ratiocinationes illius ex Matheſi deprompta ſunt; non tamen ſemper evenire eoſdem celebrari ceu doctiores in Matheſi; quia ad acquirendam eam famam opus eſt libros eorum perluſtrare qui jam de illa ſcientia ſcripſere; quod maxima pars non facit, & ſæpe, qui eos evolvunt, cum conantur obtinere labore & ſtudio quod vi ingenii ſui conſequi nequeunt, fatigant nimis ſuam imaginationem, imo eam lædunt, & ſimul acquirunt multa præjudicia: quâ ratione illis difficilius eſt concipere veritates quas ſcribis, quam haberi pro magnis Mathematicis, quod tam pauci huic ſcientiæ ſe addicant, ut ſæpe ſint ſoli in magna aliqua regione. & quamvis quandoque etiam alii præter ipſos ſint, magnum nihilominus ſtrepitum excitant, quoniam parum illud quod ſciunt magni illis conſtitit. Cæterum non eſt difficile concipere veritates quas alius reperit: ad id ſufficit mentem habere liberam omnibus falſis præjudiciis, eoque velle ſuam attentionem ſatis applicare. Nec etiam valde difficile eſt quaſdam reperire ab aliis ſeparatas, ut fecerunt olim Thales, Pythagoras, Archimedes, & noſtro ſæculo Gilbertus, Keplerus, Galilæus, Hervejus, & quidam alii. Denique abſque magno labore concipi poteſt corpus Philoſophiæ minus monſtruoſum, & nixum conjecturis veroſimilioribus, illo quod ex ſcriptis Ariſtotelis educitur: quod etiam factum fuit à quibuſdam hoc ſæculo. Verum tale corpus Philoſophicum formare, quod nonniſi veritates contineat probatas per demonſtrationes æque claras & certas ac ſunt veritates Mathematicæ, res eſt adeo difficilis & rara, ut à quinquaginta ſæculis quibus mundus jam ſtetit, tu ſolus extiteris qui oſtendiſti ſcriptis tuis te id conficere poſſe. At ſicut cum Architectus poſuit omnia fundamenta, & eduxit præcipuos muros alicujus prægrandis ædificii, non dubitatur quin ad finem

finem optatum opus ſuum deducere poſſit, eo quod difficillimum jam fecerit: ita qui cum attentione legerint librum tuum de Principiis, conſiderantes quomodo ibi poſueris fundamenta totius Philoſophiæ naturalis, & quantæ ſint conſequentiæ veritatum quas ex illis deduxiſti, dubitare non poſſunt quin Methodus illa quâ uteris ſufficiat, ut abſolvas reperire quicquid in Phyſica reperiri poteſt; quia ea quæ jam explicuiſti, nimirum naturam Magnetis, Ignis, Aëris, Aquæ, Terræ, & omnium quæ in cælo apparent, non videntur faciliora iis quæ adhuc deſiderari poſſunt.

Attamen addi debet, Architecto quantumvis in ſua arte perito impoſſibile eſſe abſolvere ædificium cæptum, ſi deſtituatur materiâ quæ adhiberi debet; Pariliter licet perfecta ſit tua Methodus, efficere non poteſt ut ultra procedas in explicatione cauſarum naturalium, niſi habueris experimenta requiſita ad determinandos earum effectus. Quod ultimum eſt ex tribus capitibus quæ præcipue explicanda credo; quoniam maxima pars hominum non concipit quam ſint hæc experimenta neceſſaria, aut quanti ſumptus ad illa requirantur. Qui intra ſuum Muſeum conſiſtentes, ſoloſque ſuos libros conſulentes, de natura diſſerere aggrediuntur, poſſunt equidem dicere quo modo creaſſent mundum, ſi Deus ipſis id in mandatis dediſſet, id eſt, poſſunt deſcribere Chimaras quæ æque conveniant cum imbecillitate mentis ſuæ, ac admirabilis pulchritudo univerſi cum potentia infinita ſui Authoris, ſed abſque ingenio revera divino non poſſunt ex ſe ipſis talem formare ideam rerum, quæ ſimilis ſit illi quam Deus habuit ad eas creandas. Et licet tua Methodus promittat quidquid ab ingenio humano expectari poteſt, quoad inquiſitionem veritatis in ſcientiis, non tamen artem divinandi pollicetur, ſed ſolummodo deducendi ex quibuſdam rebus datis omnes veritates quæ ex illis deduci poſſunt: & hæ res in Phyſica datæ nihil aliud poſſunt eſſe quàm experimenta. Imo eo quod hæc experimenta ſunt duum generum, quædam facilia,

lia, & quæ non aliunde pendent, quam ex reflexione ad ea quæ ſponte ſeſe ſenſibus offerunt, alia rariora & difficiliora, ad quæ abſque aliquo ſtudio & impenſis non pervenitur: notari poteſt, te jam inſeruiſſe tuis ſcriptis quicquid poteſt deduci ex illis experimentis facilibus: imo & ex rarioribus, quæ ex libris haurire potuiſti. Nam præterquam quod in illis explicaſti naturam omnium qualitatum quæ movent ſenſus, & omnium corporum quæ communiora ſunt in hac terra, ut ignis, aëris, aquæ, & quorundam aliorum; reddidiſti quoque rationem omnium quæ obſervata huc uſque fuerunt in cœlis, omnium proprietatum magnetis, & plurimarum obſervationum Chymiæ. Ita ut nullo modo plura à te expectanda ſint quoad Phyſicam, donec plura habueris experimenta quorum cauſas diſquirere poſſis. Nec miror quod illa non tentes propriis ſumptibus. Scio enim, inquiſitionem rerum minimarum plurimi conſtare. Miſſis enim Alchymiſtis, & aliis ſecretorum ruſpatoribus, qui ſolent omnia ſua hoc modo dilapidare; audivi, ſolum magnetem plus quam quinquaginta mille coronatis conſtitiſſe Gilberto, quamvis fuerit vir ſolidiſſimi ingenii, ut oſtendit in eo quod primus fuerit qui reperit præcipuas proprietates hujus lapidis. Vidi quoque Inſtaurationem magnam & Novum Atlantem *Cancellarii Baconis: qui mihi videtur omnium qui ante te ſcripſerunt fuiſſe primus, qui habuit optimas cogitationes, quoad Methodum adhibendam ad colophonem perfectionis Phyſicæ imponendum. Verum reditus annui duorum aut trium Regum toto orbe potentiſſimorum non ſufficerent exequendis omnibus quæ ad id deſiderat. Et quamvis non putem, te tot experimentis egere, quot ſibi imaginatur, quod poſſis multa ſupplere tum propriâ ſolertiâ, tum cognitione veritatum quas jam reperiſti; attamen ubi conſidero, numerum corporum peculiarium quæ examinanda tibi reſtant eſſe fere infinitum; nullum ex iis eſſe quod non habeat ſat multas proprietates, unde queant fieri plurimæ explorationes, quibus impendi queat totum tempus & opus*

plu-

plurium hominum; juxta regulas tuæ Methodi opus eſſe expendi ſimul omnia quæ inter ſeſe quandam affinitatem colunt, ad eorum differentias facilius explorandas, & faciendas enumerationes certas in quibus acquieſcas; Poſſe te hoc pacto utiliter uti ſimul tot diverſis experimentis, quot labore & induſtria multorum ingenioſorum hominum ſuppeditari poſſent; Et denique illos homines ingenioſos habere te non poſſe niſi magna pecuniæ vi, eo quod ſi quidam gratuitas operas hîc addicere vellent, eo minus inſiſterent tuis præceptis, & nil niſi tempus inutiliter terendi tibi occaſionem præberent; Vbi, inquam, illa omnia conſidero, facile concipio, te abſolvere digne non poſſe quod cœpiſti in tuis Principiis, id eſt explicare ſpeciatim omnia mineralia, plantas, animalia, & hominem, eodem modo quo jam explicuiſti omnia elementa terræ, & quicquid in cœlis obſervatur, niſi Republica ſumptus ad id requiſitos ſuppeditante; & quo liberalius illi tibi ſuppeditabuntur, tanto melius poteris exequi tua deſtinata.

Quoniam autem hæc eadem poſſunt etiam facile ab unoquoque concipi, & tam vera ſunt ut in dubium revocari non poſſint, non dubito quin, ſi ea ita repræſentares, ut pervenirent ad notitiam eorum quibus Deus cum imperio in populos terræ dedit quoque munus omni conatu promovendi bonum publicum, nullus ex illis foret qui non vellet multum conferre in conſilia tam manifeſte utilia toti mundo. Et quamvis Gallia noſtra, quæ tua eſt Patria, ſit Status adeo potens, ut videatur ſola poſſe tibi ſuppeditare quæ eo requiruntur, attamen quia ad alias Gentes non minus hæc ſpectant, confido, plurimas ex illis ſat generoſas fore ut Patriæ noſtræ in hoc officio non cedant, & nullam repertum iri tam barbaram quæ illius rei particeps eſſe nolit. Verum ſi id omne quod hîc ſcripſi non poteſt efficere ut animi tui ſententiam mutes, te ſaltem enixe rogo ut digneris tractatum tuum de Paſſionibus ad me mittere, & permittere ut illi præfigam Præfationem cum qua imprimatur. Eam conabor ita conſtruere

ſtruere, ut nihil contineat quod poſſis improbare, & adeo conveniat opinioni omnium qui ingenio pollent, & virtute præditi ſunt, ut nullus ſit futurus qui ubi eam legerit, non veniat in partem zeli quo ferveo pro incremento ſcientiarum, & ut ſim &c.

Datum Lutetiæ Pariſiorum,
6 Novembris, 1648.

RESPONSIO

Ad Præcedentem Epiſtolam.

Domine;

Inter injurias & exprobrationes quas reperio in prolixa epiſtola quam dignatus es ad me ſcribere, tam multa obſervo in ea pro me facientia, ut ſi eam typis mandares, ut ſcribis te velle facere, vererer ne quidam ſibi imaginarentur, inter nos majorem eſſe conſenſum quam revera eſt, & me rogaſſe ut illi infereres multa quæ decorum non ſinebat à me ipſo in publicum edi. Quare hîc ad omnia ſigillatim non reſpondebo. Tibi ſolummodo duas ſuggeram rationes, quæ ut judico te impedient quominus eam publices. Prima eſt, me non putare, conſilium illud quod videris habuiſſe eam ſcribendo, poſſe ſuccedere. Secunda, me nullatenus ejus eſſe indolis quam tibi fingis, nullaque me tactum iri indignatione & faſtidio quod mihi auferat deſiderium faciendi quicquid in me erit ut inſerviam publico: cui me multum debere profiteor, eo quod ſcripta quæ jam in lucem emiſi fuerint à multis favorabiliter

liter excepta. Nec antehac tibi aliam ob cauſam denegavi quod de Paſſionibus ſcripſeram, niſi ut non tenerer ea oſtendere quibuſdam aliis qui nullum ex illis emolumentum percepturi fuiſſent. Quoniam enim ea non alio fine compoſueram quam ut legerentur à magno Principe, cujus ingenium adeo ſupra vulgus eſt, ut abſque ullo labore concipiat quod videtur difficillimum noſtris Doctoribus, id ſolum in illis ſuſceperam explicandum quod novum eſſe arbitrabar. Et quo dictis fidem adhibeas, tibi polliceor, me reviſurum denuo hoc idem ſcriptum Pathologicum, eique additurum quod judicavero neceſſarium ut intelligibilius reddatur, idque poſtea ad te miſſurum, ut cum eo facias quod libuerit: ſum enim &c.

Datum Egmondæ,
4 Decembris, 1648.

EPISTOLA SECVNDA

AD

D. DES CARTES.

DOMINE;

Tam diu expectare me feciſti tuum Tractatum de Paſſionibus, ut incipiam de eo deſperare, mihique imaginari, te eum alio fine non promiſiſſe niſi ut impedires quominus typis mandarem illam epiſtolam quam ad te antehac dederam. Etenim juſtam habeo cauſam ſuſpicandi, te moleſte laturum, ſi dematur tibi excuſatio quam prætexis ne Phyſicam tuam perficias. Eam tamen auferre illâ epiſtolâ intendebam, quoniam rationes quas protuli tales ſunt, ut non putem, à quoquam legi poſſe, cui aliquatenus Virtus & Honor ſunt in pretio, quin mecum incitetur ad optandum, ut obtineas à publico quod requiritur ad experimenta quæ tibi neceſſaria ais; & ſperabam, ut facile incideret in manus quorundam, qui poſſent hoc votum ratum efficere, tum quod cum iis verſentur qui de bonis publicis ſtatuunt, tum etiam quod ipſimet quoque de illis ſtatuant. Sic mihi pollicebar, te vel invitum habiturum quod ageres. Novi enim, te ita generoſum eſſe, ut redditurus ſis etiam cum fœnore quicquid eo modo tibi datum foret, & id te ab illa negligentia prorſus abducturum, cujus non poſſum nunc te reum non agere, etſi ſim &c.

23 Iulii, 1649.

RE-

RESPONSIO

Ad ſecundam Epiſtolam.

DOMINE,

Plane extra culpam ſum illius artificii quo me uſum fuiſſe pertendis, ad impediendum ne prolixa illa epiſtola quam ad me ſuperiori anno dediſti promulgaretur. Non opus mihi fuit eo uti. Etſi enim nullatenus crediderim, eam poſſe ſortiri effectum quem tibi fingis, non adeo otio me mancipavi, ut metus laboris quem ſubire tenerer in examine plurimorum experimentorum, ſi à publico commoditatem ea faciendi accepiſſem, poſſit prævalere deſiderio quo flagro memet ipſum inſtituendi, & in lucem aliquid emittendi quod ſit utile reliquis hominibus. Nec tam bene me excuſare poſſum ab illa negligentia quam mihi imponis. Fateor enim, me plus temporis impendiſſe in revidendo tractatulo quem ad Te mitto, quam antehac in eo componendo; licet nonniſi perpauca ei addiderim, & nihil in ſtylo mutaverim; qui tam brevis & ſimplex eſt, ut facile inde appareat, mihi propoſitum non fuiſſe explicare Paſſiones Oratorio more, imo ne quidem inſtar Philoſophi moralis, ſed ſolummodo ut decuit Phyſicum. Ita præſagit mihi animus, hunc tractatum non magis proſpera uſurum fortuna quam alia mea ſcripta: & quamvis forte ejus titulus plures invitet ad ſui lectionem, illis tamen ſolis qui dignabuntur eum cum cura examinare poterit ſatisfacere. Qualiſcunque eſt, cum in manus tuas do, &c.

Datum Egmondæ, 14 *Auguſti* 1649.

P A-

PASSIONES,

SIVE

AFFECTVS ANIMÆ;

PRIMA PARS.

DE PASSIONIBVS IN GENERE.

Et ea occaſione de tota hominis Natura.

ARTICVLVS I.

Id quod Paſſio eſt reſpectu ſubjecti unius, ſemper eſſe Actionem reſpectu alterius.

NVLLA in re magis apparet quam mancæ & deficientes ſint quas à Veteribus habemus, Scientiæ, quam in illis quæ de Paſſionibus ſcripſere. Nam etſi talis hæc ſit materia ut ejus cognitio admodum curioſè ſemper fuerit inveſtigata, & primo obtuitu nimium operoſa non videatur, eo quod unoquoque eas in ſe ipſo ſentiente, non opus ſit ullam aliunde peti obſervationem ad naturam earum explorandam: Attamen ea quæ de his docuêre Veteres tam parvi momenti ſunt, & maxima ex parte tam parum probabilia, ut ſperare non debeam, me ad veritatem rei perventurum, niſi plane ab iis quas inſtiterunt viis receſſero. Idcirco eo hîc modo me oportebit ſcribere, acſi tractarem de materia quam nemo ante me attigiſſet. Et ut dicendi initium faciam, animadverto, id omne quod fit aut recenter accidit, generaliter à Philoſophis appellari *Paſſionem* reſpectu ſubjecti cui accidit, & *Actionem* reſpectu illius qui in cauſa eſt ut contingat. Ita ut quamvis Agens & Patiens ſint ſæpenumerò valdè diverſa, Actio & Paſſio tamen maneant una eademque res, quæ hæc duo habeat nomina ratione duorum diverſorum ſubjectorum ad quæ referri poteſt.

Articulus II.

Ad cognoſcendas Paſſiones Animæ, ejus functiones à corporis functionibus diſtinguendas eſſe.

TVm etiam conſidero nos non animadvertere ullum ſubjectum dari, quod in animam noſtram agat magis immediatè quàm corpus cui juncta eſt, & per conſequens cogitandum illud ipſum quod in ea paſſio vocatur, in hoc vulgo Actionem eſſe; ita ut nulla tutior detur via deveniendi in cognitionem noſtrarum Paſſionum, quam ſi prius expendatur differentia quæ eſt inter animam & corpus, ut cognoſcatur utri unaquæque functionum quæ in nobis ſunt ſit attribuenda.

Articulus III.

Qualis regula eum in finem ſit ſequenda.

QVa in re non magna reperietur difficultas, ſi animadvertatur id omne quod experimur eſſe in nobis, & quod videmus etiam poſſe ineſſe corporibus plane inanimatis, ſoli noſtro corpori tribuendum eſſe; Et è contrario id omne quod nobis ineſt & quod nullo modo concipimus poſſe alicui corpori convenire, noſtræ animæ tribui debere.

Articulus IV.

Calorem & motum membrorum, procedere à corpore, & cogitationes ab anima.

ITa, quia non concipimus corpus ullo modo cogitare, merito credimus omnes ſpecies cogitationum quæ nobis inſunt pertinere ad animam. Et quia non dubitamus dari corpora inanimata quæ ſeſe movere poſſint in tot imo plures modos quam noſtra, & quæ habeant tantum aut plus caloris (quod experientia oſtendit in flamma, quæ ſola habet multò plus caloris & motus quàm ullum ex noſtris membris) credere debemus omnem calorem & omnes motus qui nobis inſunt, quatenus non pendent à cogitatione, ſolius eſſe corporis.

ARTICVLVS V.

Erroneum eſſe credere animam dare motum & calorem corpori.

QVa ratione declinabimus errorem notatu digniſſimum, & in quem plurimi lapſi ſunt, ita ut putem eum eſſe primam cauſam quæ impedivit quo minus huc uſque bene explicari potuerint Paſſiones ſive Affectus, & alia quæ ad animam pertinent. Is vero in eo conſiſtit quod cum omnia cadavera motus ac proinde caloris conſpiciantur expertia, creditum ſit abſentiam animæ cauſam eſſe ceſſationis illius motus & caloris. Et ſic immerito perſuaſere ſibi homines noſtrum calorem naturalem, & omnes motus noſtrorum corporum, pendere ab anima; Cum è contrario cogitandum potius fuiſſet, animam cum morimur non diſcedere niſi quia ille calor ceſſat, & organa quæ inſerviunt motibus corporis corrumpuntur.

ARTICVLVS VI.

Quænam differentia ſit inter corpus vivens & cadaver.

VT igitur vitemus hunc errorem, conſideremus mortem nunquam accidere vitio animæ, ſed ſolummodo quod quædam ex principalibus partibus corporis corrumpitur; & judicemus corpus hominis viventis differre tantum à corpore hominis mortui, quantum differt horologium aut aliud automaton (id eſt alia machina quæ ſponte movetur) cum rectè diſpoſitum eſt, & in ſe habet principium corporale motuum quorum gratia elaboratum eſt, cum omnibus quæ ad ejus actionem requiſita ſunt, ab eodem horologio, vel alia machina, cum rumpitur & principium motus ipſius agere ceſſat.

ARTICVLVS VII.

Brevis explicatio partium corporis, & de quibuſdam illius functionibus.

VT intelligibilius hoc reddam, explicabo hîc paucis totum ordinem quo machina noſtri corporis compoſita eſt. Nemo eſt qui jam neſciat nobis ineſſe cor, cerebrum, ſtomachum, muſculos, nervos, arterias, venas, & ſimilia. Compertum eſt quoque, alimenta quæ comeduntur deſcendere in ſtomachum & in inteſtina, unde eorum ſuccus

fluens in jecur, & in omnes venas, ſeſe miſcet ſanguini quem continent, & eo pacto quantitatem illius augent. Illi qui vel ſando de Medicina quippiam audiverunt, ſciunt inſuper quomodo cor ſit compoſitum, & quam facile omnis ſanguis venarum poſſit ex vena cava fluere in dextram illius partem, & inde tranſire in pulmonem per vas quod vocatur vena arterioſa, & tum reverti ex pulmone in ſiniſtram ejus partem, per vas quod nominatur arteria venoſa, & tandem inde tranſire in magnam arteriam, cujus rami per totum corpus diffunduntur. Quin etiam nemo eorum, quos Auctoritas Veterum nondum plane excœcavit, & qui oculos aperire voluerunt ad examinandam Hervæi opinionem de circulatione ſanguinis, dubitat, omnes venas & arterias corporis eſſe inſtar rivorum, per quos ſanguis indeſinenter manat, & quidem citiſſimè, curſum ſuum exorſus à cavitate dextra cordis per venam arterioſam, cujus rami per totum pulmonem ſunt diffuſi, & juncti ramis arteriæ venoſæ, per quam tranſit ex pulmone in ſiniſtrum latus cordis, tum inde fluit in magnam arteriam, cujus rami per reliquam partem corporis ſparſi, juncti ſunt ramis venæ cavæ, qui iterum deferunt eundem ſanguinem in cavitatem dextram cordis: Ita ut hæ duæ cavitates inſtar catarrhactarum, per quarum unamquamque fluit omnis ſanguis ſingulis circulationibus quas per corpus abſolvit. Dein ſcitur, omnes membrorum motus à muſculis pendere: & hos muſculos ita ſibi mutuo opponi, ut cum quis eorum contrahitur, trahat ſecum partem eam corporis cui innectitur; qua ratione muſculus illi oppoſitus ſimul extenditur. Tum ſi accidat alio tempore, hunc ultimum contrahi, efficit ut primus extendatur & ad ſe trahat partem cui innexi ſunt. Tandem notum eſt, omnes hos motus muſculorum, ut & omnes ſenſus pendere à nervis, qui ſunt inſtar tenuium filamentorum aut inſtar parvorum tuborum qui ex cerebro oriuntur; & continent, ut & ipſum cerebrum, certum quendam aërem aut ventum ſubtiliſſimum, qui ſpirituum animalium nomine exprimitur.

Articulus VIII.

Quodnam ſit principium harum omnium functionum.

Verum neſcitur vulgo quomodo hi ſpiritus animales & hi nervi inſerviant motibus & ſenſibus, & quale ſit actionis eorum Principium corporale. Idcirco etſi aliquid de hac re attigerim in aliis ſcriptis, dicam tamen hîc ſuccinctè, calorem continuum quamdiu vivimus ineſſe

eſſe cordibus noſtris, qui ſpecies eſt ignis quem ſanguis venarum nutrit, & hunc ignem eſſe principium corporale omnium motuum noſtrorum membrorum.

ARTICVLVS IX.

Quomodo fiat motus cordis.

PRimus ejus effectus eſt, dilatare ſanguinem quo cavitates cordis repletæ ſunt. Inde fit ut cum hic ſanguis debeat majorem occupare locum, tranſeat cum impetu ex cavitate dextra in venam arterioſam, & è læva in magnam arteriam. Tum hac dilatatione ceſſante, ſtatim novus ſanguis ingreditur ex vena cava in cavitatem dextram cordis, & ex arteria venoſa in ſiniſtram. nam ſunt pelliculæ quædam in orificiis horum quatuor vaſorum ſic diſpoſitæ, ut efficiant ne ſanguis poſſit cor ſubire niſi per duo poſteriora, vel egredi ex illo niſi per duo priora. Novus ſanguis cor ingreſſus ſtatim ibi rareſit, eodem modo quo præcedens. Et in hoc ſolo conſiſtit pulſus cordis & arteriarum, ita ut hic pulſus reiteretur toties, quoties novus ſanguis cor ingreditur. Hoc quoque ſolum eſt quod ſanguini motum dat, & efficit ut fluat indeſinenter & citiſſime in omnes arterias & venas. Qua ratione calorem, quem ſibi in corde comparat, ad reliquas corporis partes defert, & earum nutritioni inſervit.

ARTICVLVS X.

Quomodo producantur ſpiritus animales in cerebro.

SEd id magis hîc conſiderandum eſt, nempe vividiores & ſubtiliores omnes partes ſanguinis, quas calor in corde rareſecit, ingredi indeſinenter & màxima cum copia cavitates cerebri. Ideo autem eo potius commeant quam aliò, quòd omnis ſanguis qui è corde egreditur per magnam arteriam, dirigat ſuum curſum rectâ lineâ in illum locum; & cum non poſſit totus ingredi, quia viæ valde anguſtæ ſunt, partium ejus magis agitatæ & ſubtiliores tranſeant ſolæ, dum reliquæ ſeſe diffundunt per omnes corporis partes. Hæ autem partes ſanguinis ſubtiliſſimæ componunt ſpiritus animales; nec eum in finem aliâ ullâ egent mutatione in cerebro, niſi quod ibi ſeparentur ab aliis ſanguinis partibus minus ſubtilibus. Nam quos hîc nomino ſpiritus, nil niſi corpora ſunt, & aliam nullam proprietatem habent niſi quod ſint corpora tenuiſſima,

& quæ moventur celerrime, inſtar partium flammæ ex face exeuntis; ita ut nuſquam conſiſtant, & quamdiu ingrediuntur quædam ex illis in cerebri cavitates, ſimiliter etiam egrediuntur alia per poros qui in illius ſunt ſubſtantia; qui pori ea deducunt in nervos, & inde in muſculos; hacque ratione corpus movent tot & tam diverſis modis quot moveri poteſt.

Articulus XI.

Quomodo fiant motus Muſculorum.

Sola enim cauſa omnium motuum membrorum eſt, quod quidam muſculi contrahantur, & qui ex adverſo reſpondent iis extendantur, ut jam dictum fuit. Et ſola cauſa quare hic muſculus potius contrahatur, quàm qui illi opponitur, eſt quod ad eum confluant paulo plures cerebri ſpiritus quàm ad alium. Non quod ſpiritus qui immediatè veniunt ex cerebro ſufficiant ſoli ad movendos hos muſculos, ſed quia determinant alios ſpiritus qui jam in his duobus muſculis ſunt, ad celerrimè egrediendum ex uno eorum, & tranſeundum in alium. Qua ratione is ex quo egrediuntur fit longior & remiſſior, & ille quem ingrediuntur celerrimè ab ipſis inflatus contrahitur, & ſecum membrum cui innectitur trahit. Quod facilè concipi poteſt, modo ſciatur pauciſſimos ſpiritus animales eſſe qui perpetuò ex cerebro veniant verſus unumquemque muſculum; ſed eſſe ſemper plurimos alios incluſos in ipſiſſimo muſculo, qui in eo celerrimè moventur: quandoque ſolummodo in circulum ſe movendo in loco in quo ſunt, nimirum cum nullas vias apertas per quas exeant, reperiunt, & aliquando fluendo in muſculum oppoſitum; quia parvi hiatus ſunt in unoquoque horum muſculorum, per quós iſti ſpiritus fluere poſſunt ex uno in alium, & qui ſic diſpoſiti ſunt, & cùm ſpiritus qui veniunt ex cerebro verſus unum ex illis habent paulò majorem vim illis qui verſus alterum eunt, aperiant omnia orificia per quæ ſpiritus alterius muſculi poſſunt in hunc tranſire, & ſimul claudant omnia illa per quæ ſpiritus hujus poſſunt tranſire in alium; qua ratione omnes ſpiritus antea contenti in his duobus muſculis, confluunt celerrime in unum eorum, & ſic inflant & contrahunt eum, dum alter extenditur & remittitur.

ARTICVLVS XII.

Quomodo objecta externa agant in ſenſuum organa.

HIc reſtat adhuc inveſtigare cauſas, quæ efficiunt ut ſpiritus non ſemper fluant eodem modo ex cerebro in muſculos, & ſæpius plures veniant ad hos quam illos. Nam præter actionem animæ, quæ revera (ut dicam interius) in nobis eſt una ex his cauſis, ſunt adhuc duæ aliæ, quæ pendent ſolùm à corpore, quas notare operæ pretium eſt. Prima conſiſtit in varietate motuum, qui excitantur in organis ſenſuum per ipſorum objecta, quam ſatis late jam explicui in Dioptrica. Sed ne ii qui legent hoc ſcriptum indigeant aliis, hic repetam tria eſſe in nervis conſideranda, nimirum eorum medullam ſive ſubſtantiam interiorem, quæ ſeſe extendit inſtar tenuium filamentorum à cerebro unde originem ſuam habet, uſque ad extremitates aliorum membrorum quibus hæc filamenta innectuntur: Deinde pelliculas quæ eos circumdant, & quæ cum ſint continuæ cum illis quæ cerebrum involvunt, parvos tubos componunt quibus hæc tenuia filamenta includuntur: Denique ſpiritus animales, qui cum ferantur per hos ipſos tubos à cerebro uſque ad muſculos, efficiunt ut hæc filamenta plane libera maneant, & tali modo extenſa ut vel minima res quæ movet partem eam corporis, cujus extremitati aliquod eorum innectitur, movere faciat ſimul partem cerebri ex qua venit; ut cum extremâ funiculi parte tractâ, ſimul alia ei oppoſita movetur.

ARTICVLVS XIII.

Hanc objectorum externorum actionem diverſimode ſpiritus in muſculos deducere poſſe.

EXplicui etiam in Dioptrica quomodo omnia viſus objecta nobis per id ſolum communicentur quod localiter moveant, interventu corporum diaphanorum quæ inter nos & illa ſunt, tenuia filamenta nervorum opticorum quæ in fundo oculorum noſtrorum ſunt, & conſequenter partes cerebri unde hi nervi veniunt, quod ea, inquam, tot & tam diverſis modis moveant quot oſtendunt nobis varietates in rebus: Nec immediatè motus qui fiunt in oculo, ſed qui in cerebro peraguntur, animæ hæc objecta repræſentare. Cujus ad exemplum facilè concipi poteſt, ſonos, odores, ſapores, calorem, dolorem, famem, ſitim, &

in ge-

in genere omnia objecta, tam aliorum noſtrorum ſenſuum externorum, quàm noſtrorum appetituum internorum, excitare quoque aliquem motum in noſtris nervis, qui tranſit per ipſos uſque in cerebrum. Et præterquam quod hi diverſi motus cerebri in anima noſtra excitant diverſos ſenſus, poſſunt etiam abſque illa efficere ut ſpiritus ſuum curſum dirigant verſus quoſdam muſculos potius quàm ad alios, & ſic moveant membra noſtra. Quod hic ſolum uno exemplo probabo: Si quis cito extenderit manum in oculos noſtros tanquam nos verberaturus, quamvis ſciamus, eum nobis amicum, & non niſi joco id facere, abſtenturumque ab omni malo nobis inferendo, vix tamen poſſumus nos cohibere ab illis claudendis. Quod oſtendit, eos non claudi animæ noſtræ operâ, cum id fiat contra voluntatem noſtram, quæ ſola aut ſaltem præcipua illius eſt actio: Sed quod machina noſtri corporis ſic compoſita ſit, ut motus illius manus ad oculos noſtros, excitet alium motum in noſtro cerebro, qui deducit ſpiritus animales in eos muſculos qui palpebras deprimunt.

Articulus XIV.

Varietatem quæ eſt inter ſpiritus, etiam poſſe variare eorum curſus.

Altera cauſa quæ inſervit deducendis diverſimodè ſpiritibus animalibus in muſculos, eſt inæqualis agitatio eorum ſpirituum, & varietas partium quibus conſtant. Nam cum quædam ex illis partibus craſſiores & concitatiores ſunt aliis, tranſeunt ulterius lineâ rectâ in cavitates & poros cerebri, & ſic deducuntur in alios muſculos, in quos non deducerentur ſi minorem vim haberent.

Articulus XV.

Quæ ſint cauſæ varietatis illius.

Et hæc inæqualitas procedere poteſt ex diverſis materiis ex quibus compoſiti ſunt; ut in iis qui multum vini biberunt videmus, vapores illius vini ingredientes citiſſime ſanguinem, aſcendere ex corde ad cerebrum, ubi in ſpiritus convertuntur; qui fortiores cum ſint & copioſiores iis qui ordinario ibidem ſunt, corpus plurimis miris modis poſſunt movere. Hæc inæqualitas ſpirituum poteſt etiam procedere ex diverſis diſpoſitionibus cordis, jecoris, ſtomachi, lienis, & aliarum omnium partium quæ ad eorum productionem aliquid conferunt. Nam præ-

præcipuè hic obſervandi ſunt parvi quidam nervi inſerti cordis baſi, qui inſerviunt explicandis & contrahendis orificiis concavitatum ejus; qua ratione ſanguis illic ſeſe plus aut minus dilatans, ſpiritus diverſimodè diſpoſitos producit. Notandum quoque, quod etſi ſanguis qui ingreditur cor eò veniat ex reliquis omnibus corporis partibus, ſæpe tamen accidit ut copioſius impellatur à quibuſdam partibus quam ab aliis, quia nervi & muſculi qui reſpondent his partibus, eum magis premunt vel agitant: & quod ſecundùm partium varietatem à quibus magis manat, ſeſe in corde diverſimodè dilatet, & conſequenter producat ſpiritus qui differentes qualitates habent. Sic, exempli gratiá, is qui à parte inferiore jecoris venit, ubi fel eſt, ſeſe dilatat alio modo in corde, quàm qui ex liene venit, & hic alio modo quàm qui venit ex venis brachiorum aut crurum, & denique hic aliter quàm alimentorum ſuccus, cum recenter egreſſus ex ſtomacho & inteſtinis, tranſit celerrimè per jecur uſque ad cor.

ARTICVLVS XVI.

Quomodo omnia membra poſſint moveri per objecta ſenſuum, & per ſpiritus, abſque operâ animæ.

DEinique notandum eſt machinam noſtri corporis ita conſtructam eſſe, ut omnes mutationes quæ accidunt motibus ſpirituum, efficere poſſint ut aperiant quoſdam poros cerebri magis quàm alios; & reciproce, ut cum aliquis ex his poris paulo magis vel minus ſolito eſt apertus per actionem nervorum qui ſenſibus inſerviunt, hoc mutet aliquid in motu ſpirituum, & efficiat ut deducantur in muſculos qui inſerviunt movendo corpori, eodem modo quo ordinario movetur occaſione talis actionis. Ita ut omnes motus qui nobis eveniunt, voluntate noſtra nihil ad eos conferente (ut ſæpè evenit nos reſpirare, ambulare, & denique omes actiones facere quæ nobis cum beſtiis communes ſunt) non aliunde pendeant quàm à conformatione noſtrorum membrorum, & curſu quem ſpiritus excitati per calorem cordis naturaliter ſequuntur in cerebro, in nervis, & in muſculis: Eodem modo quo motus automati producitur ſola virtute manuclæ & figura ſuarum rotularum.

ARTICVLVS XVII.

Quænam ſint functiones animæ.

POſtquam ita conſideravimus omnes functiones quæ pertinent ad ſolum corpus, facile eſt cognoſcere nihil in nobis reſtare quod debeamus tribuere noſtræ animæ, exceptis noſtris cogitationibus, quæ præcipue duûm generum ſunt; quædam enim ſunt Actiones animæ, aliæ ejus Paſſiones ſive Affectus. Quas ejus Actiones voco, ſunt omnes noſtræ voluntates, quia experimur eas directe venire ab anima noſtra, & videntur ab illa ſola pendere. Sicut è contrario poſſunt in genere vocari ejus Paſſiones, omnes ſpecies perceptionum ſive cognitionum quæ in nobis reperiuntur; quia ſæpe accidit ut anima noſtra eas tales non faciat, quales ſunt, & ſemper eas recipiat ex rebus per illas repræſentatis.

ARTICVLVS XVIII.

De Voluntate.

RVrſus noſtræ voluntates ſunt duplices. Nam quædam ſunt actiones animæ, quæ in ipſa anima terminantur; ſicuti cum volumus Deum amare, aut in genere applicare noſtram cogitationem alicui objecto quod non eſt materiale: Aliæ ſunt actiones quæ terminantur ad noſtrum corpus; ut cùm ex eo ſolo quod habemus ambulandi voluntatem, fit ut noſtra crura moveantur & progrediamur.

ARTICVLVS XIX.

De perceptione.

PErceptiones noſtræ ſunt etiam duarum ſpecierum; & quædam animam pro cauſa habent, aliæ corpus. Eæ quæ animam pro cauſa habent, ſunt perceptiones noſtrarum voluntatum, & omnium Imaginationum aut aliarum cogitationum quæ ab ea pendent. Nam certum eſt nos non poſſe quicquam velle, quin percipiamus ſimul nos id velle. Et quamvis reſpectu noſtræ animæ ſit Actio aliquid velle, poteſt etiam dici in illa eſſe Paſſionem percipere quod velit. Attamen quia hæc perceptio & hæc voluntas revera idem ſunt; denominatio ſemper fit ab eo quod nobilius eſt; & ſic non ſolet appellari Paſſio, ſed ſolummodò Actio.

AR-

ARTICVLVS XX.

De Imaginationibus & aliis cogitationibus quæ per animam formantur.

CVm anima noſtra ſeſe applicat ad imaginandum aliquid quod non eſt, V. G. in concipienda Baſilica quadam, Magica, aut Chimæra, vel etiam cum ſeſe applicat in conſideratione alicujus rei quæ ſolummodo intelligibilis eſt, non verò imaginabilis, Exempli gratiâ, in conſideranda ſua ipſius natura, perceptiones quas habet illarum rerum pendent præcipuè à voluntate; quæ efficit ut eas percipiat; ideoque ſolent potius conſiderari ut actiones, quàm ut paſſiones.

ARTICVLVS XXI.

De Imaginationibus quæ pro cauſa habent ſolum corpus.

INter perceptiones quæ corporis operâ producuntur maxima pars earum pendet à nervis; ſed quædam etiam ſunt quæ ab illis non pendent, & quæ nominantur Imaginationes, ut illæ de quibus modò locutus ſum; à quibus tamen differunt in eo, quòd voluntas noſtra in illis formandis non occupetur;unde non poſſunt reponi in numero actionum animæ: Nec aliunde procedunt quàm ex eo quòd ſpiritus diverſimodè agitati, & reperientes veſtigia diverſarum impreſſionum quæ præceſſerunt in cerebro, curſum eò dirigunt fortuitò per quoſdam poros potius quàm per alios. Tales ſunt illuſiones noſtrorum ſomniorum, & phantaſiæ quæ nobis vigilantibus accidunt, cum cogitatio noſtra negligenter vagatur, nulli rei ſeſe addicens. Etſi autem quædam harum Imaginationum ſint Paſſiones ſive Affectus animæ, ſumpto illo vocabulo in magis propria & ſpecialiori ſignificatione, & poſſint ita omnes nominari, ſi in ſignificatu generaliori idem nomen ſumatur; attamen quia non habent cauſam tam notabilem & tam determinatam, ac perceptiones quas anima recipit operâ nervorum; & quia videntur earum tantum eſſe umbra & pictura, antequam poſſimus eas commode diſtinguere; conſideranda eſt quæ inter illas alias intercedit differentia.

ARTICVLVS XXII.

De differentia quæ eſt inter alias Perceptiones.

OMnes perceptiones quas nondum explicui, veniunt ad animam operâ nervorum, & inter eas hæc eſt differentia, quod quaſdam referamus ad objecta externa quæ ſenſus noſtros feriunt, alias ad noſtrum corpus aut quaſdam ejus partes, & denique alias ad noſtram animam.

ARTICVLVS XXIII.

De Perceptionibus quas referimus ad objecta quæ ſunt extra nos.

PErceptiones quæ referuntur ad res extra nos poſitas, ſcilicet ad objecta ſenſuum noſtrorum, producuntur (ſaltem cum noſtra opinio falſa non eſt) ab his objectis quæ excitando quoſdam motus in organis ſenſuum externorum, excitant quoque nonnullos motus operâ nervorum in cerebro, qui efficiunt ut anima illa ſentiat. ſicuti cùm videmus lumen tedæ, & audimus ſonum campanæ, hic ſonus & hoc lumen ſunt duæ diverſæ actiones, quæ per id ſolum quod excitant duos diverſos motus in quibuſdam ex noſtris nervis & eorum ope in cerebro, dant animæ duas diſtinctas ſenſationes, quas ſic referimus ad ſubjecta quæ ſupponimus eſſe earum cauſas, ut putemus, nos videre ipſam tedam, & audire campanam; non verò ſolum ſentire motus qui ab ipſis proveniunt.

ARTICVLVS XXIV.

De Perceptionibus quas ad corpus noſtrum referimus.

PErceptiones quas referimus ad corpus noſtrum, aut quaſdam illius partes, ſunt eæ quas habemus à fame, à ſiti, & ab aliis noſtris appetitibus naturalibus; quibus jungi poſſunt dolor, calor, & alii affectus quos ſentimus quaſi in membris noſtris, & non ut in objectis quæ ſunt extra nos. Sic eodem tempore & operâ eorundem nervorum ſentire poſſumus frigiditatem noſtræ manus, & calorem flammæ ad quam accedit; aut è contrario, calorem manus & frigus aëris cui exponitur; nullâ animadverſâ differentiâ inter actiones quæ efficiunt ut ſentiamus calorem aut frigus quod in noſtra manu eſt, & eas quæ faciunt ut ſentiamus id quod extra nos eſt; niſi quod unâ harum actionum ſuccedente alteri judicamus,

judicamus, primam jam eſſe in nobis, & ſupervenientem nondum adeſſe, ſed in objecto à quo producitur.

ARTICVLVS XXV.

De Perceptionibus quas ad animam noſtram referimus.

PErceptiones quæ ſolummodò ad animam referuntur, ſunt illæ quarum effectus ſentiuntur quaſi in anima ipſa, & quarum nulla vulgo cognoſcitur cauſa proxima ad quam referri poſſint. Tales ſunt ſenſus Lætitiæ, Iræ, & aliorum ſimilium, qui aliquando excitantur in nobis per objecta quæ movent nervos noſtros, & quandoque etiam per alias cauſas. Etſi autem omnes noſtræ perceptiones, tam eæ quæ referuntur ad objecta quæ extra nos ſunt, quàm quæ referuntur ad diverſos affectus noſtri corporis, ſint revera Paſſiones reſpectu noſtræ animæ, cum hoc verbum in latiori ſignificatione uſurpatur; attamen id ſolet reſtringi ad eas demum connotandas quæ referuntur ad animam ipſam. Et has demum ultimas hic explicandas ſuſcepi, ſub nomine Affectuum vel Paſſionum animæ.

ARTICVLVS XXVI.

Imaginationes qui ſolùm pendent à motu fortuito ſpirituum, poſſe non minus veras Paſſiones eſſe, quàm perceptiones quæ pendent à nervis.

SVpereſt hîc notandum, omnes eaſdem res quas anima percipit operâ nervorum, ipſi quoque poſſe repræſentari per curſum fortuitum ſpirituum, abſque ullâ aliâ differentiâ, niſi quod impreſſiones quæ veniunt in cerebrum per nervos, ſoleant magis vivæ & expreſſiores eſſe illis quas ſpiritus excitant; quod fecit ut dicerem in articulo 21 has eſſe inſtar umbræ & picturæ aliarum. Notandum etiam, quandoque evenire hanc picturam ita ſimilem eſſe rei quam repræſentat, ut poſſit decipi quis ab ea quoad perceptiones quæ referuntur ad objecta quæ ſunt extra nos, aut quoad eas, quæ referuntur ad quaſdam partes noſtri corporis; verum nulli deceptioni locum eſſe quoad paſſiones, quia tam propinquæ & intimæ animæ noſtræ ſunt, ut ei ſit impoſſibile illas ſentire, quin revera ſint tales quales eas ſentit. ſic ſæpè cum dormimus, imo quandoque vigilantes, nobis tam vehementer imaginamur quædam, ut putemus ea coram videre aut ſentire in noſtro corpore, quamvis ei nullo modo inſint.

ſint. Verum etſi dormiamus ac ſomniemus, triſtes noſmet ipſos vel commotos aliâ aliquâ Paſſione ſentire non poſſumus, quin veriſſimum ſit animam in ſe habere hanc Paſſionem.

ARTICVLVS XXVII.

Definitio Paſſionum animæ.

POſtquam ſic conſideratum fuit in quo Paſſiones animæ differant ab omnibus aliis ejus cogitationibus, mihi videtur eas in genere poſſe definiri, Perceptiones, aut ſenſus, aut commotiones animæ, quæ ad eam ſpeciatim referuntur, quæque producuntur, conſervantur & corroborantur per aliquem motum ſpirituum.

ARTICVLVS XXVIII.

Explicatio primæ partis hujus definitionis.

POſſunt nominari *Perceptiones*, cum hoc vocabulum uſurpatur generaliùs ad ſignificandas omnes cogitationes quæ non ſunt actiones animæ aut volitiones: verum non cum adhibetur demum ad ſignificandas notiones evidentes. nam experientia docet eos qui magis à Paſſionibus ſuis agitantur, non melius illas noſſe quàm alii ſuas, eaſque eſſe ex numero perceptionum quas arctum fœdus quod inter animam & corpus eſt reddit confuſas & obſcuras. Poſſunt quoque vocari *ſenſus* ſive *ſenſationes*, quia in anima recipiuntur eodem modo quo objecta ſenſuum externorum, nec aliter ab ea cognoſcuntur. Sed adhuc melius dici queunt *commotiones* animæ, non ſolùm quia hoc nomen poteſt tribui omnibus mutationibus quæ in ipſa fiunt, id eſt omnibus diverſis cogitationibus quæ ipſi obveniunt, ſed ſpeciatim quia ex omnibus ſpeciebus cogitationum quas habere poteſt, nullæ aliæ eam adeò agitant & quatiunt ac iſtæ Paſſiones.

ARTICVLVS XXIX.

Explicatio alterius partis.

ADdo eas ſpeciatim referri ad *animam*, ad illas diſtinguendum ab aliis ſenſationibus, quarum aliæ rejiciuntur in objecta externa, ut odores, ſonos, colores; aliæ in noſtrum corpus, ut fames, ſitis, dolor. Addo quoque eas effici, nutriri, & corroborari per quendam motum ſpirituum,

tuum, ad eas diſtinguendas à noſtris volitionibus, quæ nominari poſſunt commotiones animæ quæ ad illam referuntur, ſed quæ ab ipſamet efficiuntur; ſicut etiam ad explicandam earum ultimam & magis propinquam cauſam, quæ eas rurſus diſtinguit ab aliis ſenſationibus.

ARTICULUS XXX.

Animam eſſe unitam omnibus corporis partibus conjunctim.

SEd ut hæc perfectius intelligantur, oportet ſcire, animam eſſe revera junctam toti corpori, nec poſſe proprie dici eam eſſe in quadam parte ejus, excluſivè ad alias: quia id unum eſt, & quodammodo indiviſibile ratione diſpoſitionis ſuorum organorum, quæ omnia ita ad ſe mutuo referuntur, ut quodam ex illis ablato reddatur totum corpus mancum ac defectivum: & quoniam ipſa ejus naturæ eſt quæ nullam relationem habet ad extenſionem, vel dimenſiones, aut alias proprietates materiæ ex qua corpus conſtat, ſed ſolummodo ad totam compagem organorum ipſius; ut vel inde liquet, quod animæ dimidia vel tertia pars nullo modo concipi poſſit, aut quam extenſionem occupet, & quod minor non fit etiamſi reſecetur aliqua pars corporis, ſed ab eo integra ſeparetur cum compages organorum ejus diſſolvitur.

ARTICULUS XXXI.

Dari glandulam in cerebro, in qua anima ſuas functiones ſpecialius quam in aliis partibus exerceat.

SCiendum quoque, quod licet anima ſit juncta toti corpori, in illo tamen eſt quædam pars in qua exercet ſuas functiones ſpecialius quàm in cæteris omnibus. Et vulgò creditur, hanc partem eſſe cerebrum, aut forte cor; cerebrum, quia ad ipſum referuntur organa ſenſuum; & cor, quoniam tanquam in ipſo Paſſiones ſentiuntur. Sed rem accuratè examinando, mihi videor evidenter cognoviſſe, partem eam corporis in qua anima exercet immediatè ſuas functiones nullatenus eſſe cor, neque etiam totum cerebrum: ſed ſolummodò maximè intimam partium ejus, quæ eſt certa quædam glandula admodum parva, ſita in medio ſubſtantiæ ipſius, & ita ſuſpenſa ſupra canalem per quem ſpiritus cavitatum cerebri anteriorum communicationem habent cum ſpiritibus poſterioris, ut minimi motus qui in illa ſunt multum poſſint ad mutandum curſum horum ſpirituum, & reciproce minimæ mutatio-

nes

nes quæ accidunt curſui ſpirituum multum inſerviant mutandis motibus hujus glandulæ.

ARTICVLVS XXXII.

Quomodo cognoſcatur, hanc glandulam eſſe præcipuam animæ ſedem.

RAtio quæ me movet ut credam, animam non poſſe habere in toto corpore alium aliquem locum præter hanc glandulam, ubi immediatè exerceat ſuas functiones, hæc eſt; quod conſiderem, alias omnes partes noſtri cerebri duplices eſſe, prout etiam habemus duos oculos, duas manus, duas aures, & denique omnia organa noſtrorum ſenſuum externorum ſunt duplicia. Et quia non niſi unam & ſimplicem cogitationem unius rei eodem tempore habemus, neceſſariò oportet dari aliquem locum, in quo duæ Imagines quæ à duobus oculis veniunt, aut duæ illæ aliæ impreſſiones, quæ ab unico objecto veniunt per duplicia organa aliorum ſenſuum, poſſint convenire in unum antequam ad animam perveniant, ne ipſi repræſentent duo objecta loco unius. Et facile concipere eſt, has imagines aut alias impreſſiones uniri in hac glandula, operâ ſpirituum qui replent cavitates cerebri; ſed nullus locus alius in corpore eſt in quo ita poſſint uniri, niſi quatenus in hac glandula unitæ fuerint.

ARTICVLVS XXXIII.

Sedem affectuum non eſſe in corde.

QVoad ſententiam eorum qui putant, animam recipere ſuas Paſſiones in corde, nulla ratione admitti poteſt; nam in eo demum fundatur quod Paſſiones in illo excitent quandam alterationem. Et facile eſt animadvertere, hanc alterationem non ſentiri tanquam in corde; niſi operâ nervuli, qui ex cerebro ad illud deſcendit; prout dolor ſentitur quaſi in pede operâ nervorum pedis, & aſtra nobis apparent tanquam in cœlo, opera luminis ſui & nervorum opticorum; ita ut magis neceſſarium non ſit, animam noſtram exercere immediate ſuas functiones in corde, eo quod in illo ſuas paſſiones ſentit, quam, eam eſſe in cœlo ut ibi videat aſtra.

ARTICVLVS XXXIV.

Quomodo anima & corpus agant in ſe invicem.

COncipiamus igitur hic, animam habere ſuam ſedem principalem in glandula quæ eſt in medio cerebri, unde radios emittit per reliquum corpus, operâ ſpirituum, nervorum & ipſiuſmet ſanguinis, qui particeps impreſſionum ſpirituum eos deferre poteſt per arterias ad omnia membra: Et memores ejus quod ſupra dictum fuit de machina noſtri corporis, nimirum quod tenuia filamenta noſtrorum nervorum ita diſtribuuntur per ſingulas ejus partes, ut occaſione diverſorum motuum qui ibi excitantur ab objectis ſenſibilibus, aperiant varie poros cerebri; quod efficit ut ſpiritus animales qui continentur in cavitatibus illius, ingrediantur variè muſculos; qua ratione poſſunt movere membra omnibus illis variis modis quibus moveri poſſunt; quin etiam quod aliæ omnes cauſæ quæ poſſunt diverſimodè movere ſpiritus, ſufficiant ad eos deducendos in varios muſculos. Addamus hîc, glandulam illam quæ eſt præcipua ſedes animæ, ita ſuſpenſam eſſe inter cavitates quæ continent hos ſpiritus, ut poſſit moveri ab illis tot variis modis quot ſunt diverſitates ſenſibiles in objectis: Sed etiam poſſe variè moveri ab anima, quæ talis eſt naturæ, ut in ſe tot varias impreſſiones recipiat, id eſt tot habeat varias perceptiones, quot accidunt varii motus in hac glande: prout etiam reciprocè machina corporis ita compoſita eſt; ut hæc glans, ex eo ſolùm quod variè movetur ab anima, aut qualicunque alia cauſa, impellat ſpiritus qui illam ambiunt verſus poros cerebri, qui eos deducunt per nervos in muſculos; qua ratione efficit ut illi membra moveant.

ARTICVLVS XXXV.

Exemplum modi quo impreſſiones objectorum ſeſe uniunt in glande quæ eſt in medio cerebri.

SIc, exempli gratiâ, ſi videamus, aliquod animal ad nos venire, lumen reflexum ab ejus corpore pingit duas illius imagines, ſingulas in ſingulis noſtris oculis; & hæ duæ imagines efformant duas alias operâ nervorum opticorum in ſuperficie interiori cerebri, quæ ſpectat ejus concavitates; tum inde opera ſpirituum quibus hæ cavitates plenæ ſunt, hæ imagines ita radios ſuos emittunt verſus glandulam quam hi ſpiritus ambiunt; ut motus qui quodlibet punctum componit unius harum imaginum, tendat verſus idem punctum glandis, verſus quod tendit motus

ARTICULUS XXXVIII.

Exemplum motuum corporis qui comitantur Paſſiones, & ab anima non pendent.

CÆterum eodem modo quo curſus quem capiunt hi ſpiritus verſus nervos cordis, ſufficit ad dandum motum glandulæ, per quem Terror animæ inducitur; ſic etiam per id ſolum, quod quidam ſpiritus eodem tempore tendunt verſus nervos, qui inſerviunt movendis cruribus ad fugiendum, efficiunt alium motum in eadem glande, cujus ope anima ſentit & deprehendit hanc fugam; quæ hoc modo excitari poteſt in corpore, per ſolam diſpoſitionem organorum ejus, abſque ulla ope animæ.

ARTICULUS XXXIX.

Quomodo eadem cauſa poſſit excitare diverſas Paſſiones in variis hominibus.

EAdem impreſſio quam præſentia objecti terribilis efficit in glande, & quæ inducit Terrorem in quibusdam hominibus, poteſt excitare in aliis Animum & Audaciam: cujus rei ratio hæc eſt, quod omnia cerebra non ſint diſpoſita eodem modo, & quod idem motus glandis qui in quibuſdam excitat terrorem, efficiat in aliis ut ſpiritus ſubeant poros cerebri, qui eos deducant partim in nervos qui inſerviunt manibus movendis ad ſeſe tuendum, & partim in illos qui agitant & impellunt ſanguinem verſus cor, eo modo qui requiritur ad producendos ſpiritus aptos continuandæ huic ſui defenſioni, & retinendæ illius voluntati.

ARTICULUS XL.

Quis ſit præcipuus affectus Paſſionum.

ETenim obſervandum, præcipuum effectum in hominibus omnium Paſſionem eſſe, quòd incitent & diſponant eorum animas ad volendum ea quibus ſua corpora præparant: Ita ut ſenſus terroris eam ad voluntatem fugiendi incitet, audaciæ verò ad voluntatem certandi, & & ſic de aliis.

ARTICULUS XLI.

Quæ ſit potentia animæ reſpectu corporis.

SEd voluntas adeo libera eſt ſuâ naturâ, ut nunquam poſſit cogi; Et ex duabus ſpeciebus cogitationum quas in anima diſtinxi, quarum

aliæ ſunt ejus actiones, nimirum ejus voluntates, aliæ ejus paſſiones, ſumendo illud vocabulum in latiori illa ſignificatione quæ complectitur omnia perceptionum genera; primæ ſunt abſolute in illius poteſtate, nec poſſunt niſi indirecte mutari à corpore; ut è contrario ultimæ abſolute pendent ab actionibus quæ eas producunt, nec poſſunt aliter quam indirecte mutari ab anima, niſi cum ipſamet earum cauſa eſt: Et omnis actio animæ in hoc conſiſtit, quod eo ipſo ſolo quod vult aliquid, efficit ut glandula cui arctiſſime juncta eſt, ſe moveat modo convenienti ad producendum effectum qui huic voluntati reſpondeat.

Articulus XLII.

Quomodo reperiamus in memoria ea quorum reminiſci volumus.

Sic cum anima vult recordari alicujus rei, hæc voluntas efficit ut glans ſeſe inclinans ſucceſſivè horſum & illorſum, impellat ſpiritus ad varias partes, cerebri, uſque dum invenerint eam in qua ſunt veſtigia quæ reliquit objectum cujus volumus recordari. Nam illa veſtigia nihil aliud ſunt quam quod pori cerebri, per quos ſpiritus antea ceperunt ſuum curſum, propter præſentiam hujus objecti acquiſiverint eo pacto facilitatem majorem quam alii, ſeſe rurſus aperiendi eodem modo ſpiritibus qui ad ſe veniunt: Adeo ut hi ſpiritus, reperientes illos poros, eos facilius ſubeant quam alios: qua ratione excitant motum ſpecialem in glande, qui repræſentat animæ idem objectum, & ipſi indicat, idem illud eſſe cujus recordari volebat.

Articulus XLIII.

Quomodo anima poſſit imaginari, attendere, & movere corpus.

Sic cum imaginari volumus aliquid quod nunquam vidimus, hæc voluntas vim habet movendi glandem modo convenienti ad impellendos ſpiritus verſus eos poros cerebri quorum apertione hoc poteſt repræſentari. Sic cum quis ſuam attentionem ſiſtere vult in conſideratione unius objecti per aliquod tempus, hæc voluntas per illud tempus retinet glandem inclinatam in eandem partem. Sic denique cum incedere volumus, aut alio modo movere noſtrum corpus, hæc voluntas efficit ut glans impellat ſpiritus ad muſculos qui huic rei inſerviunt.

ARTICVLVS XLIV.

Vnamquamque voluntatem naturaliter junctam eſſe cuidam motui glandis, ſed vel induſtria vel habitu eam aliis poſſe jungi.

ATtamen non ſemper voluntas excitandi in nobis aliquem motum, aut alium quendam effectum, efficere poteſt ut eum excitemus; ſed mutatio in eo contingit prout natura vel habitus varie unicuique cogitationi unumquemque motum glandis conjunxerint. ſic, exempli gratia, ſi quis velit diſponere oculos ſuos ad intuendum objectum remotiſſimum, hæc voluntas efficit ut pupilla ſe dilatet; & ſi velit eos diſponere ad intuendum objectum valde propinquum, hæc voluntas facit ut ſe contrahat: ſed ſi ſolum cogitetur de pupilla dilatanda, nihil proderit ejus rei habere voluntatem; nec enim ideo dilatabitur, quia natura non junxit motum glandis, qui inſervit impellendis ſpiritibus verſus nervum opticum modo convenienti dilatandæ vel contrahendæ pupillæ, cum voluntate eam dilatandi vel contrahendi; ſed demum cum voluntate intuendi objecta remota vel proxima. Et cum inter loquendum ſolum cogitamus de ſenſu illius rei quam dicere volumus, id facit ut moveamus linguam & labra longè celerius & melius quàm ſi cogitaremus ea movere omnibus modis requiſitis ad proferenda eadem verba. Quia habitus quem acquiſivimus cum diſceremus loqui, effecit ut junxerimus actionem animæ, quæ operâ glandis poteſt movere linguam & labia, cum ſignificatione verborum quæ ex his motibus ſequuntur, potius quam cum motibus ipſis.

ARTICVLVS XLV.

Quæ ſit animæ poteſtas reſpectu Paſſionum ſuarum.

PAſſiones noſtræ nequeunt etiam directè excitari vel auferri per actionem noſtræ voluntatis, ſed demum indirecte per repræſentationem rerum quæ ſolent jungi paſſionibus quas habêre volumus, & quæ contrariæ ſunt iis quas volumus rejicere. ſic ad excitandam in ſe audaciam, & metum auferendum, non ſufficit ejus rei habere voluntatem; ſed incumbendum eſt conſiderationi rationum, objectorum, aut exemplorum, quæ perſuadent, periculum non eſſe magnum; plus ſemper ſecuritatis eſſe in defenſione quàm in fuga; gloriam & gaudium oriri ex victoria, ex fuga vero nihil præter ægritudinem & pudorem, ac ſimilia.

ARTICVLVS XLVI.

Quid impediat quominus anima poſſit omnino de ſuis Paſſionibus ſtatuere.

ET ſane datur ratio ſpecialis quæ impedit quominus anima poſſit citò mutare vel ſiſtere ſuas Paſſiones, propter quam ſupra poſui in earum definitione, quòd non ſolum producerentur, ſed etiam conſervarentur & confirmarentur ab aliquo motu ſpeciali ſpirituum: hæc vero ratio eſt, quod ferè ſemper eas comitetur aliqua commotio quæ fit in corde, & per conſequens etiam in toto ſanguine & ſpiritibus; ita ut donec ceſſet hæc commotio, præſentes noſtræ cogitationi maneant, eodem modo quo objecta ſenſibilia illi præſentia ſunt, dum agunt in organa noſtrorum ſenſuum. Et quemadmodum anima, cum valde attenta eſt cuidam alteri rei, poteſt ſe cohibere ab audiendo parvo ſtrepitu, aut parvo dolore ſentiendo, ſed non poteſt pari ratione efficere quin audiat tonitru, vel ſentiat ignem qui comburit manum; ſic facilè poteſt ſuperare minores paſſiones, ſed non vehementiores vel fortiores, niſi poſtquam commotio ſanguinis & ſpirituum ſedata fuerit. Id quod voluntas ad ſummum facere poteſt, dum viget hæc commotio, eſt non conſentire illius effectibus, & cohibere plurimos ex motibus ad quos diſponit corpus: Exempli gratia; ſi ira efficiat ut manus erigatur ad percutiendum, voluntas ordinariò eam continere poteſt; ſi metus incitet crura ad fugam capeſſendam, illa ſiſtere voluntas poteſt; & ſic de aliis.

ARTICVLVS XLVII.

In quo conſiſtant conflictus quos vulgo imaginantur inter partem inferiorem & ſuperiorem animæ.

NEc in alio quàm in repugnantia, quæ eſt inter motus quos corpus per ſuos ſpiritus, & anima per ſuam voluntatem, ſimul excitare anniturtur in glande, conſiſtunt omnes conflictus quos vulgo imaginantur inter partem inferiorem animæ, quæ ſenſitiva nominatur, & ſuperiorem quæ rationalis eſt, aut inter appetitus naturales & voluntatem. Nobis enim non niſi una ineſt anima: quæ in ſe nullam varietatem partium habet: eadem quæ ſenſitiva eſt, eſt etiam rationalis, & omnes ejus appetitus volitiones ſunt. Error per quem ei imponuntur quaſi in ſcena diverſæ perſonæ; quæ ferè ſemper ſibi mutuo contrariæ ſint, inde

ſolùm

ſolùm proceſſit, quod non bene diſtinctæ fuerint ejus functiones à functionibus corporis, cui ſoli tribuendum eſt id omne quod in nobis poteſt obſervari repugnare noſtræ rationi: Adeò ut nulla hic alia lucta ſit, niſi quod, cum glandula quæ eſt in medio cerebri, poſſit impelli ex una parte ab anima, & ex alia à ſpiritibus animalibus, qui nil niſi corpora ſunt, ut ſupra dixi, ſæpè eveniat ut hæ duæ impulſiones ſint contrariæ, & ut fortior impediat effectum alterius. Poſſunt autem diſtingui duæ ſpecies motuum excitatorum à ſpiritibus in glande; alii repræſentant animæ objecta quæ movent ſenſus, aut impreſſiones quæ reperiuntur in cerebro, & nulla vi utuntur in ejus voluntatem; alii vero utuntur, nimirum illi qui efficiunt paſſiones vel motus corporis qui eas comitantur. Et quoad primos, etſi impediant actiones animæ, aut impediantur ab illis, attamen quia non directè contrarii ſunt, nulla in illis obſervatur lucta; ſed demum inter ultimos & voluntates quæ illis repugnant: exempli gratia, inter conatum per quem ſpiritus impellunt glandem ad inducendum animæ cupiditatem cujuſdam rei, & illum per quem anima eam repellit voluntate quâ vult eandem rem fugere: Et id præcipuè hanc luctam demonſtrat, quòd cùm voluntas non habeat poteſtatem directe excitandi paſſiones, ut jam dictum fuit, cogatur uti arte, & ſeſe applicare ſucceſſivè conſiderationi variarum rerum: unde ſi accidat, aliquam ex illis habere vim mutandi ad momentum curſum ſpirituum, contingere poteſt, ut quæ ſequitur eâ vi careat, & curſum ſuum illico reſumant, quia diſpoſitio quæ præceſſit in nervis, in corde, & in ſanguine, non eſt mutata; quo fit ut anima eodem ferme tempore ſe impelli ſentiat ad eandem rem appetendam & fugiendam. Et inde ſumpta fuit occaſio imaginandi in illa duas potentias quæ inter ſe pugnent. Attamen poteſt adhuc quidam conflictus concipi, in eo, quod ſæpè eadem cauſa, quæ excitat in anima aliquam Paſſionem, excitet etiam quoſdam motus in corpore, ad quos anima nihil confert, & quos ſiſtit aut ſiſtere conatur quam primum eos obſervat. Vt experientiâ conſtat, cùm id quod excitat metum, efficit quoque ut ſpiritus ingrediantur muſculos qui inſerviunt movendis cruribus ad fugiendum; & ut voluntas audaciæ exercendæ eos ſiſtat.

ARTI-

ARTICVLVS XLVIII.

In quo cognoſcatur robur vel imbecillitas animarum; & quodnam infirmiorum ſit vitium.

EX eventu autem horum conflictuum quiſque poteſt cognoſcere robur aut debilitatem ſuæ animæ: nam illi in quibus naturaliter voluntas facilius poteſt vincere Paſſiones, & ſiſtere motus corporis qui eas comitantur, proculdubio habent animas fortiores. ſed nonnulli ſunt qui nunquam poſſunt explorare ſuas vires, quia nunquam pugnare faciunt ſuam voluntatem propriis armis, ſed ſolum iis quæ ipſi præbent aliqui affectus ad reſiſtendum quibuſdam aliis. Mihi propria ejus arma dicuntur, Iudicia firma & determinata de cognitione boni & mali, ſecundùm quæ decrevit actiones vitæ ſuæ dirigere. Et animæ omnium maximè imbecilles ſunt, quarum voluntas non ita ſe determinat ad ſequenda certa quædam Iudicia, ſed ſe patitur ſemper abduci à præſentibus affectibus; qui cum perſæpè ſibi mutuo contrarii ſint, eam per vices in partes ſuas trahunt, &, ipsâ utentes ad ipſanmet debellandam, in deploratiſſimo ſtatu animàm conſtituunt. ſic cùm Metus repræſentat mortem ut ſummum malum, & quod vitari non poteſt niſi fugâ, ſi ambitio ab alia parte repræſentet infamiam hujus fugæ, ut malum pejus morte; hi duo affectus agitant variè voluntatem, quæ obtemperans modo huic, modo illi, ſibi ipſi perpetuo repugnat, & ſic animam ſervam & miſerrimam reddit.

ARTICVLVS XLIX.

Animæ vim non ſufficere abſque cogitatione veritatis.

VErum eſt, paucos dari homines tam imbecilles & hæſitabundos, ut nihil velint niſi quod ſua præſens paſſio ipſis dictat: plurimi habent judicia determinata, ſecundùm quæ componunt partem ſuarum actionum. Et quamvis ſæpè hæc judicia ſint falſa, imo innitantur quibuſdam paſſionibus, à quibus voluntas antea paſſa eſt ſe vinci aut ſeduci, attamen quoniam ea ſequi pergit, etiam cum abeſt Paſſio quæ illa produxit, conſiderari poſſunt ut propria illius arma, & cogitari, animas robuſtiores vel imbecilliores eſſe, prout poſſunt plus vel minus hæc judicia ſequi, & reſiſtere paſſionibus præſentibus quæ illis contrariæ ſunt. Verumtamen magna differentia eſt inter decreta quæ procedunt ex falſa

ſa quadam opinione, & ea quæ nonniſi cognitione veritatis nituntur: quia ultima hæc ſequentes nunquam procul dubio iſtius conſilii pœnitentia vel dolor ſubibit, cum è contrario ſemper pœnitentia ſequatur priora, poſtquam eorum error retectus eſt.

ARTICVLVS L.

Nullam tam imbecillem eſſe animam, quæ non poſſit cum bene dirigitur acquirere poteſtatem abſolutam in ſuas paſſiones.

PRodeſt vero hîc ſcire, quod ut jam ſupra dictum fuit, etſi unuſquiſque motus glandulæ videatur connexus eſſe per naturam ſingulis ex noſtris cogitationibus ab initio noſtræ vitæ, aliis tamen per habitum jungi poſſint: Vt experientia oſtendit in verbis quæ excitant motus in glande, quæ ſecundum inſtitutionem naturæ nihil animæ repræſentant præter ſuum ſonum cum voce proferuntur, aut figuram ſuarum literarum cum ſcribuntur, & quæ tamen per habitum qui fuit acquiſitus cogitando de eo quod ſignificant, poſtquam auditus fuerit eorum ſonus, aut eorum literæ inſpectæ, ſolent efficere ut concipiatur hæc ſignificatio potius quam figura literarum aut ſonus ſyllabarum. Prodeſt etiam ſcire, quod etſi motus tam glandis quam ſpirituum & cerebri, qui repræſentant animæ certa quædam objecta, ſint naturaliter juncti cum iis qui excitant in illa quaſdam Paſſiones, poſſint tamen per habitum inde ſeparari, & jungi aliis valdè differentibus; Imò quod hic habitus poſſit acquiri per unicam actionem, nec longum uſum poſtulet. Sic cum reperitur ex inopinato res quædam valdè ſordida in cibo qui magno cum appetitu comedebatur, inopinatus ille caſus ita poteſt mutare diſpoſitionem cerebri ut poſtea nequeat videri talis cibus niſi cum horrore, cùm antea comederetur cum delectatione. Quin idem in beſtiis poteſt obſervari: nam etſi ratione careant & forte omni cogitatione, omnes tamen motus ſpirituum & glandis qui excitant in nobis Paſſiones, in illis quoque ſunt, & inſerviunt conſervandis & confirmandis, non ut in nobis, Affectibus, ſed motibus nervorum & muſculorum qui eos comitari ſolent. Sic cum canis videt perdicem, naturaliter fertur ut in eam incurrat, & cum audit ſclopetum diſplodi, ille ſtrepitus naturaliter eum ad fugam incitat; attamen ordinario ita inſtituuntur canes venatici, ut viſâ perdice ſubſiſtant, & ad diſploſionis ſtrepitum, quem poſtea audiunt, ad eam currant. Hæc autem ſcire refert, ut quiſque contendat regere ſuos Affectus: Nam cum haud ita magnâ induſtria mutari poſſint

D motus

motus cerebri in animalibus ratione deſtitutis, evidens eſt, id melius in hominibus poſſe fieri, & eos ipſos qui imbecilliores animas habent poſſe acquirere imperium abſolutiſſimum in omnes ſuas Paſſiones, ſi ſat induſtriæ adhiberetur ad eos inſtituendos & dirigendos.

PASSIONES ANIMÆ;

SECUNDA PARS.

De numero & ordine Paſſionum, & explicatio ſex Primitivarum.

Articulus LI.

Quænam ſint primæ Paſſionum cauſæ.

Conſtat ex ſuperioribus, ultimam & proximam cauſam Paſſionum animæ, non aliam eſſe quàm agitationem quâ ſpiritus movent glandulam quæ eſt in medio cerebri. Verum id non ſufficit eis à ſe mutuo diſtinguendis: Inquirendum in earum origines, & examinandæ ſunt primæ illarum cauſæ. Quamvis autem quandoque poſſint effici ab actione animæ ſe determinantis ad hæc vel illa objecta concipienda; quin etiam ſolo corporis temperamento, aut impreſſionibus quæ caſu occurrunt in cerebro; ut accidit cum nos ita vel triſtes vel lætas ſentimus, ut cauſam hujus triſtitiæ aut lætitiæ nequeamus aſſignare: Apparet tamen ex prædictis, eaſdem omnes poſſe excitari ab objectis quæ movent ſenſus, & hæc objecta eſſe earum cauſas frequentiores & magis principales. Vnde ſequitur quod, ad eas omnes reperiendas, ſufficiat conſiderare omnes effectus horum objectorum.

Articulus LII.

Quinam ſit earum uſus: & quomodo enumerari poſſint.

Adhæc obſervo, objecta quæ movent ſenſus, non excitare in nobis varios Affectus ratione omnium varietatum quas habent, ſed ſo-

lùm

lùm ratione variorum modorum quibus nobis vel prodeſſe vel nocere, aut in genere ad nos ſpectare poſſunt: Et uſum omnium Paſſionum in eo ſolo conſiſtere, quòd diſponant animam ad res eas expetendas, quas natura nobis dictat eſſe utiles, & perſiſtendum in ea voluntate; prout etiam eadem agitatio ſpirituum, quæ ſolet eas producere, diſponit corpus ad motus qui inſerviunt earundem rerum executioni. Ideo qui illas enumeraturus eſt, debet duntaxat ordine examinare quot variis modis, qui ad nos ſpectent, poſſint noſtri ſenſus moveri à ſuis objectis. Hîc igitur enumerabo præcipuas Paſſiones, ſecundum ordinem quo ita poſſunt reperiri.

Ordo & enumeratio Paſſionum.

ARTICVLVS LIII.

Admiratio.

QVamprimum nobis occurrit aliquod inſolitum objectum, & quod novum eſſe judicamus, aut valdè differens ab eo quod antea noveramus, vel ſupponebamus eſſe debere, id efficit ut illud admiremur & eo percellamur. Et quia hoc contingere poteſt antequam ullo modo cognoſcamus num illud objectum ſit nobis conveniens nec ne, *Admiratio* mihi videtur eſſe prima omnium Paſſionum. Nec habet contrarium; quia ſi objectum quod ſeſe offert, nihil in ſe habeat inſoliti, eo nullo modo commovemur, & illud abſque Paſſione conſideramus.

ARTICVLVS LIV.

Exiſtimatio & Contemptus, Generoſitas aut Superbia, & Humilitas aut Abjectio.

ADmirationi juncta eſt *Exiſtimatio* vel *Contemptus*, prout vel magnitudinem vel parvitatem objecti admiramur: Eodemque modo poſſumus noſmet ipſos vel exiſtimare vel contemnere: unde oriuntur Paſſiones, & conſequenter Habitus *Magnanimitatis* aut *Superbiæ*, & *Humilitatis* vel *Abjectionis*.

Articulus LV.

Veneratio & Deſpectus.

VErum cum magni facimus vel parvi facimus alia objecta, quæ conſideramus ut liberas cauſas capaces benè vel malè agendi, ab Exiſtimatione procedit *Veneratio*, & à ſimplici parvi æſtimatione *Deſpectus.*

Articulus LVI.

Amor & Odium.

OMnes autem præcedentes Paſſiones poſſunt ita in nobis excitari, ut nullo modo deprehendamus utrum objectum, quod eas excitat, bonum ſit vel malum. Verùm cum aliquid ut bonum reſpectu noſtri, id eſt ut nobis conveniens, nobis repræſentatur, id ſui *Amorem* excitat; Et cum nobis offertur ut malum aut noxium, id nos ſtimulat ad *Odium.*

Articulus LVII.

Cupiditas.

AB eadem conſideratione boni & mali naſcuntur cæteræ Paſſiones; ſed eas in ordinem redacturus diſtinguo tempora, & conſiderans eas multo magis nos ferre in futuri, quam præſentis vel præteriti conſiderationem, ordior à *Cupiditate.* Non ſolùm enim cùm appetitur acquiſitio boni quod adhuc abeſt, aut evitatio mali quod judicatur evenire poſſe, cum etiam ſolùm exoptatur conſervatio cujuſdam boni aut abſentia cujuſdam mali, quò denium extendi hæc Paſſio poteſt, liquet, eam ſemper futurum reſpicere.

Articulus LVIII.

Spes, Metus, Zelotypia, Securitas, & Deſperatio.

SVfficit cogitare, acquiſitionem boni vel fugam mali poſſibilem eſſe, ut illius cupiditas excitetur; ſed cum præterea conſideratur num facile vel difficile ſit rem cupitam obtinere, id quod nobis magnam rei conſequendæ facilitatem repræſentat, excitat *Spem*; & id quod ejuſdem potiundæ difficultatem repræſentat excitat *Timorem*, cujus *Zelotypia* ſpecies eſt. Et cum ſpes ſumma eſt, mutat naturam, & vocatur *Securitas*, ſive *Fiducia*; prout è contrario extremus metus fit *Deſperatio.*

Arti-

ARTICVLVS LIX.

Animi fluctuatio, Animoſitas, Audacia, Æmulatio, Puſillanimitas, & Conſternatio.

ATque ſic poſſumus ſperare & metuere, licet eventus rei expectatæ à nobis nullo modo pendeat; Verum ubi offertur ut pendens à nobis, difficultas ſubeſſe poteſt in electione mediorum aut in executione. A prima procedit *Animi fluctuatio*, quâ diſponimur ad deliberandum & conſultandum: Vltimæ ſeſe opponit *Animoſitas* ſive *Audacia*, cujus *Aemulatio* ſpecies eſt. Et *Puſillanimitas* contraria Animoſitati eſt, ſicut *Terror* aut *Conſternatio* Audaciæ.

ARTICVLVS LX.

Synterèſis.

VBi vero quis ſe determinaverit ad quampiam actionem, nondum Animi fluctuatione ſive hæſitatione depoſita, id producit *Synterèſin* ſive conſcientiæ *morſum*, qui non reſpicit futurum ut affectus præcedentes, ſed præſens aut præteritum.

ARTICVLVS LXI.

Gaudium & Triſtitia.

ET conſideratio præſentis boni excitat in nobis *Gaudium*; præſentis mali, *Triſtitiam*; cum bonum vel malum nobis proponitur ceu ad nos ſpectans.

ARTICVLVS LXII.

Irriſio, Invidia, Commiſeratio.

SEd cum nobis proponitur ut pertinens ad alios homines, eos dignos vel indignos illius exiſtimare poſſumus: Vbi digni illius à nobis reputantur, id nullam in nobis aliam paſſionem præter Lætitiam excitat, quatenus nobis volupe eſt videre res evenire ut convenit: ſolummodo cum hac differentia, quod Lætitia quæ venit ex bono ſeria ſit; eam verò quæ venit ex malo comitetur irriſio. Sed ſi eos indignos alterutrius exiſtimaverimus, bonum excitat *Invidiam*, & malum *Commiſerationem*,

quæ ſunt ſpecies Triſtitiæ. Quin etiam obſervandum, eaſdem Paſſiones quæ referuntur ad bona vel mala præſentia, poſſe ſæpè etiam referri ad futura, quatenus præconcepta opinio de eorum futuritione illa ræpreſentat ut præſentia.

ARTICVLVS LXIII.

Acquieſcentia in ſe ipſo, & Pœnitentia.

POſſumus quoque conſiderare cauſam boni aut mali, tam præſentis quam præteriti. Et bonum quod à nobis ipſis præſtitum fuit, dat nobis acquieſcentiam interiorem, quæ omnium aliarum Paſſionum dulciſſima eſt; cum è contrario malum excitet *Pœnitentiam*, quæ omnium amariſſima eſt.

ARTICVLVS LXIV.

Favor & Gratitudo.

SEd bonum quod præſtitum fuit ab aliis, efficit ut illos *Favore* proſequamur, quamvis id nobis factum non ſit: At ſi nobis, favori jungimus *Grati* animi officium.

ARTICVLVS LXV.

Indignatio & Ira.

SImili ratione malum ab aliis patratum, cùm ad nos non refertur, efficit ſolum ut illis *Indignemur*; ſed cum refertur ad nos, movet etiam *Iram*.

ARTICVLVS LXVI.

Gloria & Pudor.

BOnum inſuper quod eſt vel quod fuit in nobis, ſi referatur ad opinionem quam alii de eo concipere poſſunt, excitat in nobis *Gloriam*; & malum, *Pudorem*.

ARTICVLVS LXVII.

Faſtidium, Deſiderium, & Hilaritas.

ET quandoque duratio boni gignit *Satietatem* ſive *Faſtidium*, cùm mali duratio minuat *Triſtitiam*. Denique ex bono præterito naſcitur

tur *Deſiderium*, quod ſpecies Triſtitiæ eſt; & ex malo præterito *Hilaritas*, quæ eſt ſpecies Lætitiæ.

ARTICVLVS LXVIII.

Cur hæc enumeratio Paſſionum differat ab ea quæ vulgo recepta eſt.

ECce ordo qui mihi videtur optimus enumerandis Paſſionibus; in quo non neſcio me recedere ab opinione eorum omnium qui de illis antehac ſcripſerunt; ſed non abſque ſontica cauſa: Nam derivant ſuam enumerationem ex eo quod diſtinguunt in parte ſenſitiva animæ duos appetitus, quorum unum vocant *Concupiſcibilem*, alterum *Iraſcibilem*. Et quoniam nullam in anima agnoſco diſtinctioem partium, ut ſupra dixi, id mihi videtur nihil aliud ſignificare quam quod habeat duas facultates, unam concupiſcendi, alteram iraſcendi: ſed cum ſimiliter habeat facultates admirandi, amandi, ſperandi, metuendi, atque ſic in ſe recipiendi ſingulos alios Affectus, aut ea agendi ad quæ hi Affectus eam impellunt, non video cur voluerint eas omnes referre ad Concupiſcentiam vel Iram. Adde quod eorum enumeratio non comprehendit omnes præcipuas Paſſiones, ut hanc meam credo facere. De præcipuis ſolùm loquor, quia plures aliæ ſpecialiores adhuc poſſent diſtingui: & earum numerus indefinitus eſt.

ARTICVLVS LXIX.

Non dari niſi ſex Primitivas Paſſiones.

VErum numerus ſimplicium & primitivarum non eſt adeo magnus. Si enim percurramus eas omnes quas enumeravi, facile poterit obſervari, ſex tantùm tales eſſe, nimirum Admirationem, Amorem, Odium, Cupiditatem, Lætitiam & Mœrorem: & cæteras omnes componi ex quibuſdam harum ſex, aut earum eſſe ſpecies. Idcirco ne earum multitudo intricet Lectores, tractabo hîc ſeparatim de his ſex Primitivis, & poſtea oſtendam quomodo ceteræ omnes ab illis originem trahant.

ARTICULUS LXX.

De Admiratione.

Ejus definitio & cauſa.

ADmiratio eſt ſubitanea animæ occupatio, quâ fertur in conſiderationem attentam objectorum quæ ipſi videntur rara & extraordinaria. Sic autem primum producitur ab impreſſione quæ extat in cerebro, quæque repræſentat objectum ut rarum, & per conſequens dignum maximâ conſideratione; tum deinde per motum ſpirituum qui diſpoſiti ſunt ab hac impreſſione, ut magna vi tendant verſus locum cerebri in quo eſt, ad eam ibi corroborandam & conſervandam; prout quoque ab ipſa diſponuntur ad tranſeundum inde in muſculos, qui inſerviunt retinendis organis ſenſuum in eodem ſitu in quo ſunt, ut ab illis inſuper conſervetur, ſi modo per illos formata fuerit.

ARTICULUS LXXI.

Nullam mutationem accidere in corde vel in ſanguine in hac Paſſione.

ET huic Paſſioni hoc ſpeciatim convenit, quod obſervari nequeat, ullam mutationem in corde & in ſanguine, ut in aliis affectibus evenit, eam comitari. Cujus rei ratio eſt, quod cum non habeat bonum vel malum pro objecto, ſed ſolummodò cognitionem rei quam miramur, nullam etiam relationem habeat cum corde & ſanguine, à quibus pendet omne bonum corporis, ſed ſolummodò cum cerebro, in quo ſunt organa ſenſuum quæ inſerviunt huic cognitioni.

ARTICULUS LXXII.

In quo conſiſtat vis Admirationis.

ID quod non impedit quominus magnam vim habeat, propter repentinam occupationem, id eſt, adventum ſubitaneum & inopinatum impreſſionis qui mutat motum ſpirituum: quæ occupatio repentina, propria & ſpecialis eſt huic Paſſioni; adeo ut, cum in aliis reperitur, quemadmodum ſolet reperiri ferè in omnibus, & eas augere, id ideo eveniat quod illis Admiratio juncta ſit. Ejus autem vis pendet ex duabus rebus,

rebus, nimirum novitate, & quod motus quem efficit ſit ab initio ἐν ἀκμῇ, ſeu omne ſuum robur habeat. Nam certum eſt, talem motum efficaciorem eſſe iis qui, cum primo debiles ſint, nec creſcant niſi paulatim, poſſunt facilè averti: certum quoque eſt, objecta ſenſuum quæ ſunt nova, tangere cerebrum in quibuſdam partibus, in quibus tangi non ſolet; quæ partes teneriores cùm ſint aut minus firmæ iis quas agitatio frequens induravit, id auget affectus motuum quos ibi excitant. Quod incredibile nemini videbitur, ſi conſideretur, parem eſſe rationem, quæ facit ut cum plantæ noſtrorum pedum aſſuetæ ſint tactui ſatis aſpero, ob gravitatem corporis quod portant, parum ſentiamus hunc tactum cum incedimus, cum è contrario alius longè mollior & lenior quo titillantur, nobis fermè intolerabilis ſit, ideo ſolum quia nobis ordinarius non eſt.

ARTICVLVS LXXIII.

Quid ſit Stupor.

ET hæc Occupatio repentina tantum poteſt ad efficiendum, ut ſpiritus, qui ſunt in cavitatibus cerebri, ſuos curſus capiant verſus locum in quo eſt impreſſio objecti quod miramur, ut eos omnes quandoque eò impellat, & efficiat ut adeo ſint occupati in conſervanda hac impreſſione, ut alii nulli inde in muſculos tranſeant, aut ullo modo deflectant à primis veſtigiis quæ ſequuti ſunt in cerebro: unde fit ut totum corpus immobile maneat inſtar ſtatuæ, & nonniſi prima quæ ſe obtulerat objecti facies poſſit obſervari, neque per conſequens acquiri ſpecialior ejus cognitio. Atque iſtud eſt quod vulgo dicitur *ſtupere* vel *attonitum eſſe*; Eſtque *Stupor* exceſſus Admirationis, qui nunquam niſi malus eſſe poteſt.

ARTICVLVS LXXIV.

Cui uſui inſerviant omnes Paſſiones, & cui noceant.

FAcilè autem eſt cognoſcere ex iis quæ ſupra dicta fuerunt, utilitatem omnium Paſſionum in eo demum conſiſtere, quod confirment & perſeverare faciant in anima cogitationes quas ei bonum eſt conſervare, & quæ alioquin facilè poſſent obliterari: prout etiam omne malum quod efficere poſſunt in eo ſitum eſt, quod confirment & conſervent has cogitationes plus quàm expedit, aut alias confirment & conſervent quibus immanere bonum non eſt.

Articulus LXXV.

Ad quid ſpecialiter inſerviat Admiratio.

AC ſpeciatim de Admiratione poteſt dici, eam eſſe utilem in eo quod efficit ut diſcamus & retineamus in memoria noſtra ea quæ antea ignoravimus. Nihil enim miramur niſi quod nobis videtur rarum & extraordinarium. Et nihil nobis tale poteſt videri niſi quia id ignoravimus, aut etiam quia differt ab iis quæ ſcivimus: nam ex hac differentia fit ut extraordinarium dicatur. Quamvis autem id quod antea nobis ignotum erat, ſe recenter offerat noſtro Intellectui, aut noſtris ſenſibus, non ideo tamen illud in noſtra memoria retinemus, niſi Idea quam ejus habemus corroboretur in noſtro cerebro per aliquam Paſſionem, aut etiam per applicationem noſtri Intellectus, quem voluntas noſtra determinat ad attentionem & reflexionem ſpecialem. Et aliæ Paſſiones eo facere poſſunt, ut ea obſerventur quæ apparent bona vel mala; ſed ſola illa admiramur quæ rara videntur. Quare videmus, eos, qui nullâ inclinatione naturali ad hanc Paſſionem feruntur, vulgo valdè indoctos eſſe.

Articulus LXXVI.

In quo illa nocere poſſit. Et quomodo ejus defectus poſſit ſuppleri, & corrigi exceſſus.

SEd ſæpius evenit ut potius nimis miremur & percellamur, iis rebus obſervatis quæ vel nullam vel fere nullam conſiderationem merentur, quàm, ut non ſatis admiremur: Quod ſane omnino poteſt auferre aut pervertere uſum rationis. Idcirco etſi proſit, natum eſſe cum aliqua inclinatione ad hanc Paſſionem, quod ſic diſponamur ad acquiſitionem ſcientiarum, debemus tamen poſtmodum conari eam excutere quantum in nobis eſt. Nam facile eſt ſupplere ejus defectum per reflexionem & attentionem ſpecialem, ad quam voluntas noſtra ſemper poteſt obligare intellectum noſtrum, cum judicamus rem quæ ſeſe offert id exigere. Sed nullum aliud remedium eſt prævertendæ nimiæ admirationi, quam acquirere cognitionem plurimarum rerum, & ſeſe exercere in Theoria omnium earum quæ rariores & magis inuſitatæ poſſunt videri.

Arti-

ARTICVLVS LXXVII.

Quod nec ſtupidiores, nec doctiores, in Admirationem magis ferantur.

CÆterum etſi ſoli hebetes & ſtupidi non ferantur naturaliter in Admirationem, non inde ſequitur, ſapientiores in eam procliviores eſſe: ſed id maxime iis contingit, qui etſi ingenio non ſint deſtituti, non tamen magnificè nimis de ſua eruditione ſentiunt.

ARTICVLVS LXXVIII.

Ejus exceſſum poſſe abire in Habitum, ubi ejus correctio negligitur.

ETſi verò hæc Paſſio videatur uſu minui, quia quò plura occurrunt rara quæ miremur, eò magis aſſueſcimus deſinere ea mirari, & cogitare cætera omnia quæ poſtmodum offerri poſſunt eſſe vulgaria; Attamen cum excedit, & efficit ut ſiſtatur attentio in ſola prima imagine objectorum quæ ſeſe obtulerunt, nulla ulteriori cognitione eorum comparatâ, poſt ſe relinquit habitum, qui diſponit animam ad ſubſiſtendum eodem modo in omnibus aliis objectis quæ ſeſe offerunt, ſi modo ei aliquantulum nova appareant. Atque id eſt quod fovet diutius morbum eorum qui cœcè curioſi ſunt, id eſt, qui inquirunt in rara eo ſolum fine ut ea mirentur, non ut ea cognoſcant; nam paulatim ita fiunt miriones, ut nullius momenti res non minus poſſint eos detinere, quàm illæ quarum inquiſitio longè utilior foret.

ARTICVLVS LXXIX.

Definitiones Amoris & Odii.

A*Mor* eſt commotio animæ, producta motu ſpirituum, qui eam incitat ad ſe voluntate jungendum objectis quæ ipſi convenientia videntur. Et *Odium* eſt commotio producta à ſpiritibus, quæ animam ad id incitat ut velit ſeparari ab objectis quæ illi offeruntur ut noxia. Dico, has commotiones productas eſſe à ſpiritibus, quò diſtinguam Amorem & Odium, quæ ſunt Paſſiones & pendent à corpore, tam à Iudiciis, quæ etiam eò ferunt animam ut ſe ultro jungat rebus quas exiſtimat bonas, & ſe ſeparet ab eis quas exiſtimat malas, quàm à Commotionibus illis quas hæc ſola Iudicia excitant in anima.

ARTICVLVS LXXX.

Quid ſit, ſe jungere vel ſeparare voluntate.

CÆterum voce *Voluntatis* non hîc intelligo Cupiditatem, quæ eſt ſpecialis Paſſio, & futurum reſpicit, ſed conſenſum, per quem nos conſideramus ceu jam junctos rei amatæ, concepto quodam veluti toto, cujus nos nonniſi partem unam eſſe arbitremur, & rem amatam alteram. Vt è contrario in odio nos conſideramus ſolos ut totum, penitus ſeparatum à re quam averſamur.

ARTICVLVS LXXXI.

De diſtinctione ſolita fieri inter Amorem Concupiſcentiæ & Benevolentiæ.

DIſtinguunt autem vulgo duas ſpecies Amoris: Quarum prima vocatur Amor *benevolentiæ*, id eſt, qui incitat ad bene volendum rei quam amamus; Altera vocatur Amor *concupiſcentiæ*, id eſt, qui efficit ut rem amatam cupiamus. Sed mihi videtur hæc diſtinctio reſpicere ſolum effectus Amoris, non ejus eſſentiam. Nam quam primum quis ſe voluntate junxerit cuidam objecto, cujuſcunque demum naturæ fuerit, benevolentiâ quoque fertur in illud, id eſt, ei quoque voluntate adjungit res quas ipſi convenientes credit: qui unus eſt ex præcipuis Amoris effectis. Et, ſi judicetur bonum fore illud poſſidere, aut ipſi aſſociari alio modo quam voluntate, appetitur: quod etiam inter frequentiores Amoris effectus cenſeri debet.

ARTICVLVS LXXXII.

Quomodo Paſſiones valde differentes conveniant in eo quod Amoris participes ſunt.

NEc etiam opus eſt diſtinguere tot ſpecies Amoris, quot ſunt varia objecta quæ poſſunt amari. Nam, exempli gratia, etſi Paſſiones quibus ambitioſus fertur ad gloriam, avarus ad opus, ebrioſus ad vinum, libidinoſus ad mulierem quam vult comprimere, vir honeſtus ad amicum ſuum vel ſuam amaſiam, & bonus pater ad ſuos liberos, inter ſe multum differant, tamen in eo quod ex Amore participant ſimiles ſunt. Sed quatuor priorum Amor non aliud ſpectat quam poſſeſſionem objecto-

objectorum ad quæ ipſorum fertur Paſſio, nihilque habent Amoris pro objectis ipſis, ſed cupiditatem duntaxat quibuſdam aliis ſpecialibus paſſionibus commixtam. Cum è contrario Amor quo fertur bonus parens in ſuos liberos adeo purus ſit, ut nihil ab ipſis conſequi cupiat, nec eos aliter poſſidere velit quàm jam habet; vel illis jungi arctius quam jam eſt; ſed eos conſiderans tanquàm alios ſe ipſos, quærit eorum bonum ut ſuum proprium; quin etiam majori cum cura, utpote cum concipiat, ſe & illos unum totum conſtituere, cujus melior pars ipſe non ſit, ſæpe eorum utilitatem ſuæ præfert, nec metuit ſe perdere ut eos ſervet. Dilectio quâ honeſti viri proſequuntur ſuos amicos ejuſdem eſt naturæ, etſi rarò ejuſdem perfectionis. Ea quoque quâ erga ſuam amaſiam feruntur multum illius participat, ſed etiam aliquantulum alterius.

ARTICVLVS LXXXIII.

De differentia quæ eſt inter ſimplicem Benevolentiam, Amicitiam, & Devotionem.

POteſt, meo judicio, meliori cum ratione diſtingui Amor, ſecundùm exiſtimationem in qua ſit res amata, ipſiuſmet amantis reſpectu. Nam cum minoris fit à quopiam objectum amoris ſe ipſo, ſimplex eſt Propenſio vel *Benevolentia.* cùm amans illud æquè ac ſe exiſtimat, id vocatur *Amicitia.* & cum majoris facit, illa Paſſio poteſt nominari *Devotio.* Ita poteſt amari flos, avis, equus; verum niſi mens planè læva fuerit, Amicitiâ nemo niſi erga homines ferri poteſt: qui adeo ſunt objectum hujus Paſſionis, ut nemo ita imperfectus detur quin cum ipſo perfectiſſimæ amicitiæ nexu vinciri nequeat alter, qui putaverit, ſe ab ipſo amari, & animam verè nobilem & generoſam habuerit; juxta id quod explicabitur inferiùs in Art. 154 & 156. Quod attinet Devotionem, ipſius principale objectum procul dubio eſt ſupremum Numen, erga quod non poteſt non eſſe devotus qui illud ut oportet cognoverit. Sed poteſt quoque Devotio ferri in Principem, in Patriam, in Civitatem ubi habitat, imò in privatum quempiam, quem quis pluris quàm ſe ipſum fecerit. Differentia autem quæ eſt inter has tres ſpecies Amoris apparet præcipuè ex eorum effectibus. Cum enim in ſingulis amans ſe conſideret ut junctum & unitum rei amatæ, ſemper paratus eſt deſerere minimam partem totius quod cum illa conſtituit, ad conſervandam alteram. Vnde fit ut in ſimplici Benevolentia ſemper amans ſe ipſum

præferat rei amatæ; Sed è contrario in Devotione adeo ſemper ſibi præfert rem amatam, ut non metuat mori ejus conſervandæ ſtudio. Cujus ſæpè viſa fuerunt exempla in iis qui ſeſe ultro expoſuerunt morti certæ pro defenſione ſui Principis aut ſuæ Civitatis, imo aliquando pro privatis hominibus quibus ſe ſpeciatim devoverant.

Articulus LXXXIV.

Non tot eſſe Odii ſpecies quot Amoris.

CÆterum quamvis Odium directe opponatur Amori, tamen non diſtinguitur in tot ſpecies, eo quod non ita obſervatur differentia quæ eſt inter mala à quibus voluntate ſeparamur, quam ea quæ inter bona quibus jungimur.

Articulus LXXXV.

De Complacentia & Horrore.

VNicam tantum diſtinctionem notatu dignam reperio, quæ ſit par in utroque. Conſiſtit autem in eo quod objecta tam Amoris quàm Odii, poſſunt repræſentari animæ per ſenſus externos, aut per internos, & propriam ſuam rationem. Nam vulgo vocamus bonum aut malum, quod ſenſus noſtri interni aut ratio noſtra conveniens nobis eſſe judicat, vel contrarium noſtræ naturæ; ſed vocamus pulchrum aut deforme, quod ita nobis repræſentatur per ſenſus noſtros externos, præcipuè per viſum, qui ſolus hac in re præpollet cæteris. Vnde naſcuntur duæ ſpecies Amoris, is nempe qui fertur in res bonas, & is qui fertur in pulchras, cui nomen *Complacentiæ* dari poteſt, ne cum alio confundatur, vel etiam cum Cupiditate, cui nomen Amoris ſæpè tribuitur. Et inde naſcuntur eodem modo duo genera Odii: quorum alterum refertur ad mala; alterum ad deformia: & hoc diſtinctionis ergò poteſt appellari *Horror* aut *Averſio*. Verum hic inprimis notandum, has Paſſiones Complacentiæ & Horroris ſolere violentiores eſſe cæteris ſpeciebus Amoris aut Odii, quia quod ad animam venit per ſenſus, eam magis afficit, quàm quod illi repræſentatur à ratione; licet ut plurimum minus habeant veritatis; adeo ut hæ ex omnibus Paſſionibus magis fallant, & diligentius cavendæ ſint.

Arti-

ARTICVLVS LXXXVI.

Definitio Cupiditatis.

PAſſio *Cupiditatis* eſt agitatio animæ producta à ſpiritibus, per quam diſponitur ad volendum in futurum res quas ſibi repræſentat convenientes. Ita non ſolum appetitur præſentia boni abſentis, ſed etiam conſervatio præſentis: Quinimo abſentia mali, tam ejus quod jam habetur, quàm illius quod creditur poſſe in futurum evenire.

ARTICVLVS LXXXVII.

Cupiditatem eſſe Paſſionem quæ non habet contrarium.

SCio equidem, vulgo in ſcholis opponi Paſſionem quæ tendit in bonum, & quæ ſola nominatur *Cupiditas* vel *Deſiderium*, ei quæ tendit ad fugam mali, quæ vocatur *Averſio*. Sed cum nullum detur bonum cujus privatio malum non ſit, nec ullum malum, ceu quid poſitivi conſideratum, cujus privatio non ſit bonum; & cùm quærendo, exempli gratiâ, divitias, neceſſariò fugiatur paupertas, ac fugiendo morbos, quæratur ſanitas, & ſic de aliis; mihi videtur, eundem ſemper eſſe motum, qui ſimul fert ad proſecutionem boni & ad fugam mali quod ipſi contrarium eſt. Obſervo ſolummodo in illis hanc differentiam, quod cupiditatem, cùm tendit ad aliquod bonum, comitentur Amor, tum Spes & Lætitia: ſed cum eadem Cupiditas intendit fugam mali huic bono contrarii, illam comitantur Odium, Metus & Triſtitia; unde fit ut eam nobis contrariam eſſe judicemus: ſed ſi conſideretur cum æqualiter refertur eodem tempore ad quoddam bonum ut illud quærat, & ad malum oppoſitum ut illud vitet, evidenter apparere poterit unicam eſſe Paſſionem quæ præſtat utrumque.

ARTICVLVS LXXXVIII.

Quæ ſint ejus diverſæ ſpecies.

PRæſtaret potius diſtinguere Cupiditatem in tot diverſas ſpecies, quot varia ſunt objecta quæ quæruntur. Nam exempli gratiâ *Curioſitas*, quæ nihil aliud eſt quam cupiditas cognoſcendi, differt multum à cupiditate *gloriæ*; & hæc à *Vindictæ* appetitu; & ſic de aliis. Sed ſufficit hic ſcire, tot illius eſſe ſpecies, quot ſunt Amoris aut Odii; & notatu

notatu digniores ac validiores eas eſſe quæ naſcuntur ex Complacentia & Horrore.

ARTICVLVS LXXXIX.

Qualis ſit cupiditas quæ ex Horrore naſcitur.

ETſi autem una tantum ſit cupiditas quæ tendit ad proſecutionem boni, & fugam mali ipſi contrarii, ut dictum fuit, non ideo tamen ea quæ naſcitur ex Complacentia, minus differt ab illa quæ oritur ex Horrore. Nam hæc Complacentia & hic Horror, quæ revera contraria ſunt, non ſunt illud bonum & malum quæ pro objectis ſunt his cupiditatibus, ſed ſolummodò duæ commotiones animæ, quæ eam diſponunt ad quærendum duas res valde differentes. Scilicet Horror à natura inſtitutus eſt ad repræſentandam animæ mortem ſubitaneam & inopinatam; adeo ut quamvis aliquando vel ſolus tactus vermiculi, aut ſtrepitus folii tremuli, aut umbra noſtra Horrorem incutiat, primo obtutu tantum commotionis ſentiamus, acſi quoddam periculum evidens mortis ſeſe ſenſibus offerret; Quod producit ſubitò agitationem, quæ efficit ut anima explicet omnes ſuas vires ad vitandam tam præſentem perniciem: hæc ſpecies ea eſt cupiditatis quæ vulgo appellatur Fuga aut Averſio.

ARTICVLVS XC.

Qualis ſit illa quæ naſcitur ex Complacentia.

COntra *Complacentia* eſt ſpecialiter inſtituta à Natura ad repræſentandam fruitionem ejus quod arridet, ut ſummum bonorum quæ ad hominem pertinent; quod efficit ut ea fruitio enixe cupiatur. Verum eſt dari varias Complacentiæ, ſpecies, nec cupiditates omnes quæ ex illis naſcuntur eſſe æqualiter potentes. Nam exempli gratia, pulchritudo florum nos ſolummodò ad eos intuendos incitat, & fructuum ad eos comedendos; ſed præcipua eſt quæ provenit à perfectionibus quas quis imaginatur in aliqua perſona quam credit poſſe fieri alterum ſe ipſum; nam cum diſcrimine ſexus, quam natura inter homines ut inter animalia bruta poſuit, quaſdam etiam collocavit impreſſiones in cerebro, quæ faciunt ut certa quadam ætate, & certo quodam tempore, nos conſideremus ut imperfectos, & ceu nonniſi mediam partem conſtituentes unius totius, cujus perſona alterius ſexus debeat eſſe altera pars;

pars; ita ut acquiſitio hujus mediæ partis confusè repræſentetur à Natura ut maximum omnium quæ excogitari poſſunt bonorum. Et quamvis conſpiciantur plures aliæ perſonæ illius alterius ſexus, non ideo tamen exoptantur plures eodem tempore, quia Natura non facit imaginari, plus unâ mediâ parte opus eſſe; ſed ubi obſervatur, aliquid in una, quod magis arridet quam quæ deprehenduntur eodem tempore in aliis, id determinat animam, ut ſentiat pro illa ſola omnem inclinationem, quam Natura ipſi dat ad quærendum bonum illud quod ipſi repræſentat ut maximum quo frui poſſit. Et hæc inclinatio aut hæc cupiditas quæ ſic naſcitur ex Complacentia, nomine Amoris frequentius exprimitur, quam ille ipſe Affectus Amoris, qui ſupra fuit deſcriptus: habet etiam inſolentiores effectus; & is eſt qui ſuppeditat præcipuam materiam Fabulonibus & Poëtis.

ARTICVLVS XCI.

Definitio Lætitiæ.

LÆtitia eſt jucunda commotio animæ, in qua conſiſtit poſſeſſio boni quod impreſſiones cerebri ei repræſentant ut ſuum. Dico, in hac commotione conſiſtere poſſeſſionem boni; nam revera anima nullum alium fructum percipit omnium bonorum quæ poſſidet; & dum nullam ex illis capit Lætitiam, dici poteſt quod illis non magis fruatur quam ſi ea non poſſideret. Addo etiam, eſſe bonum quod impreſſiones cerebri ipſi repræſentant ut ſuum: ne confundatur hæc Lætitia quæ Paſſio eſt, cum lætitia pure intellectuali, quæ animam ſubit per ſolam actionem animæ, & quam poſſumus dicere eſſe Iucundam commotionem excitatam in illa à ſemet ipſa, in qua conſiſtit boni quod ejus intellectus ipſi ut ſuum repræſentat. Revera tamen quamdiu anima juncta eſt corpori, vix poteſt fieri quin hæc lætitia intellectualis eam comitem habeat quæ Paſſio eſt. Nam quam primum intellectus noſter obſervat nos poſſidere aliquod bonum, etſi illud bonum adeo differat ab omni eo quod pertinet ad corpus, ut omnino imaginabile non ſit, imaginatio tamen ſtatim aliquam in cerebro facit impreſſionem, ex qua ſequitur motus ſpirituum, qui excitat lætitiæ affectum.

ARTICVLVS XCII.

Definitio Triſtitiæ.

T*Riſtitia* eſt languor ingratus, in quo conſiſtit incommoditas quæ obvenit animæ ex malo aut defectu quem impreſſiones cerebri ipſi repræſentant ut ſuum. Datur quoque Triſtitia intellectualis, quæ non eſt Affectus, ſed eum ſemper ferè ſibi adjunctum habet.

ARTICVLVS XCIII.

Quæ ſint cauſæ harum duarum Paſſionum.

CVm autem Lætitia vel Triſtitia intellectualis ſic eam excitat quæ Paſſio eſt, earum cauſa ſatis evidens eſt. Quin conſtat ex definitionibus earum, lætitiam oriri ex opinione poſſeſſionis alicujus boni, & Triſtitiam ex opinione adhæſionis alicujus mali vel defectus. Sed ſæpè evenit ut quis vel lætum vel triſtem ſe ſentiat, etſi tam diſtinctè nequeat obſervare bonum vel malum ex quo id procedat; nimirum cum illud bonum vel malum impreſſiones ſuas facit in cerebro abſque operâ animæ; quandoque quod nonniſi ad corpus pertineat, & quandoque etiam quòd licet ſpectet ad animam, non conſideretur tamen ab ea ut bonum vel malum, ſed ſub aliqua alia forma, cujus impreſſio in cerebro cum boni & mali impreſſione juncta eſt.

ARTICVLVS XCIV.

Quomodo hi Affectus excitentur à bonis & malis quæ nil niſi corpus ſpectant; & in quo conſiſtat Titillatio & Dolor.

SIc cum plenâ fruimur ſanitate, & cum cœlum ſolito ſerenius eſt, in nobis ſentimus aliquam hilaritatem quæ à nulla intellectus functione provenit, ſed ſolummodo ab impreſſionibus quas motus ſpirituum in cerebro excitat. Et eodem modo nos triſtes ſentimus cum corpus non bene habet, quamvis neſciamus id male ſe habere. Sic titillationem ſenſuum adeo prope inſequitur Lætitia, & dolorem Triſtitia, ut plerique homines ea non diſtinguant. Attamen tantopere differunt, ut aliquando poſſint cum gaudio ſuſtineri dolores, & titillationes excitari quæ diſpliceant. Verum cauſa, propter quam ut plurimum lætitia ex titillatione ſequitur, eſt, quod omnis ſic dicta titillatio, aut jucunda ſenſatio,

ſenſatio, conſiſtit in eo quod objecta ſenſuum excitant aliquem motum in nervis, qui poſſet ipſis nocere, niſi ſatis virium haberent ad reſiſtendum illi, aut niſi corpus bene diſpoſitum eſſet; quod efficit in cerebro impreſſionem, quæ cum inſtituta ſit a Natura ad conteſtandam hanc bonam diſpoſitionem & robur, eam animæ exhibet ut bonum quod ad ipſam pertinet, quatenus cum corpore juncta eſt, & ita in ea excitat lætitiam. Eadem fere ratio eſt propter quam naturaliter volupe eſt ſentire ſe commoveri ad omnes ſpecies Paſſionum, imo ad Triſtitiam & Odium, quando non aliunde orti ſunt illi Affectus, quàm à variis eventibus qui in Theatris exhibentur, aut ab aliis ſimilibus ſubjectis, quæ cum nobis nullo modo nocere poſſint, videntur titillare noſtram animam, eam tangendo. Ideo verò dolor ordinario producit Triſtitiam, quòd ſenſus qui dolor dicitur, oriatur ſemper ab aliqua actione tam violenta ut lædat nervos; adeo ut, cum à Natura inſtitutus ſit ad ſignificandum animæ damnum quod patitur corpus per hanc actionem, & ejus imbecillitatem, in eo quod reſiſtere illi non potuerit, ipſi repræſentet utrumque ceu mala ſibi ſemper ingrata, niſi cum ea producunt bona quæ pluris facit.

ARTICULUS XCV.

Quomodo etiam poſſint excitari à bonis & malis quæ anima non obſervat, etiamſi ad ipſam pertineant; ut voluptas, quæ oritur ex eo quod quis ſe in periculum conjecerit, aut mali præteriti meminerit.

SIc voluptas, quam ſæpe capiunt juvenes difficilia quædam aggrediendo, & ſe maximis periculis objiciendo, etſi nullam inde vel utilitatem vel gloriam ſperent, oritur ex ea cogitatione quod res quam aggrediuntur ſit difficilis. Id enim facit impreſſionem in eorum cerebro. Quæ juncta illi quam formare poſſent, ſi cogitarent bonum eſſe ſe ſentire ſatis animoſos, ſatis felices, ſatis induſtrios aut ſatis fortes ad talia pericula adeunda, in cauſa eſt ut illis delectentur. Et voluptas quâ fruuntur ſenes, cum recordantur malorum quæ paſſi ſunt, inde procedit, quod ſibi repræſentent, bonum aliquod eſſe, potuiſſe nihilominus in illis ſubſiſtere.

Articulus XCVI.

Quinam ſint motus ſanguinis & ſpirituum qui producunt quinque præcedentes Paſſiones.

QVinque Paſſiones quas cœpi hîc explicare, adeo vel junctæ ſunt vel oppoſitæ ſibi invicem, ut facilius ſit eas ſimul conſiderare quam de ſingulis ſigillatim differere, prout de Admiratione ſeorſim tractatum fuit. Earum verò cauſa non eſt ut Admirationis in ſolo cerebro, ſed etiam in corde, in liene, in jecore, & in omnibus aliis partibus corporis, quatenus inſerviunt productioni ſanguinis, & deinde ſpirituum. Etſi enim omnes venæ deducant ſanguinem quem continent ad cor, evenit tamen aliquando ut quarundam ſanguis eò majori cum vi propellatur quam reliquarum; & accidit etiam ut orificia per quæ cor ſubit, aut per quæ ex illo egreditur, ſint quandoque vel latiora vel ſtrictiora, quàm aliàs.

Articulus XCVII.

Præcipua experimenta quæ inſerviunt his motibus cognoſcendis in Amore.

COnſiderando autem varios motus quos experientia prodit in noſtro corpore, dum anima noſtra variis Paſſionibus agitatur, obſervo, in Amore cum ſolus eſt, id eſt cum eum non comitatur quædam vehemens Lætitia aut Cupiditas, aut Triſtitia, pulſum æqualem eſſe, & intenſiorem robuſtioremque ſolito, ſentiri dulcem calorem in pectore, & concoctionem ciborum promptè fieri in ſtomacho, adeo ut hic Affectus ſit utilis valetudini.

Articulus XCVIII.

In Odio.

COntra obſervo, in Odio pulſum eſſe inæqualem & debilem, & ſæpè frequentiorem ac vermiculantem; ſentiri frigora mixta neſcio quo calore aſpero & pungente in pectore; ſtomachum ceſſare ab officio, & proclivem eſſe ad nauſeam & evomendos cibos aſſumptos, aut ſaltem ad eos corrumpendos & convertendos in pravos humores.

ARTICVLVS XCIX.

In Lætitia.

IN Lætitia, pulſum eſſe æqualem & ſolito frequentiorem, nec tamen æquè intenſum ac fortem ut in Amore, & ſentiri calorem gratum, qui non ſolum in pectore eſt, ſed qui diffunditur etiam per omnes exteriores corporis partes, cum ſanguine qui eò affluere copioſe cernitur; & interea proſtratum quandoque appetitum eſſe, quia digeſtio minus bene procedit quam aliàs.

ARTICVLVS C.

In Triſtitia.

IN Triſtitia pulſum eſſe debilem & lentum, & quaſi vincula ſentiri circa cor quæ illud coarctant, ac ſtirias quæ illud congelant, & ſuam communicant frigiditatem reliquo corpori; & nihilominus quandoque vigere appetitum, & ſentiri ſtomachum non ceſſare ab officio, modo nihil odii cum Triſtitia mixtum ſit.

ARTICVLVS CI.

In Cupiditate.

DEnique obſervo hoc ſpeciale in Cupiditate, quod agitet cor violentius quam ulla alia Paſſio, & ſuppeditet cerebro plures ſpiritus, qui inde tranſeuntes in muſculos, omnes ſenſus reddunt ſubtiliores, & omnes partes corporis mobiliores.

ARTICVLVS CII.

Motus ſanguinis & ſpirituum in Amore.

HÆ obſervationes ac plures aliæ, quas ſcribere prolixum foret, occaſionem mihi dederunt judicandi, quod cum intellectus ſibi repræſentat aliquod objectum Amoris, impreſſio quam hæc cogitatio facit in cerebro, deducat ſpiritus animales per nervos ſextæ conjugationis ad muſculos qui circa inteſtina & ſtomachum ſunt, modo convenienti ad efficiendum ut ſuccus ciborum qui convertitur in novum ſanguinem, tranſeat celerrime ad cor, nec ſubſiſtat in jecore, & eo pro-

pulſus majori vi, quam qui eſt in aliis corporis partibus, illud ingrediatur copioſius, ibique excitet fortiorem calorem, quia craſſior eſt eo qui jam ſæpius rarefactus fuit circulando per cor: Vnde fit ut mittat quoque ad cerebrum ſpiritus, quorum partes craſſiores & agitatiores ſolito ſunt: & hi ſpiritus corroborantes impreſſionem quam fecit prima cogitatio objecti amabilis, cogunt animam immorari in illa cogitatione. Atque in eo conſiſtit Affectus Amoris.

ARTICVLVS CIII.

In Odio.

CONtra in Odio, prima cogitatio objecti quod averſamur, ita deducit ſpiritus qui ſunt in cerebro ad muſculos ſtomachi & inteſtinorum, ut impediant ne ſuccus ciborum ſe cum ſanguine miſceat, coarctando omnia oſtiola per quæ ſolet eò fluere; & ita quoque deducit eos ad parvos nervos lienis & infimæ partis jecoris ubi eſt receptaculum bilis, ut partes ſanguinis qui verſus illam regionem ſolent rejici, inde exeant & fluant, cum illo qui eſt in ramis venæ cavæ, ad cor: quod efficit multum inæqualitatis in ejus calore; quia ſanguis qui ex liene venit non niſi ægrè caleſit & rareſit; & è contrario is qui venit ex parte inferiore jecoris, ubi ſemper fel eſt, ardet & ſe dilatat citiſſimè. Quocirca ſpiritus qui adeunt cerebrum, habent quoque partes valde inæquales, & motus valde extraordinarios. Vnde fit ut ibi corroborent Ideas Odii, quas jam impreſſas reperiunt, & diſponant animam ad cogitationes plenas acerbitatis & amaroris.

ARTICVLVS CIV.

In Lætitia.

IN Lætitia non tam agunt nervi Lienis, Iecoris, Stomachi, aut Inteſtinorum, quam qui ſunt in reliquo corpore, & ſpecialiter ille qui circa orificia cordis eſt, qui ea aperiens & dilatans, facilitatem ſuppeditat ſanguini quem alii nervi ex venis propellunt ad cor, illud ſubeundi & ex illo egrediendi majori copia ſolito. Et quia ſanguis qui tum cor ſubit, jam ſæpius illud pertranſivit, veniendo ex arteriis in venas, ideo ſe facile dilatat, & producit ſpiritus, quorum partes cum ſint valde æquales & ſubtiles, aptæ ſunt formandis & firmandis impreſſionibus cerebri, quæ dant animæ cogitationes lætas & tranquillas.

ARTI-

ARTICVLVS CV.

In Triſtitia.

COntra in Triſtitia orificia cordis valde contrahuntur per nervulum quo circumdantur, nec ullo modo ſanguis venarum agitatur. Quod efficit ut ex eo parum admodum cor adeat; & interim viæ per quas ſuccus ciborum fluit ex ſtomacho & ex inteſtinis ad jecur, apertæ manent; unde appetitus manet imminutus, niſi cum Odium, quod ſæpe Triſtitiæ junctum eſt, eas claudit.

ARTICVLVS CVI.

In Cupiditate.

DEnique Cupiditatis Paſſioni id proprium eſt, quod voluntas obtinendi aliquod bonum, aut fugiendi aliquod malum, tranſmittat celerrimè ſpiritus cerebri ad omnes partes corporis, quæ inſervire poſſunt actionibus eò requiſitis, & ſpecialiter ad cor, & partes quæ ipſi plus ſanguinis ſuppeditant, quò ejus majorem ſolito copiam recipiendo, emittat majorem ſpirituum quantitatem ad cerebrum, tam ad conſervandam & confirmandam in eo Ideam hujus voluntatis, quàm ad tranſeundum inde in omnia organa ſenſuum, & omnes muſculos qui poſſunt adhiberi ad obtinendum quod deſideratur.

ARTICVLVS CVII.

Quæ ſit cauſa horum motuum in Amore.

DEduco autem rationes horum omnium ex iis quæ ſuperius dicta ſunt, nempe dari talem nexum inter animam & corpus, ut ubi ſemel junximus aliquam actionem corpoream alicui cogitationi, altera deinceps ſe nobis non offerat quin alia ſe pariter exhibeat. Vt videmus in iis qui ægri pharmacum aliquod hauſerunt magna cum averſione, eos non poſſe quippiam poſtea vel bibere vel edere ejuſdem ferè ſaporis, quin rurſus eandem habeant averſionem: nec ſimiliter poſſe cogitare de averſione, haberi ſolita circa pharmaca, quin idem ſapor ipſis in mentem redeat. Videtur enim mihi, primas Paſſiones quas anima noſtra ſenſit, cum cœpit noſtro corpori jungi, inde ortas eſſe, quod aliquando ſanguinis vel alius ſuccus qui ingrediebatur cor, erat alimentum ſolito convenien-

tius conſervando ibi calori qui principium eſt vitæ: quod in cauſa erat ut anima ſibi voluntate conjungeret hoc alimentum, id eſt illud amare; & ſimul ſpiritus fluebant ex cerebro ad muſculos eos qui poterant comprimere vel agitare partes ex quibus venerat ad cor, ut ipſi adhuc amplius ejuſdem generis ſubmitterent. Hæ vero partes erant ſtomachus & inteſtina, quorum agitatio auget appetitum, aut etiam jecur & pulmo, quem muſculi diaphragmatis premere poſſunt. Ideo hic idem motus ſpirituum ſemper deinceps comitatus eſt Affectum Amoris.

Articulus CVIII.

In Odio.

ALiquando è contrario veniebat quidam peregrinus ſuccus ad cor, qui nec erat aptus conſervando ejus calori, vel etiam illum extinguere poterat, unde fiebat ut ſpiritus aſcendentes ex corde ad cerebrum excitarent in Anima affectum Odii. Et ſimul etiam hi ſpiritus progrediebantur ex cerebro ad nervos, qui poterant propellere ſanguinem ex liene, & ex parvis venis jecoris ad cor ad impediendum ne ſuccus ille noxius illud ingrederetur; & deinde ad eos qui poterant repellere hunc eundem ſuccum ad inteſtina, & ad ſtomachum, aut etiam aliquando cogere ſtomachum eum evomere. Vnde fit ut iidem motus ſoleant comitari Affectum Odii. Et videre eſt ad oculum, dari in jecore plurimas venas aut canales ſatis latos, per quos ſuccus ciborum tranſire poteſt ex vena porta in venam cavam, & inde in cor, nullatenus immorando in jecore; ſed & dari quoque infinitas alias minores, in quibus ſubſiſtere poteſt, & quæ ſemper continent aliquid reſidui ſanguinis, ut etiam lien; qui ſanguis cum craſſior ſit eo qui in aliis corporis partibus eſt, poteſt commodius cedere in alimentum ignis qui in corde eſt, quando ſtomachus & inteſtina illud non ſuppeditant.

Articulus CIX.

In Lætitia.

COntingit quoque aliquando ſub initium noſtræ vitæ, ut ſanguis contentus in venis eſſet alimentum ſatis conveniens ad conſervandum cordis calorem, & tali quantitate eum ibi contineri, ut is calor aliunde alimentum ſuum arceſſere opus non haberet: Quod excitavit

in

in Anima affectum Lætitiæ, & efficit ſimul ut orificio cordis ſeſe ſolito magis aperirent, & ut ſpiritus abunde fluerent ex cerebro, non ſolum in nervos qui inſerviunt aperiendis his orificiis, ſed etiam in genere in omnes alios qui propellunt ſanguinem venarum ad cor, & impediunt ne eo recens veniat ex jecore, liene, inteſtinis & ſtomacho. Quare iidem motus comitantur Lætitiam.

ARTICVLVS CX.

In Triſtitia.

ALiquando contra evenit ut corpus opus habuerit nutrimento; atque id eſt quod primam Animæ Triſtitiam ſentiendam præbere potuit, ſaltem eam quæ non juncta fuit Odio. Id ipſum etiam effecit ut orificia cordis ſeſe contraxerint, quia parum ſanguinis recipiebant, & ut pars magna hujus ſanguinis venerit ex liene, quod eſt inſtar ultimæ cellæ ex qua cordi ſuppeditari poteſt, cum aliunde non ſatis copioſe illuc commeat. Idcirco motus ſpirituum & nervorum qui inſerviunt ita contrahendis orificiis cordis, & ad eò deducendum ſanguinem lienis, comitantur ſemper Triſtitiam.

ARTICVLVS CXI.

In Cupiditate.

TAndem primæ Cupiditates quæ animam potuerunt ſubire; cum recens juncta eſſet corpori, fuere, recipiendi res ſibi convenientes, & repellendi noxias. In hunc autem finem ſpiritus cæperunt exinde movere omnes muſculos, & omnia organa ſenſuum, omnibus modis quibus moveri poſſunt. Quod in cauſa eſt ut nunc, cum anima aliquid cupit, totum corpus fiat agilius & magis diſpoſitum ad ſe movendum, quam aliàs ſolet: Et cum accidit inſuper, corpus ſic diſpoſitum eſſe, id reddit animæ cupiditates validiores & ferventiores.

ARTICVLVS CXII.

Quæ ſint ſigna externa harum Paſſionum.

QVod hîc poſui, ſatis aperit cauſam differentiarum pulſus, & omnium aliarum proprietatum quas ſupra vindicavi his Paſſionibus, ut non ſit opus ultra immorari in illis magis explicandis. ſed quia ſolum obſer-

vavi in ſingulis quod obſervari poteſt, ubi unaquæque illarum ſola eſt, & inſervit cognoſcendis motibus ſanguinis & ſpirituum qui eas producunt, ſupereſt adhuc ut dicam de plurimis ſignis externis, quæ eas comitari ſolent, & quæ melius obſervantur cum plures ſimul ſunt mixtæ, ut vulgo obtinet, quam cum ſeparatæ ſunt. Præcipua horum ſignorum ſunt actiones oculorum, & vultus, mutationes coloris, tremores, languor, leipothymia, riſus, lacrumæ, gemitus, ſuſpiria.

ARTICVLVS CXIII.

De actionibus oculorum & vultus.

NVlla eſt Paſſio quam non ſpecialis quædam actio oculorum indicet; & hoc tam palam eſt in quibuſdam, ut etiam ſervi ſtupidiſſimi poſſint ex oculis ſui heri obſervare, num in ſe iratus ſit nec ne. Verum etſi percipiamus facile has oculorum actiones, & ſciamus quid ſignificent, non ideo facile eſt eas deſcribere, quia unaquæque compoſita eſt ex plurimis mutationibus quæ accidunt motui & figuræ oculi, quæ adeo particulares & parvæ ſunt ut earum unaquæque ſeparatim deprehendi non poſſit, etſi id quod reſultat ex earum conjunctione obſervare ſit facillimum. Idem fere dici poteſt de actionibus vultus, quæ Paſſiones quoque comitantur; etſi enim majores ſint oculorum actionibus, difficile tamen eſt eas diſtinguere. Et tam parum differunt, ut dentur homines qui eundem oſtentant vultum cum plorant ac alii cum rident. Verum eſt aliquas eſſe ſatis notabiles, ut ſunt rugæ frontis in Ira, certi quidam motus naſi & labiorum in Indignatione & Irriſione; ſed non videntur eſſe tam naturales quam voluntariæ. Et in genere omnes actiones tum vultus tum oculorum poſſunt ab anima mutari, cum volens occultare ſuam paſſionem, ſibi fortiter imaginatur contrarium; ita ut poſſint æquè adhiberi ad diſſimulandos Affectus, ac ad illos declarandos.

ARTICVLVS CXIV.

De mutationibus coloris.

NOn ita facile poteſt impediri Erubeſcentia aut Pallor, cùm quædam Paſſio diſponit ad alterutrum; quia hæ mutationes non pendent à nervis & muſculis, ut præcedentes, ſed proveniunt magis rectà & immediatè à corde, quod fons Paſſionum dici poteſt, quatenus præparat ſanguinem & ſpiritus ad eas producendas. Certum autem eſt colorem

lorum vultus non niſi ex ſanguine venire, qui continuo fluens ex corde per arterias in omnes venas, & ex omnibus venis in cor, plus minuſve faciem colorat, prout plus vel minus replet parvas venas quæ ſunt verſus ſuperficiem ipſius.

ARTICVLVS CXV.

Quomodo Lætitia inducat ruborem.

ITa Lætitia reddit colorem magis vivum & purpureum, quia aperiens cordis catarractas efficit ut ſanguis citiùs fluat in omnes venas, & calidior ſubtiliorque factus inflet mediocriter omnes vultus partes; quo facies ſerenior & lætior redditur.

ARTICVLVS CXVI.

Quomodo Triſtitia palleſcere faciat.

TRiſtitia contrà contrahendo orificia cordis efficit ut ſanguis fluat lentius in venas, & frigidior & craſſior factus minus loci debeat occupare, ita ut ſeſe recipiens ad latiores quæ ſunt cordi proximiores, deſerat magis remotas, quarum viſibiliores cum ſint in vultu, eâ ratione apparet pallidus & emaciatus; præcipuè cum Triſtitia magna eſt, aut cum ſubito advenit, ut in Conſternatione videmus, cujus inopinatus adventus auget actionem quæ cor contrahit.

ARTICVLVS CXVII.

Quomodo triſtes ſæpe rubeant.

AT ſæpè evenit ut triſtes non palleſcant: ſed contra rubeant. Quod tribui debet aliis Affectibus qui ſe Triſtitiæ jungunt, nimirum Amori, aut Cupiditati, & quandoque etiam Odio. Nam hæ Paſſiones calefacientes aut agitantes ſanguinem qui venit ex jecore, inteſtinis aliiſque partibus interioribus, eum propellunt ad cor, & inde per magnam arteriam ad venas faciei, Triſtitiâ, quæ contrahit ab omni parte orificia cordis, id nequicquam impediente, niſi cum profundiſſima eſt: ſed quantumvis ſit duntaxat mediocris, eâ impedit facilè ne ſanguis qui ita ad venas vultus devenit, deſcendat verſus cor, dum Amor, Cupiditas, aut Odium eò alium ex partibus interioribus propellunt. Idcirco hic ſanguis ſubſiſtens circa faciem eam rubentem reddit; imo rubi-

cundiorem quàm in Lætitia; quia color ſanguinis eo magis apparet quo minus celeriter fluit, & quoniam inſuper majori copiâ congregari ſic poteſt in venis faciei, quam cùm orificia cordis ſunt magis aperta. Id patet in Pudore, qui componitur partim ex ſui ipſius amore, & deſiderio urgente vitandi præſentem infamiam; quâ ratione adducitur ſanguis ex partibus interioribus ad cor, & inde per arterias ad faciem; partim ex mediocri Triſtitia, quæ impedit ne idem ille ſanguis ad cor redeat. Idem apparet etiam ordinariò cum ploratur; nam, ut poſtea dicam, Amor junctus Triſtitiæ producit lachrymarum maximam partem. Et idem apparet in Ira, in qua ſæpe ſubita vindictæ cupido miſcetur Amori, Odio, & Triſtitiæ.

ARTICVLVS CXVIII.

De Tremoribus.

TRemores duas diverſas cauſſas habent. Quarum altera eſt, quod aliquando nimis pauci ſpiritus veniant ex cerebro in nervos, & altera quod aliquando nimis multi veniant ad recte claudenda oſtiola muſculorum; quæ juxta id quod dictum fuit artic. XI. debent eſſe clauſa, ut determinentur motus membrorum. Prima cauſa apparet in Triſtitia & in Metu, ut etiam cum frigus tremorem inducit. Nam hæ Paſſiones, æquè ac frigus aëris, ſic poſſunt condenſare ſanguinem, ut cerebro non ſuppeditet ſat ſpirituum quos inde in nervos immittere queat. Altera cauſa apparet ſæpe in iis qui aliquid fervide cupiunt, aut ex ira valde æſtuant, ut & in illis qui ebrii ſunt. Nam hæ duæ Paſſiones æquè ac vinum aliquando tot ſpiritus ad cerebrum mittunt, ut inde ordine non poſſint deduci in muſculos.

ARTICVLVS CXIX.

De Languore.

LAnguor eſt diſpoſitio ad relaxationem & ceſſationem omnis motus, quæ ſentitur in omnibus membris. Provenit ſicut tremor ex eo quod non ſat multi ſpiritus nervos ingrediantur; ſed modo diverſo; nam cauſa Tremoris eſt, quod non ſatis ſit ſpirituum in cerebro ad parendum determinationibus glandis cum eos propellit ad aliquem muſculum; at Languor provenit ex eo, quod glans eos non determinat ad influendum potius in hos muſculos quam in illos.

ARTICVLVS CXX.

Quomodo producatur ab Amore & Cupiditate.

PAſſio autem quæ conſtantius producit hunc effectum eſt Amor, junctus Cupiditati rei cujus acquiſitio non concipitur ut poſſibilis in præſenti. Nam amor adeo occupat animam in conſideratione objecti amati, ut adhibeat omnes ſpiritus qui ſunt in cerebro, ad ejus imaginem ſibi repræſentandam, & ſiſtat omnes motus glandis qui non inſerviunt huic effectui. Ac obſervandum de Cupiditate, proprietatem quam ei attribui reddendi totum corpus mobilius, ipſi non convenire niſi cum deſideratum objectum tale concipitur ut illo ipſo tempore poſſit aliquid fieri quod ei acquirendo inſerviat. Nam ſi è contrario concipiatur, impoſſibile tum eſſe quicquam facere quod eò conferat, omnis agitatio cupiditatis manet in cerebro, nullo modo tranſiens in nervos; & penitus occupata in confirmanda Idea objecti deſiderati, reſiduum corpus languidum relinquit.

ARTICVLVS CXXI.

Eum poſſe etiam proficiſci ab aliis Paſſionibus.

VErum quidem eſt, Odium, Triſtitiam ac ipſammet Lætitiam etiam poſſe aliquem Languorem inducere, cum admodum violentæ ſunt; quia occupant penitus animam in conſideratione ſui objecti, præſertim ubi rei alicujus cupiditas, cui acquirendæ nihil contribui poteſt inpræſentiarum, illis adjungitur. Sed quoniam magis attenditur ad ea objecta quæ quiſque ſibi voluntate conjungit, quam ad illa quæ à ſe ſeparat, aut ulla alia, nec languor pendet ex inopinato occurſu, ſed eget aliquo tempore ut formetur, reperitur magis in Amore quam in aliis omnibus Affectibus.

ARTICVLVS CXXII.

De Lipothymia.

LIpothymia ſive animi Deliquium non multum diſtat à morte: morimur enim cum ignis qui in corde eſt planè extinguitur; ſed in lipothymiam incidimus cum ita ſuffocatur ut adhuc aliquid reſidui caloris maneat, quo poſtea rurſus accendi poteſt. Sunt autem plures affectiones

nes corporis quæ efficere poſſunt ut ita in lipothymiam incidatur. Verum inter Paſſiones obſervatur nonniſi lætitiam extremam id poſſe. Modus vero quo credo eam hunc effectum producere, eſt, quòd aperiens extraordinarie orificia cordis, ſanguis venarum illud ſubit tanto impetu & ea quantitate, ut ibi non poſſit rarefieri ſat citò à calore, ad removendas pelliculas ſive valvulas quæ claudunt oſtia harum venarum; quâ ratione ſuffocat ignem, quem conſervare ſolet cum cor non ſubit niſi ad menſuram.

Articulus CXXIII.

Cur Deliquium animi ex Triſtitia non ſequatur.

Videtur quidem magnam Triſtitiam, quæ ex inopinato advenit, debere ſic contrahere orificia cordis, ut ejus quoque ignem poſſit extinguere; tamen non obſervamus id accidere, aut ſi accidat, rariſſimum eſt: cujus rei hanc credo eſſe rationem, quod non poſſit tam parum ſanguinis ineſſe cordi quin ſufficiat ad ejus conſervandum calorem, cum illius orificia ferme clauſa ſunt.

Articulus CXXIV.

De Riſu.

Riſus conſiſtit in eo quod ſanguis qui venit ex cavitate dextra cordis per venam arterioſam, inflans ſubito pulmones & iteratis vicibus, efficit ut aër quem continent cogatur exire cum impetu per aſperam arteriam, in qua format vocem inarticulatam & ſonoram; & tam pulmones ſeſe inflando, quam hic aër exeundo, impellunt omnes muſculos diaphragmatis, pectoris, & gutturis; quâ ratione movent muſculos vultus qui aliquam cum illis connexionem habent. Atque hæc ſola vultus actio, cum illa voce inarticulata & ſonora, Riſus nuncupatur.

Articulus CXXV.

Cur non comitetur maximas Lætitias.

Etſi autem Riſus videatur unum ex præcipuis ſignis Lætitiæ, cum tamen producere non poteſt niſi demum ubi mediocris fuerit, & aliquid habuerit admirationis vel odii admixtum. Nam experientiâ conſtat, quod in ſummo gaudio nunquam ejus cauſa efficiat ut in cachinnos

pro-

prorumpatur, imo neque tam facile eo tunc invitari poſſumus ab aliqua alia cauſa, quam ubi triſtes ſumus; Cujus rei ratio eſt, quòd in maximis lætitiis pulmo adeo ſemper plenus ſit ſanguine ut amplius per vices iteratas inflari nequeat.

ARTICVLVS CXXVI.

Quæ ſint ejus præcipuæ cauſæ.

NOnniſi autem duas obſervare poſſum cauſas quæ ita ſubito inflent pulmonem. Prima eſt inopinatus occurſus Admirationis, qui junctus Lætitiæ tam cito aperire poteſt orificia cordis, ut magna copia ſanguis ingrediens ſimul ejus dextrum latus per venam cavam ibi rarefiat, & tranſiens inde per venam arterioſam inflet pulmonem. Altera eſt commixtio cujuſdam liquoris quæ auget rarefactionem ſanguinis. Nec magis idoneam ad id reperio, quam fluidiorem partem illius qui ex liene venit; quæ pars ſanguinis ubi ad cor propulſa fuerit ab aliqua levi commotione Odii, quam juvat inopinatus Admirationis occurſus, & ſeſe in eo miſcuerit cum ſanguine qui venit ex aliis corporis partibus, quem Lætitia abunde introducit, poteſt efficere ut ille ſanguis ibi dilatetur multò magis ſolito. Eodem modo quo videmus multos alios liquores igni impoſitos inflari ſubito, cùm vaſi in quo ſunt parum aceti infunditur. Nam fluidior pars ſanguinis, qui ex liene venit, naturâ ſimilis eſt aceto. Experientia quoque nobis oſtendit, in omnibus occaſionibus, quæ poſſunt producere hunc riſum ſolutum qui ex pulmone venit, ſemper ſubeſſe aliquam leviorem cauſam Odii, aut ſaltem Admirationis. Ac illi quorum lien non admodum ſanus eſt, obnoxii ſunt non ſolum majori Triſtitiæ quam cæteri, ſed etiam per dilucida intervalla majori Lætitiæ & Riſui: quoniam lien emittit duplicem ſanguinem ad cor, unum valde craſſum & denſum, qui producit Triſtitiam, alterum valde fluidum & ſubtilem qui Lætitiam excitat. Et ſæpe poſt multum Riſum naturaliter propendemus ad Triſtitiam, quia cum fluidior pars ſanguinis ex liene exhauſta eſt, altera craſſior eam verſus cor ſubſequitur.

ARTICVLVS CXXVII.

Quæ ſit illius cauſa in Indignatione.

QVoad Riſum qui aliquando comitatur Indignationem, ut plurimum eſt artificialis & fictus; ſed ubi naturalis eſt, videtur oriri ex

Læti-

Lætitia inde concepta, quod videamus nos ab eo malo cui indignamur non poſſe offendi, & inſuper quod nos occupatos ſentiamus novitate inopinata illius mali; Adeo ut Lætitia, Odium & Admiratio ad eum producendum concurrant. Attamen credere volo, poſſe etiam produci abſque aliqua Lætitia, à ſolo motu Averſionis, qui mittit ſanguinem ex liene ad cor, ubi rareſit, & propellitur inde in pulmonem, quem facile inflat, ubi eum fermè vacuum reperit. Et in genere omne id quod ſubito poteſt inflare pulmonem hoc modo, efficit actionem externam Riſus, niſi cum Triſtitia eam mutat in actionem gemituum & ejulatuum qui lachrymas comitantur. Quam ad rem de ſe ipſo Vives ſcribit lib. 3. de Anima, cap. de Riſu, ubi diutius jejunus fuiſſet, prima fruſta quæ in os ingerebat ſibi riſum excuſſiſſe: cujus rei cauſa poterat eſſe quod ejus pulmo vacuus ſanguine, propter defectum nutrimenti, celeriter inflabatur primo ſucco qui tranſibat ex ſtomacho ad cor, & quem ſola comedendi Imaginatio eò poterat deducere, antequam ſuccus ciborum quos comedebat eò perveniſſet.

Articulus CXXVIII.

De origine Lachrymarum.

Sicut Riſus nunquam oritur ex maximis Gaudiis, ita nec Lachrymæ promanant ab extrema Triſtitia, ſed ſolùm à mediocri, & quam comitatur vel ſequitur aliquis ſenſus Amoris aut etiam Lætitiæ. Vt vero bene intelligatur earum origo, obſervandum eſt, quod etſi continuo multi vapores prodeant ex omnibus noſtri corporis partibus, nulla tamen ſit ex qua plures egrediantur quam ex oculis, propter magnitudinem nervorum opticorum, & multitudinem parvarum arteriarum per quas eò veniunt: Ac ſicuti ſudor ſolis conſtat vaporibus, qui cum egrediuntur ex aliis partibus, convertuntur in aquam in illarum ſuperficie, ita lachrymæ fiunt ex vaporibus qui egrediuntur ex oculis.

Articulus CXXIX.

Quomodo Vapores in aquam mutentur.

Sicut autem ſcripſi in Meteoris, explicando quomodo Vapores aëris mutentur in pluviam, id inde evenire, quod ſint minus agitati, aut ſolito copioſiores; ita credo, eos qui exeunt ex corpore, cum ſolito minus ſunt agitati, etſi tam copioſi non ſint, tamen converti in aquam; unde

de fiunt ſudores frigidi, qui quandoque ex debilitate oriuntur cum ægrotamus. Exiſtimo itidem, eos cum multò copioſiores ſunt, modo inſuper non magis agitentur, pariter etiam in aquam converti; id quod eum producit ſudorem qui exercitium comitatur. Ac tunc oculi non ſudant, quia inter corporis exercitia, maxima parte ſpirituum ingrediente muſculos qui ei movendo inſerviunt, minus ex illis per nervum opticum it ad oculos. Denique eadem eſt omnino materia ex qua fit ſanguis dum eſt in venis aut in arteriis; & ſpiritus cum eſt in cerebro, in nervis, aut in muſculis; & vapores, cum inde prodit inſtar aëris; & denique ſudor aut lachrymæ, cum in aquam condenſatur in ſuperficie corporis vel oculorum.

ARTICVLVS CXXX.

Quomodò id quod oculo dolorem adfert eum ad lachrymandum excitet.

PORro nonniſi duas cauſas obſervare poſſum quæ faciant ut vapores qui ex oculis prodeunt mutentur in lachrymas. Prima eſt cum figura pororum per quos tranſeunt immutatur ex quocunque accidenti: hoc enim retardans motum iſtorum vaporum, & ordinem eorum mutans, efficere poteſt ut in aquam abeant: Sic vel feſtuca quæ in oculum inciderit ſufficiet quibuſdam lachrymis ex illo exprimendis, quoniam in eo dolorem excitando mutat diſpoſitionem pororum ipſius, adeo ut nonnullis anguſtioribus factis, parvæ vaporum partes per eos minus citò tranſeant, & pro eo quod antea exibant æqualiter à ſe invicem diſtantes, & ita ſeparati manebant, ſibi mutuo occurrant, quia ordo horum pororum turbatus eſt, quâ ratione ſe una jungunt, & ita in lachrymas convertuntur.

ARTICVLVS CXXXI.

Quomodo præ Triſtitia lachrymemur.

ALtera cauſa eſt Triſtitia, quam ſequitur Amor, aut Lætitia, vel in genere quælibet cauſa quæ efficit ut cor propellat multum ſanguinis per arterias. Triſtitia requiritur, quia refrigerans omnem ſanguinem contrahit oculorum poros. Sed quoniam eos contrahendo diminuit pariter quantitatem vaporum quibus tranſitum dare debent, id non ſufficit ad eliciendas lachrymas, niſi quantitas horum vaporum eodem

 tempo-

tempore augeatur ab aliqua alia cauſa. Nihil vero eſt quod eam magis augeat quam ſanguis qui emittitur verſus cor in Paſſione Amoris. Sic videmus, eos qui triſtes ſunt non jugiter lachrymari, ſed ſolum per intervalla, cum aliquam novam reflexionem faciunt verſus objecta quæ colunt.

Articvlvs CXXXII.

De Gemitibus qui comitantur lachrymas.

TVnc vero pulmones quandoque momento inflantur copiâ ſanguinis qui eos ſubit, & qui inde expellit aërem quem continebant, qui per guttur egrediens gignit gemitus,& clamores qui ſolent comitari lachrymas; Et hi clamores ordinariò acutiores ſunt illis qui comitantur riſum, etſi fere eodem modo producantur; quoniam nervi qui inſerviunt dilatandis aut contrahendis organis vocis, ad eam magis gravem vel acutam ſive graciliorem reddendam, juncti cum illis qui aperiunt orificia cordis in Lætitia, & ea contrahunt in Triſtitia, efficiunt ut hæc organa dilatentur aut contrahantur eodem tempore.

Articvlvs CXXXIII.

Cur infantes & ſenes facile lachrymentur.

INfantes & ſenes ad lachrymandum magis propendent quàm qui ſunt mediæ ætatis, ſed diverſis de cauſis. Senes ſæpe lachrymantur ex Amore & Gaudio; nam hi duo Affectus ſimul juncti multum ſanguinis propellunt ad cor eorum, & inde multos vapores ad oculos;& agitationem horum vaporum frigiditas illorum naturalis adeo remoratur, ut facile in lachrymas convertantur, etſi nulla Triſtitia præceſſerit. Quodſi quidam ſenes etiam facile lachrymentur præ tædio vel ira, ad id non tam temperamento corporis ſui quam animi diſponuntur; Et id accidit iis ſolis qui tam debiles ſunt, ut ſe patiantur penitus ſuperari à parvis doloris cauſis, metus, aut commiſerationis. Idem evenit infantibus, qui raro ex Lætitia lachrymantur, ſæpius ex Triſtitia, etiam quam Amor non comitatur: ſemper enim ſat ſanguinis habent ad producendos multos vapores, qui cum eorum motum Triſtitia remoratur abeunt in lachrymas.

ARTICVLVS CXXXIV.

Cur aliqui infantes potius palleant quam lachrymentur.

SVnt tamen nonnulli qui potius pallent quam lachrymantur, cùm irati ſunt; quod indicio in ipſis eſſe poteſt judicii & animoſitatis extraordinariæ; ſcilicet cum id inde oritur quod conſiderant magnitudinem mali, & ſe ad fortem reſiſtentiam parant, eodem modo quo ætate provectiores. Verum frequentior nota eſt pravæ indolis, nimirum cùm id inde fit quod ad Odium proclives ſint aut ad Metum. nam iſti affectus imminuunt materiam lachrymarum. Et contra videmus eos qui facilè plorant propenſos eſſe ad Amorem & ad Commiſerationem.

ARTICVLVS CXXXV.

De Suſpiriis.

CAuſa Suſpiriorum à cauſa lachrymarum valde differt, etiamſi præſupponant ut hæ Triſtitiam. Nam pro eo quod impelluntur homines ad lachrymandum cum pulmones pleni ſunt ſanguine; ad ſuſpiria ducenda incitantur cum ferè eo deſtituuntur, & quædam imaginatio Spei aut Lætitiæ aperit orificium arteriæ venoſæ, quod Triſtitia contraxerat. Tum enim paullulum illud ſanguinis quod reſtabat in pulmonibus, decidens momento in lævum cordis latus per hanc arteriam venoſam, eoque impulſum cupiditate perveniendi ad illam Lætitiam, quæ eodem tempore agitat omnes muſculos diaphragmatis & pectoris, aër celerrime per os propellitur in pulmones, ad replendum locum quem deſerit ille ſanguis; Et id eſt quod dicitur *ſuſpirare*.

ARTICVLVS CXXXVI.

Vnde veniant effectus Paſſionum quæ quibuſdam hominibus peculiares ſunt.

CÆterum ut ſuppleam, hic paucis omne id quod poſſet addi circa varios effectus aut diverſas cauſas Affectuum, mihi ſufficiet repetere Principium cui omnia quæ de illis ſcripſi innituntur; nimirum talem nexum inter Animam & noſtrum corpus eſſe, ut cum ſemel junximus quandam actionem corpoream cuidam cogitationi, neutra earum unquam ſe poſtea offerat, quin altera ſe quoque exhibeat; nec ſemper eaſ-

dem eſſe actiones quæ iiſdem cogitationibus junguntur. Id enim ſufficit reddendæ rationi omnium eorum quæ unuſquiſque poteſt obſervare ſpecialia vel in ſe vel in aliis, circa hanc materiam, quæ hic explicata non fuerint. Etenim exempli gratiâ, facile eſt cogitare, miras quorundam averſiones, per quas nequeunt ferre odorem roſarum, aut præſentiam felis, aut ſimilia, non aliunde proficiſci quam quod ab initio ſuæ vitæ valde fuerint læſi à ſimilibus quibuſdam objectis, aut quia compaſſi ſunt ſenſui matrum ſuarum, quæ gravidæ cum eſſent, à talibus læſæ fuerint. Certum enim eſt relationem dari inter omnes Matris motus, & motus Infantis quem geſtat in utero, ita ut quod uni contrarium eſt, alteri etiam noceat. Et odor roſarum potuit Infanti magnum capitis dolorem attuliſſe cum adhuc in cunis eſſet, aut felis potuit eum valde perterreſeciſſe nemine animadvertente, ac ipſo nullam ejus rei memoriam poſtea conſervante; quamvis idea averſionis quam tum pro illis roſis aut pro illo fele conceperat, impreſſa manſerit ejus cerebro uſque ad vitæ finem.

Articvlvs CXXXVII.

De Vſu quinque Paſſionum hîc explicatarum, prout ad corpus referuntur.

PRopoſitis definitionibus Amoris, Odii, Cupiditatis, Lætitiæ, Triſtitiæ, & explicatis omnibus motibus corporeis qui hos Affectus producunt aut comitantur, ſolus eorum uſus ſupereſt conſiderandus. De quo obſervandum eſt, quod ſecundum inſtitutum Naturæ referantur omnes ad corpus, nec animæ imputentur niſi quatenus corpori juncta eſt; adeo ut eorum uſus naturalis ſit incitare animam, ad conſentiendum & contribuendum iis actionibus quæ inſervire poſſunt conſervando corpori aut illi aliquatenus perfectius reddendo. Eo vero ſenſu Triſtitia & Lætitia primæ adhibentur: Anima etenim non aliter immediatè monetur de rebus quæ corpori nocent, quam ſenſu doloris, quem producit in ipſa, primùm Paſſio Triſtitiæ, & tum Odium ejus quod hunc dolorem excitat, & tertio loco Cupiditas ſe ab illo liberandi: prout etiam anima non immediate edocetur de rebus corpori utilibus, aliter quam ſpecie quadam titillationis, quæ in ea excitans Lætitiam, deinde producit Amorem illius rei quæ ejus eſſe cauſa creditur, & denique Cupiditatem id acquirendi quod efficere poteſt ut in hac Lætitia continuet, aut adhuc poſtea ſimili fruatur. Vnde conſtat illas omnes quinque utiliſſimas

mas eſſe reſpectu corporis, imo Triſtitiam quadantenus priorem & magis neceſſariam eſſe Lætitiâ, & Odium Amore; quia magis refert repellere quæ nocent & deſtruere poſſunt, quàm ea acquirere quæ aliquam perfectionem addunt, qua tamen carere poſſumus.

ARTICVLVS CXXXVIII.

De eorum defectibus, & mediis quibus corrigantur.

SEd quamvis hic uſus Paſſionum ſit maxime naturalis, nec omnia animalia bruta dirigant vitam ſuam aliter quam per corporeos motus, ſimiles iis qui ſolent in nobis eas ſequi, & ad quibus conſentiendum noſtram animam incitant; non ſemper tamen bonus eſt, cum multa ſint corpori noxia, quæ nullam ab initio producunt Triſtitiam, imo quæ aliquam Lætitiam præbent; & alia dentur ipſi utilia, quamvis primo obtutu incommoda & triſtia ſint. Præterea fere ſemper oſtendunt tam bona quam mala quæ repræſentant multo majora & majoris momenti quàm revera ſunt; ita ut nos incitent ad illa quærenda & hæc fugienda majori cum fervore & cura quam par eſt; prout etiam videmus, beſtias ſæpe decipi per eſcam, & ad vitanda minora mala præcipites ferri in majora. Idcirco experientia uti debemus & ratione, ad diſtinguendum bonum à malo, & eorum juſtum valorem cognoſcendum, ne unum pro alio ſumamus, aut quidpiam cum exceſſu ſectemur.

ARTICVLVS CXXXIX.

De uſu earundem Paſſionum quatenus pertinent ad animam. Et primo de Amore.

ATque id ſufficeret, ſi nihil præter corpus haberemus, aut ipſum meliorem noſtri partem conſtitueret: verum quoniam noſtri pars minima eſt, debemus præcipue conſiderare Paſſiones quatenus ad Animam pertinent, reſpectu cujus Amor & Odium oriuntur ex notitia, & præcedunt Lætitiam ac Triſtitiam, niſi cum hæ duæ ultimæ tenent locum cognitionis, cujus & ſpecies ſunt. Et cum illa cognitio vera eſt, id eſt, cum res ad quas amandas nos incitat revera bonæ ſunt, & revera illæ malæ ad quarum odium nos invitat, Amor eſt multo melior Odio, neque nimius eſſe poteſt, & ſemper producit Lætitiam. Dico, hunc Amorem valde bonum eſſe; quia nobis vera bona jungens nos tantò perfectiores reddit. Dico quoque nimium eſſe non poſſe: ad ſummum enim inten-

ſiſſimus Amor nihil amplius efficere poteſt, quam ut nos tam perfectè his bonis jungat, ut Amor quo ſpeciatim in nos ipſos ferimur nullam in eo ponat diſtinctionem: quod credo nunquam malum eſſe poſſe. Eum neceſſario ſequitur Lætitia, quia nobis repræſentat id quod amamus, ut bonum quod ad nos pertinet.

ARTICVLVS CXL.

De Odio.

ODium è contrario tam remiſſum eſſe nequit quin noceat, & nunquam ſine Triſtitia eſt. Dico nimis parvum aut remiſſum eſſe non poſſe, quia ad nullam actionem incitamur ex Odio mali, ad quam longè melius non poſſimus incitari ab Amore boni cui contrarium eſt, ſaltem ubi hoc bonum & hoc malum ſatis nota ſunt. Concedo enim odium mali quod ſolo dolore innoteſcit neceſſarium eſſe reſpectu corporis; ſed hic ſolum loquor de eo quod ex clariori cognitione procedit, quodque ad ſolam animam refero. Dico quoque nunquam illud ſine Triſtitia eſſe, quia cum malum nil niſi privatio ſit, concipi non poteſt abſque aliquo ſubjecto reali cui inſit, & nihil reale eſt quod in ſe non habeat aliquam bonitatem; Atque adeo Odium quod nos abducit ab aliquo malo, nos ſimul removet à bono cui junctum eſt; & cum privatio hujus boni repræſentatur animæ inſtar defectus ad eam pertinentis, in illa excitat Triſtitiam. Exempli gratiâ, Odium quod nos alienat à cujuſdam malis moribus, nos ſimul ab ejus converſatione removet, in qua aliàs poſſemus reperire aliquod bonum, quo privari nos male habet. Et ſic in aliis omnibus Odiis obſervare poſſumus aliquam Triſtitiæ cauſam.

ARTICVLVS CXLI.

De Cupiditate, Lætitia, & Triſtitia.

QVod ad Cupiditatem, liquet eam cum procedit ex vera notitia malam eſſe nequire, ſi modum non excedat, & ab eadem notitia dirigatur. Evidens quoque eſt Lætitiam non poſſe non bonam eſſe, & Triſtitiam malam, reſpectu animæ; quoniam in Triſtitia conſiſtit omnis incommoditas quam anima patitur à malo, & in Lætitia omnis poſſeſſio boni quod ad ipſam pertinet: Ita ut, niſi corpus haberemus, auderem dicere, nos non poſſe nimis indulgere Amori & Lætitiæ, vel nimis vitare Odium & Triſtitiam. Verum motus corporei qui hos Affe-

ctus

ctus comitantur, poſſunt omnes nocere valetudini cum valde violenti ſunt, & contra ipſi utiles eſſe ſi modarati fuerint.

ARTICVLVS CXLII.

De Lætitia, & Amore; comparatis cum Triſtitia & Odio.

Cæterum quandoquidem Odium & Triſtitia debent rejici ab anima, etiam cum a vera notitia procedunt, debent igitur multo magis rejici cùm ab aliqua falſa opinione proveniunt. Verum dubitari poteſt num Amor & Lætitia ſint Affectus boni nec ne, cùm ita malum habent fundamentum: mihique videtur, eas, ubi præciſe tantum conſiderantur in ſe ipſis, reſpectu animæ, poſſe dici quod, etſi Lætitia ſit minus ſolida, & Amor minus utilis, quàm ubi melius fundamentum habent, nihilominus tamen præferri debeant Triſtitiæ & Odio male fundatis. Adeo ut in eventibus hujus vitæ in quibus vitare nequimus periculum deceptionis, ſemper præſtet inclinare verſus Affectus qui tendunt ad bonum, quam verſus eos qui reſpiciunt malum, etſi ſolius illius vitandi gratia id faciamus: Imo ſæpe falſa Lætitia, melior eſt Triſtitiâ, cujus cauſa vera eſt. Sed idem de Amore dicere non auſim reſpectu Odii. cum enim Odium juſtum eſt, nos ſolum removet à ſubjecto, quod continet malum; à quo ſeparari, bonum eſt: at Amor qui injuſtus eſt nos jungit rebus quæ nocere poſſunt, aut ſaltem quæ non merentur adeo à nobis tantopere æſtimari: quâ ratione vileſcimus & deprimimur.

ARTICVLVS CXLIII.

De iiſdem Affectibus quatenus referuntur ad Cupiditatem.

Oportet vero exacte obſervare, id quod modo dixi de his quatuor Affectibus, non habere locum niſi cum conſiderantur præciſe in ſe ipſis, neque nos ferunt ad ullam actionem. Quatenus enim excitant in nobis cupiditatem, cujus interventu dirigunt noſtros mores, certum eſt omnes eos quorum cauſa falſa eſt poſſe nocere, & contra omnes eos quorum cauſa juſta eſt poſſe prodeſſe. Imo cum æqualiter malum habent fundamentum, Lætitiam ordinario nocentiorem eſſe Triſtitia; quia hæc ingenerans moderationem & metum, diſponit quadantenus ad Prudentiam; illa vero imprudentes & temerarios efficit eos qui ſe illi permittunt.

Articulus CXLIV.

De Cupiditatibus quarum eventus nonniſi à nobis pendet.

VErum quia hæ Paſſiones nos ad ullas actiones ferre nequeunt niſi per Cupiditatem quam excitant, illam ipſam Cupiditatem dirigere ſpeciatim ſtudendum eſt, & in eo conſiſtit præcipua Ethicæ utilitas. Prout autem modo dixi eam ſemper bonam eſſe cum veram ſequitur notitiam, ita non poteſt non mala eſſe cum alicui errori innititur. Error autem, ut mihi videtur, qui frequentius obtinet in Cupiditatibus, in eo ſitus eſt, quod non ſatis diſtinguantur res quæ penitus à nobis pendent, ab aliis. Nam quoad res quæ ex nobis ſolis pendent, id eſt ex noſtro Libero Arbitrio, ſufficit ſcire, eas eſſe bonas, ut non poſſint nimis fervide deſiderari, eo quod virtutem ſectari ſit res bonas facere quæ à nobis pendent, nec poſſit nimis fervide Virtus deſiderari: ut taceam quod, cum non poſſit non bene ſuccedere, utpote à nobis ſolis dependens, quod ita appetimus, ſemper inde percipiamus omnem illam quam expectabamus ſatisfactionem. ſed error qui hîc vulgo committitur non in eo conſiſtit quod nimis, ſed tantum in eo quod non ſatis appetatur. Summum verò contra id remedium eſt, liberare animum quoad fieri poteſt omnibus aliis cupiditatibus minus utilibus; tum anniti clare cognoſcere & cum attentione conſiderare bonitatem illius rei quæ appetenda venit.

Articulus CXLV.

De iis quæ nonniſi ab aliis cauſis pendent: Et quid ſit Fortuna.

QVod ad ea quæ nullo modo à nobis pendent, quantumvis bona queant eſſe nunquam fervide appetenda ſunt; non ſolum quia poſſunt non evenire, & ita nos eò magis cruciare quò vehementius ea concupiverimus; verum præcipuè quia occupando noſtras cogitationes, abducunt ſtudium noſtrum à rebus aliis quarum acquiſitio pendet à nobis. Sunt autem duo remedia generalia contra has vanas Cupiditates. Primum eſt Generoſitas, de qua poſtea. Secundum eſt, quod ſæpè debemus reflectere animum ad Providentiam divinam, & cogitare impoſſibile eſſe aliquid evenire alio modo quam ab æterno determinavit hæc Providentia; ita ut ſit inſtar fati vel immutabilis Neceſſitatis quæ opponenda eſt Fortunæ, ad eam ſubruendam, ut Chimæram quæ non aliunde quam ex errore intellectus noſtri provenit. Nec enim quicquam

quam appetere poſſumus niſi id aliquo modo poſſibile cenſeamus; Nec poſſumus exiſtimare poſſibilia quæ à nobis non pendent, niſi quatenus cogitamus ea à Fortuna pendere, id eſt quæ judicamus evenire poſſe, & ſimilia aliàs contigiſſe. Illa autem opinio non aliunde provenit quam ex eo quod non novimus omnes cauſas, quæ ad ſingulos effectus concurrunt. Cum enim non ſuccedit res quam cenſuimus pendere à fortuna, indicio id eſt quandam ex cauſis neceſſariis ad eam producendam defeciſſe, & per conſequens eam fuiſſe abſolute impoſſibilem; ac nunquam ſimilem accidiſſe, id eſt ad cujus productionem ſimilis cauſa defuerit; adeò ut niſi id anteà ignoraſſemus, nunquam eam exiſtimaſſemus poſſibilem, nec per conſequens eam appetiviſſemus.

ARTICVLVS CXLVI.

De iis quæ à nobis & ab aliis pendent.

REjicienda igitur penitus eſt vulgaris opinio, extra nos dari Fortunam, quæ efficiat ut res contingant vel non contingant ut ei lubet, & ſciendum omnia dirigi à Providentia divina, cujus decretum æternum, adeo infallibile & immutabile eſt, ut exceptis iis quæ idem Decretum voluit pendere ex noſtro Arbitrio, cogitare oporteat reſpectu noſtri nihil evenire quod neceſſarium non ſit, & quadantenus fatale; adeo ut abſque errore cupere non poſſimus ut aliter eveniat. Sed quia major pars cupiditatum noſtrarum ſe extendit ad res quæ totæ à nobis non pendent, nec totæ ab aliis, debemus exacte diſtinguere in illis id quod nonniſi à nobis pendet, ut ad id ſolum noſtram cupiditatem protendamus. Et quoad reſiduum, etſi ejus ſucceſſum cenſere debeamus fatalem & immutabilem, ne circa illud ſe occupet noſtra cupiditas, conſiderandæ tamen ſunt rationes ex quibus plus vel minùs ſperare poſſit, ut inſerviant dirigendis noſtris actionibus: Nam exempli gratiâ, ſi nobis quid ſit alicubi negotii, quo queamus per duas diverſas vias pervenire, quarum una ſoleat multò tutior alterâ haberi, etſi fortè decretum Providentiæ ſit, ut ſi eam viam ſequamur quam tutiorem arbitramur, infallibiliter in latrones incidamus, omni periculo per aliam defuncturi, non ideo debemus nos indifferenter ad alterutram eligendum habere, vel acquieſcere in fatali immutabilitate hujus decreti; ſed ratio exigit ut eligamus viam quæ tutior eſſe ſolet; & Cupiditas noſtra in eo debet expleri cum eam ſequuti fuerimus, quicquid inde mali nobis obvenerit; quia cum hoc malum fuerit reſpectu noſtri

inevitabile, nulla ſubfuit cauſa exoptandi ut ab illo eximeremur, ſed ſolummodo id faciendi quod optimum intellectus noſter potuit cognoſcere, ut ſuppono nos feciſſe. Et ſane cum ita nos exercemus in diſtinctione fati à fortuna, aſſueſcimus facile in dirigendis noſtris cupiditatibus tali modo, ut quoniam eorum impletio nonniſi à nobis pendet; ſemper nobis plenam ſatisfactionem dare poſſint.

Articulus CXLVII.

De Commotionibus internis Animæ.

HIc adhuc unicam conſiderationem adjiciam, quia mihi multum inſervire videtur ad impediendum quominus aliquid ab Affectibus noſtris incommodi patiamur; ſcilicet noſtrum bonum & malum pendere præcipuè à commotionibus internis, quæ in anima nonniſi ab ipſa anima excitantur: in quibus differunt ab his Paſſionibus quæ ſemper pendent à quodam motu ſpirituum. Quamvis autem hæ commotiones animæ ſæpe jungantur Paſſionibus quibus ſimiles ſunt, ſæpe etiam poſſunt reperiri cum aliis, imo naſci ex plane contrariis. Exempli gratiâ, cum maritus deflet uxorem ſuam mortuam, quam (ut quandoque fit) ægrè videret reſtitutam vitæ, poteſt fieri ut ejus cor eâ Triſtitiâ contrahatur quam apparatus exequiarum & abſentia perſonæ cujus converſationi aſſuetus erat in ipſo excitant. Quin fieri poteſt ut reliquiæ quædam Amoris vel Commiſerationis ejus imaginationi obverſantes eliciant ex ipſius oculis veras lachrymas; quamvis nihilominus ſentiat Lætitiam occultam in animo, cujus commotio tantum virium habet, ut Triſtitia & lachrymæ quæ eam comitantur nihil ex ejus viribus imminuere poſſint. Et cum legimus tragicos aut inuſitatos caſus, vel cum eos repræſentari videmus in Theatro, id ipſum in nobis quandoque excitat Triſtitiam, quandoque Lætitiam, aut Amorem, aut Odium, & in genere omnes Affectus, prout diverſa objecta ſe noſtræ imaginationi offerunt, ſed inſuper clanculum gaudemus quod eos in nobis excitari ſentiamus: Eſtque hæc ipſa voluptas Lætitia intellectualis, quæ æquè facile ex Triſtitia oriri poteſt ac ex cæteris omnibus Affectibus.

Articulus CXLVIII.

Exercitium virtutis ſummum eſſe remedium contra Paſſiones.

QVoniam autem hæ internæ commotiones nos propiùs tangunt, & per conſequens amplius in nos poſſunt quam Affectus à quibus differunt,

ſerunt, quique cum illis reperiuntur, certum eſt omnes tumultus qui aliunde veniunt nullam vim habere nocendi animæ noſtræ, modò ſatis ſemper habeat apud ſe unde contenta ſit, ſed potius augere ejus Lætitiam, eo quod obſervans ſe ab illis lædi non poſſe, id ei ad ſuam perfectionem cognoſcendam inſerviat. Vt autem anima noſtra ita contenta ſit, nihil aliud debet quam virtutem exacte ſectari. Quicunque enim ita vixit ut conſcientia ſua exprobrare ei nequeat ipſum unquam neglexiſſe ea facere quæ meliora eſſe judicavit, (quod hic voco ſectari virtutem) inde percipit ſatisfactionem, quæ tam potens eſt ad eum felicem reddendum, ut violentiores motus Affectuum nunquam ſat habeant virium ad turbandam tranquillitatem animæ ipſius.

PASSIONES ANIMÆ;

TERTIA PARS.

De Paſſionibus Particularibus.

ARTICVLVS CXLIX.

De Exiſtimatione & Deſpectu.

EXplicatis ſex primitivis Affectibus, qui ſe habent inſtar generum quorum cæteri ſunt ſpecies, hîc ſuccinctè obſervabo quid inſit ſingulare in unoquoque iſtorum, ſervato eo ordine juxta quem eos ſupra enumeravi. Duo primi ſunt *Exiſtimatio* & *Deſpectus*. Nam etſi hæc nomina ordinariò ſolas notent opiniones, quæ citra Paſſionem habentur de uniuſcujuſque rei pretio, attamen quia ſæpe ex his opinionibus naſcuntur Affectus quibus nomina ſpecialia indita non fuêre, hæc ipſa illis attribui poſſe videntur. *Exiſtimatio* vero quatenus Paſſio, eſt inclinatio animæ ad ſibi repræſentandum valorem rei æſtimatæ, quæ inclinatio producitur à motu ſpeciali ſpirituum, ita deductorum in cerebrum ut in eo confirment impreſſiones quæ huic rei inſerviunt. Vt e contrario, *Deſpectus* eſt inclinatio quam anima habet ad conſiderandam vilitatem aut tenuitatem ejus quod contemnit, producta motu ſpirituum qui confirmat Ideam hujus tenuitatis.

Articulus CL.

Has duas Paſſiones nil niſi ſpecies Admirationis eſſe.

ATque ſic hæ duæ Paſſiones nihil ſunt aliud quàm Admirationis ſpecies. Cum enim non admiramur magnitudinem aut parvitatem cujuſdam objecti, nos illud nec pluris nec minoris facimus, quam ratio dictat debere fieri, ita ut illud tum exiſtimemus vel contemnamus abſque Paſſione: & quamvis ſæpe exiſtimatio in nobis excitetur ab Amore, & Deſpectus ab Odio, illud univerſale non eſt; nec aliunde provenit, quàm ex eo quod plus vel minus propendeamus ad conſiderandum magnitudinem vel tenuitatem alicujus objecti, quia plus vel minus illud diligamus.

Articulus CLI.

Etiam poſſe quem ſe ipſum exiſtimare vel deſpicere.

QVamvis autem hæ duæ Paſſiones poſſint in genere referri ad quælibet objecta, tamen præcipue obſervantur cum ad nos ipſos referuntur, id eſt cum proprium noſtrum meritum vel exiſtimamus vel deſpicimus. Atque tunc motus ſpirituum à quo ſunt, adeo eſt in propatulo, ut mutet ipſum vultum, geſtus, inceſſum, & in genere omnes actiones eorum qui ſublimius vel ſequius ſolito de ſe ipſis ſentiunt.

Articulus CLII.

Propter quam cauſam nos æſtimare poſſimus.

QVoniam vero ex ſapientiæ partibus hæc una & præcipua eſt, noſſe quomodo & qua de cauſa quiſque ſe exiſtimare aut deſpicere debeat, conabor & de eo meam mentem hic aperire. Vnum duntaxat in nobis obſervo quod juſtam cauſſam nobis poſſit ſuppeditare noſmet ipſos exiſtimandi, nempe legitimum uſum liberi noſtri arbitrii, & imperium quod in noſtras voluntates exercemus. Nam præter ſolas actiones pendentes ex iſto arbitrio, nihil eſt unde poſſumus cum ratione laudari vel vituperari, illudque nos quodammodo reddit Deo ſimiles, nos noſtri dominos faciendo, modo per ignaviam non amittamus jura quæ nobis confert.

ARTICVLVS CLIII.

In quo conſiſtat Generoſitas.

SIc credo veram *Generoſitatem*, quæ efficit ut homo ſe exiſtimet quantum poteſt legitime, in eo ſolùm conſiſtere, partim quod norit nihil revera ſuum eſſe, exceptâ hac liberâ diſpoſitione ſuarum voluntatum, nec cur debeat laudari, vel vituperari, niſi quod illâ bene vel male utitur; partim quod ſentiat in ſe ipſo firmum & conſtans propoſitum eâ bene utendi, id eſt nunquam carendi voluntate ſuſcipiendi & exequendi omnia quæ id judicaverit meliora eſſe: quod eſt perfectè ſequi virtutem.

ARTICVLVS CLIV.

Eam impedire, ne contemnantur alii.

QVi hoc de ſe norunt & ſentiunt, ſibi facile perſuadent, ſingulos alios homines idem de ſe ipſis ſentire, quoniam in eo nihil eſt quod ab alio pendeat. Idcirco neminem unquam contemnunt, & quamvis ſæpe videant, alios ea admittere ſphalmata quæ oſtendunt ipſorum imbecillitatem, ſunt tamen proniores ad eos excuſandos quam carpendos, & ad credendum, eos potius ex notitiæ quam bonæ voluntatis defectu peccare. Ac prout non ſe putant multo inferiores iis qui plura bona aut honores poſſident, aut qui ingenio, eruditione, formave præpollent, vel aliàs cæteros ſuperant in aliis quibuſdam perfectionibus, ita nec ſe multo ſuperiores exiſtimant iis quos ſimiliter præcellunt, quod hæc omnia ipſis videantur haud magna conſideratione digna, præ bona illa voluntate ex qua ſola ſe exiſtimant, & quam ſupponunt quoque eſſe aut ad minimum poſſe eſſe in ſingulis aliis hominibus.

ARTICVLVS CLV.

In quo conſiſtat Humilitas honeſta.

ATque ſic Generoſiores ſolent quoque Humiliores eſſe, & *Humilitas* honeſta conſiſtit ſolum in ea reflexione quam facimus ſuper infirmitatem noſtræ naturæ, & errores quos olim potuimus commiſiſſe, aut deinceps poſſumus committere, qui non minores ſunt iis qui ab aliis committi poſſunt; efficitque ut nos nemini præferamus, reputantes, pariliter cæteros qui pollent nobiſcum ſuo libero Arbitrio, æquè bene ac nos illo poſſe uti.

Articulus CLVI.

Quæ ſint proprietates Generoſitatis, & quomodo medeatur exorbitationibus omnium Paſſionum.

QVi hoc modo Generoſi ſunt, naturaliter ad magna patranda feruntur; ſic tamen ut nihil ſuſcipiant cujus non ſe capaces ſentiant. Et quoniam nihil majus reputant quam bene facere aliis hominibus, & proprium commodum ideo contemnere, ſemper perfecte humani, affabiles & officioſi erga unumquemque ſunt. Ac præterea abſolutè dominantur ſuis Affectibus, ſpecialiter Cupiditatibus, Zelotypiæ, & Invidiæ: quod reputent, nihil cujus acquiſitio à ſe non pendeat tanti valere ut multum debeat exoptari; & Odio erga homines quia eos omnes exiſtimant; & Metui, quod fiduciâ propriæ virtutis fiant ſecuri; & denique Iræ, quod parvi pendentes quæcunque pendent ex aliis, nunquam tantum concedant ſuis adverſariis ut ſe ab illis læſos agnoſcant.

Articulus CLVII.

De Superbia.

QVotquot vero bonam opinionem de ſe ipſis concipiunt quacunque alia de cauſa, non pollent verâ Generoſitate, ſed tantum turgido faſtu, qui ſemper valde vitioſus eſt, etſi eo magis quo cauſa propriæ exiſtimationis injuſtior fuerit. Omnium vero injuſtiſſima eſt, ſuperbire abſque cauſa, id eſt cum quis etiam nihil cogitat ſibi ineſſe meriti propter quod exiſtimari debeat, ſolummodo quia meritum non magnifacit, ſibique imaginando, gloriam nihil aliud eſſe quam uſurpationem, credit, eos qui ejus ſibi plus arrogant, ejus quoque plus habere. Eſtque hoc vitium ita irrationale & abſurdum, ut vix crederem dari homines qui illi ſe proſtituerent, ſi nemo unquam injuſtè laudaretur: Sed aſſentatio tam latè dominatur, ut nullus ſit ita imperfectus, qui non ſe videat ſæpè laudari propter res quæ nullam laudem merentur, imo quæ vituperio ſunt digniſſimæ; quod occaſionem præbet ſtupidioribus in hanc ſuperbiæ ſpeciem incidendi.

ARTICVLVS CLVIII.

Effectus ejus contrarios eſſe effectibus Generoſitatis.

SEd quæcunque ſit cauſa propriæ exiſtimationis, ſi diverſa fuerit à voluntate quæ ſentitur bene ſemper utendi ſuo libero Arbitrio, unde dixi manare Generoſitatem, producit ſemper faſtum valde vitioſum, & qui adeo differt ab hac vera Generoſitate ut habeat effectus abſolute contrarios. Cum enim alia bona, ut ingenium, pulchritudo, divitiæ, honores &c. eo magis ſoleant æſtimari quo in paucioribus extant, imo ſint ferme omnia ejus naturæ ut pluribus communicari non poſſint, id efficit ut ſuberbi conentur cæteros omnes deprimere, & ſuis cupiditatibus mancipati habeant animam indeſinenter agitatam ab Odio, Invidia, Zelotypia, aut Ira.

ARTICVLVS CLIX.

De Humilitate vitioſa.

QVoad *Abjectionem* aut *Humilitatem* vitioſam, ea conſiſtit præcipuè in eo quod quis ſe imbecillum ſentiat aut parum conſtantem, & quaſi deſtitutus uſu jureque liberi ſui arbitrii nequeat ea non facere, quorum tamen debet poſtea ipſum pœnitere; tum etiam in eo quod credit, ſe non poſſe per ſemet ipſum ſubſiſtere aut carere pluribus rebus quarum acquiſitio pendet ab alio. Atque ſic directò opponitur Generoſitati. Et ſæpè evenit ut illi qui ingenium abjectius habent, ſint arrogantiores & ſuperbiores: ut generoſiores, ſunt modeſtiores & humiliores. Sed cum illi qui mente forti & generosâ præditi ſunt, animum non mutent ob proſpera vel adverſa quæ ipſis accidunt; qui è contrario abjecto & infirmo ſunt animo, à ſola fortuna diriguntur; nec eos proſperitas minus inflat quam deprimit adverſitas. Imo ſæpè videas ut ſe demittant turpiter apud eos à quibus aliquid vel boni expectant vel mali metuunt, ac ſimul inſolenter ſe efferant ſupra eos à quibus nihil ſperant vel timent.

ARTICVLVS CLX.

Qualis ſit motus ſpirituum in his Paſſionibus.

CÆterum inde facile cognoſcitur, Superbiam & Abjectionem non ſolum vitia eſſe, ſed etiam Paſſiones, quod eorum commotio val-

de

de ſe prodit extrinſecus in illis qui ſubito vel inflantur vel dejiciuntur ex nova quadam occaſione. Sed dubitari poteſt, num Generoſitas & Humilitas, quæ virtutes ſunt, poſſint etiam eſſe Paſſiones, quia eorum motus minus conſpicui ſunt, nec videtur ita virtuti cum Paſſionibus convenire ac vitio. Attamen non video qui idem motus ſpirituum, qui inſervit confirmandæ cuidam cogitationi cujus fundamentum malum eſt, nequeat ſimiliter eam confirmare cum juſto nititur fundamento. Et quoniam Superbia & Generoſitas in propria exiſtimatione conſiſtunt, ac in eo ſolum differunt quod ea ſui exiſtimatio vel injuſta ſit vel juſta, mihi videntur poſſe referri ad unam eandemque Paſſionem, quæ excitatur motu compoſito ex motibus Admirationis, Lætitiæ, & Amoris, tam ejus quo quis ſe ipſum amat, quam illius qui habetur pro re ea quæ efficit ut ſe ipſum exiſtimet; ſicut è contrario motus qui excitat Humilitatem, ſive honeſtam ſive vitioſam, compoſitus eſt ex motibus Admirationis, Triſtitiæ, & Amoris proprii mixti cum Odio defectuum qui efficiunt ut aliquis ſe deſpiciat. Nihilque differentiæ in his motibus obſervo, niſi quod motus Admirationis duas habet proprietates; primò quod inopinata occupatio eum reddat vehementiorem ab initio; deinde quod ſit æqualis in ſuo progreſſu, id eſt, ſpiritus continuent ſe movere eodem tenore in cerebro. Quarum proprietatum prima magis reperitur in Superbia & Abjectione quam in Generoſitate & Humilitate honeſta, & contrà ultima melius obſervatur in his quam in illis. Cujus ratio eſt, quod vitium vulgo ex ignorantia naſcatur, & illi qui minus ſe norunt facilius ſuperbiant, aut ſe demittant plus quam decet; quia quicquid ipſis recenter accidit, eos offendit inopinato, & efficit ut dum id ſibi tribuunt ſe ipſos admirentur, & de ſe bene judicent vel ſequiùs, prout exiſtimant illud quod accidit in ſuum commodum cedere vel ſecus. Verum quoniam ſæpe poſt rem ex qua ſuperbierant ſequitur alia quæ eos deprimit, ideo motus Paſſionum quibus agitantur varius eſt. Sed è contrario nihil eſt in Generoſitate quod non queat convenire cum Humilitate honeſta, nec quicquam alibi quod eas immutare poſſit: Vnde earum motus ſunt firmi, conſtantes & ſemper ſibi ipſis valde ſimiles: ſed non ita ex inopinata occupatione procedunt, eò quòd qui ſe ita exiſtimant, ſatis norint cauſas propter quas ſe exiſtiment: Attamen poteſt dici, has cauſas adeo miras eſſe (nempe facultatem ſuo utendi libero Arbitrio, ex qua quis ſe ipſum exiſtimat, & infirmitates ſubjecti cui ineſt hæc facultas; quæ efficiunt ut non nimis ſe exiſtimet) ut quoties de novo menti occurrunt, ſemper novam Admirationem excitent.

ARTI-

ARTICVLVS CLXI.

Quomodo Generoſitas acquiri poſſit.

QVin notandum eſt, Virtutes, vulgo ſic dici ſolitas, eſſe habitus in anima qui eam ad certas cogitationes diſponunt, ita ut ſic differant ab illis cogitationibus, ut tamen & eas producere & reciproce ab illis produci poſſint. Obſervandum quoque, has cogitationes produci poſſe ab anima ſola, ſed ſæpe evenire ut inſuper aliquis motus ſpirituum eas confirmet; atque tum ſimul ſunt actiones virtutis & Paſſiones animæ: ſic etſi nulla ſit virtus cui magis præclara natalia conferre videantur, quam ea per quam nemo ſe ultra ſuum juſtum valorem exiſtimat; & credibile ſit, omnes animas quas Deus indit corporibus noſtris, non æquè nobiles & fortes eſſe; (quapropter hanc virtutem nominavi *Generoſitatem* ſecundum uſum noſtræ linguæ Gallicæ, potius quam *Magnanimitatem* ſecundum uſum ſcholæ,in qua parum cognoſcitur)certum eſt tamen, bonam Inſtitutionem multum inſervire ad corrigendos natalium defectus; & eum qui ſæpè ſe occuparit in attenta conſideratione liberi arbitrii,& quantum emolumenti ſitum ſit in firmo propoſito eo bene utendi, & ab alia parte quàm vanæ & inutiles ſint omnes curæ quæ ambitioſos excruciant, poſſe excitare in ſe Paſſionem, & exinde acquirere virtutem Generoſitatis: quæ cum ſit quaſi clavis omnium aliarum virtutum,& remedium generale omnibus Affectuum vitiis, videtur hæc conſideratio eſſe digna quæ obſervetur.

ARTICVLVS CLXII.

De Veneratione.

V*Eneratio* ſive cultus eſt inclinatio animæ, non ſolum ad exiſtimandum objectum quod veneratur, ſed etiam ad ſe illi ſubjiciendum cum aliquo timore, ejus favoris demerendi gratiâ. Adeoque non veneramur niſi cauſas liberas, quas poſſe nobis vel benè vel malè facere judicamus, etiamſi neſciamus utrum ſint facturæ.Amore & Devotione proſequimur potius quam ſimplici Veneratione eos à quibus nil niſi bonum expectamus; odimus verò eos à quibus nil niſi malum præſtolamur: Et niſi judicaverimus, cauſam hujus boni vel mali liberam eſſe, illi noſmet ipſos non ſubjicimus ad ejus favorem nobis conciliandum. Sic cum Ethnici Veneratione proſequebantur ſylvas, fontes, aut montes, non

propriè illas mortuas res venerabantur, ſed Numina quæ illis præeſſe putabant. Et motus ſpirituum qui excitat hunc Affectum, componitur tum ex eo qui Admirationem excitat, tum ex eo qui excitat Timorem. de quo poſtea loquar.

Articulus CLXIII.

De Dedignatione.

ITa quod vulgò dicimus *Dedignationem*, eſt inclinatio animæ ad ſpernendam cauſam liberam, judicando, eam, etſi naturâ ſuâ capax ſit benè vel malè faciendi, tamen adeo infra nos eſſe ut nobis neutrum facere poſſit. Et motus ſpirituum qui eam excitat, componitur ex illis qui excitant Admirationem, & Securitatem ſive Audaciam.

Articulus CLXIV.

De uſu harum duarum Paſſionum.

GEneroſitas vero & Imbecillitas animi ſive Abjectio determinant bonum & malum uſum harum duarum Paſſionum. Quo enim anima nobilior & generoſior fuerit, eo major ineſt ei inclinatio reddendi cuique quod ſuum eſt: Atque ſic non ſolum profundiſſima adeſt Humilitas reſpectu Dei, ſed etiam abſque repugnantia præſtatur omnis Honor & Cultus qui hominibus debetur, unicuique ſecundùm ordinem & authoritatem quam in mundo obtinet, & nihil præter vitium contemnitur. Contra vero qui ſunt animi abjecti & imbecillis, ſolent per exceſſum peccare, quandoque cum reverentur & timent res ſolo contemptu dignas, & quandoque cum dedignantur inſolenter eas quæ plus reverentiæ merentur. Et ſæpè celerrime tranſeunt ab extrema impietate ad ſuperſtitionem, & iterum à ſuperſtitione ad impietatem, ita ut nullum ſit vitium nullaque inordinatio animi cujus capaces non ſint.

Articulus CLXV.

De Spe & Metu.

SPes eſt diſpoſitio animæ ad ſibi perſuadendum, id eventurum quod cupit, quæ producitur motu ſpeciali ſpirituum, conflato ex motu Lætitiæ & Deſiderii inter ſe permixtis. Et *Metus* eſt alia animæ diſpoſitio, quæ ipſi perſuadet, id ipſum non eventurum. Ac obſervandum, has

duas

duas Paſſiones, licet ſibi contrarias, tamen poſſe ſimul alicui ineſſe; nimirum ubi ſimul objiciuntur menti diverſæ rationes, quarum quædam ſuadent, eventum Cupiditatis facilem eſſe, aliæ difficilem eum reddunt.

ARTICVLVS CLXVI.

De Securitate & Deſperatione.

NVnquam autem altera harum Paſſionum comitatur Cupiditatem quin alteri quendam locum relinquat. Cum enim *Spes* ſatis ita firma eſt, ut planè expellat Metum, mutat naturam, & vocatur *Securitas* ſive *Fiducia*: Et cum quis perſuadetur, id quod cupit, eventurum, &, ſi continuet velle ut eveniat, deſinit tamen agitari ab Affectu cupiditatis, quæ ejus eventum exquiri faciebat cum inquietudine; ſicuti cum *Metus* adeo extremus eſt, ut omnis ſpes decollet, ſeſe convertit in *Deſperationem*, & hæc Deſperatio exhibens rem ut impoſſibilem, extinguit planè Cupiditatem, quæ nonniſi in poſſibilia fertur.

ARTICVLVS CLXVII.

De Zelotypia.

ZElotypia eſt ſpecies Metus qui ſpectat Cupiditatem ſibi conſervandi poſſeſſionem cujuſdam boni; nec tam procedit ex vi rationum, quæ judicare faciunt, illud amitti poſſe, quàm ex magno æſtimio in quo eſt; quod efficit ut examinentur vel minimæ ſuſpicionis cauſæ, & ſumantur pro rationibus maximi momenti.

ARTICVLVS CLXVIII.

In quo hæc Paſſio honeſta eſſe poſſit.

ET quoniam major habenda eſt cura conſervandorum bonorum quæ majora, quam quæ minora ſunt, hæc Paſſio in quibuſdam occaſionibus honeſta & juſta eſſe poteſt. ſic exempli gratia militiæ Dux qui urbem maximi momenti ſervat, jure movetur Zelotypia pro ipſa, id eſt metuit omnia illa quibus occupari & intercipi poſſet: nec honeſta mulier vituperatur quod ſui honoris ſit zelotypa, id eſt non ſolum à malefaciendo abſtineat, ſed quoque ſtudioſe vitet vel minimas obtrectationis cauſas.

Articulus CLXIX.

In quo vitioſa.

Ast ridetur Avarus, cum Zelotypia ducitur pro ſuo Theſauro, id eſt, cum illi oculis incubat, nec ab illo unquam recedere vult, ne quis eum furetur: nec enim pecunia meretur tantâ curâ aſſervari. Et contemnimus virum qui ſuæ uxoris zelotypus eſt, cùm indicio ſit, eam ab ipſo non amari uti par erat, quod vel de ſe vel de illa male opinetur. Dico quod illam non rectè diligat: nam ſi vero Amore eam proſequeretur, nulla ratione ad ſequius de illa ſuſpicandum propenderet; Ac propriè non eam amat, ſed ſolummodò bonum, quod in eo ſitum arbitratur ut ſolus eam poſſideat: nec metueret jacturam hujus boni, niſi eo ſe indignum aut ſuam uxorem infidelem eſſe judicaret. Cæterum hæc Paſſio nonniſi ad ſuſpiciones & diffidentias refertur: propriè enim non eſt Zelotypia, conari aliquod malum vitare, cum ejus metuendi juſta cauſa ſubeſt.

Articulus CLXX.

De Animi fluctuatione.

Animi fluctuatio eſt quoque ſpecies Metus. Quæ dum retinet Animam quaſi in dubia lance inter plures actiones quas facere poteſt, in cauſa eſt ut nullam exequatur, & ſic habeat tempus ad eligendum antequam ſe determinet; In quo revera habet quendam uſum qui bonus eſt: Verum cum ulterius durat quam par eſt, & illud tempus deliberationi impendit, quod requirebatur ad agendum, peſſima eſt. Dico autem, eam eſſe ſpeciem Metus; quamvis accidere poſſit, cum datur optio plurimarum rerum, quarum bonitas valdè æqualis apparet, ut incerti & fluctuantes hæreamus, etſi nullus propterea ſubſit Metus. Hæc enim ſpecies fluctuationis procedit ſolum à ſubjecto quod ſe offert, non autem ulla commotione ſpirituum. Quare Affectus non eſt, niſi in quantum metus errandi in electione ejus auget incertitudinem. Verum hic metus tam ordinarius & tam vehemens eſt in quibuſdam, ut ſæpè, etſi nihil occurrat eligendum, nec niſi unica res ſeſe offerat vel ſumenda vel omittenda, eos tamen detineat, & efficiat ut inutiliter ſubſiſtant in aliis exquirendis. Et tum eſt exceſſus Fluctuationis, ortus ex nimio Deſiderio benè agendi, & imbecillitate Intellectus, qui deſtitutus notionibus

bus perſpicuis & diſtinctis, nonniſi multas confuſas habet. Quare remedium contra hunc exceſſum erit, aſſueſcere formandis judiciis certis & determinatis de omnibus rebus quæ ſeſe offerunt, & cenſendo ſemper, officium præſtari, cum ſit quod melius eſſe judicatur, etſi forte peſſime judicetur.

ARTICVLVS CLXXI.

De Animoſitate & Audacia.

ANimoſitas cum Affectus eſt, non habitus vel inclinatio naturalis, eſt certus quidam calor ſive agitatio quæ diſponit animam ad agendum viriliter in executione rerum quas meditatur, cujuſcunque naturæ ſint. Eſtque *Audacia* Animoſitatis ſpecies, quæ diſponit animam ad res eas exequendas quæ plus periculi habuerint.

ARTICVLVS CLXXII.

De Æmulatione.

EStque *Aemulatio* pariliter ejus quædam ſpecies;ſed alio ſenſu: poteſt enim Animoſitas conſiderari ut genus, quod dividitur in tot ſpecies quot extant diverſa objecta, & in tot alias quot cauſas habet: Priori modo Audacia ejus ſpecies eſt, poſteriori Æmulatio. Hæc verò nihil aliud eſt quàm calor qui diſponit animam ad ſuſcipiendas res quas ſibi ſucceſſuras ſperat, quia aliis eas bene ſuccedere videt, atque ſic eſt ſpecies Animoſitatis, cujus cauſa externa exemplum eſt. Dico cauſam externam; quia inſuper debet ſemper alia quædam interna ſubeſſe, quæ in eo ſita eſt quod corpus ita ſit diſpoſitum, ut Cupiditas & Spes majorem vim habeant in ſanguine copioſo ad cor propellendo, quàm Metus aut Deſperatio in eo impediendo.

ARTICVLVS CLXXIII.

Quomodo Audacia à Spe pendeat.

NOtandum enim, quod licet objectum Audaciæ ſit difficultas quam vulgo ſequitur Metus aut etiam Deſperatio, ita ut in rebus periculoſioribus & deſperatioribus plus Audaciæ & Animoſitatis adhibeatur, debeat tamen ſperari vel certò credi finem qui intenditur ſucceſſurum, ut fortiter occurrentibus difficultatibus reſiſtatur. At hic finis differt ab illo objecto: nec enim ſimul poteſt dari Certitudo & Deſperatio ejuſ-

dem rei eodem tempore. Sic cum Decii in confertos hoſtes irruebant, & currebant ad mortem certam, objectum Audaciæ ipſorum erat difficultas conſervandæ vitæ in hac actione, pro qua difficultate nil niſi Deſperationem habebant, mori certiſſimi: Sed eorum finis erat animare milites ſuo exemplo, & ipſis conſequi victoriam quam ſperabant; aut etiam finis eorum erat gloriam poſt mortem conſequi, cujus certi erant.

Articvlvs CLXXIV.

De Puſillanimitate, & Conſternatione.

PVſillanimitas directe Animoſitati opponitur. eſtque languor ſive frigus quod impedit animam ne feratur ad ea peragenda quæ faceret ſi iſto Affectu careret. Et *Conſternatio*, quæ contraria eſt Audaciæ, non ſolum frigus eſt, ſed etiam perturbatio & ſtupor animæ, qui ipſi aufert facultatem reſiſtendi malis quæ proxima eſſe putat.

Articvlvs CLXXV.

De uſu Puſillanimitatis.

QVamvis autem mihi perſuadere nequeam, Naturam indidiſſe hominibus ullum Affectum qui ſemper vitioſus ſit, nullumque uſum bonum & laudabilem habeat, tamen vix conjicere poſſum cui bono hi duo queant inſervire. Mihi ſolummodo videtur Puſillanimitatem quendam uſum habere, cum homines eximit à ſuſcipiendis laboribus ad quos ferendos incitari poſſent veriſimilibus quibuſdam rationibus, niſi aliæ certiores rationes ex quibus inutiles judicantur, excitaſſent hunc Affectum. Nam præterquam quod eximit animam ab his laboribus; inſervit quoque corpori in eo, quod retardato motu ſpirituum, impedit quominus ejus vires diſſipentur. At vulgo & ut plurimum admodum noxius eſt, quia abducit voluntatem ab actionibus utilibus. Quoniam vero non oritur aliunde quam ex eo quod non ſatis habetur Spei aut Cupiditatis, illi corrigendo ſufficiet, hos duos Affectus in ſe ipſo intendiſſe & auxiſſe.

Articvlvs CLXXVI.

De uſu Conſternationis.

QVod attinet Conſternationem, non video quî unquam laudabilis vel utilis poſſit eſſe: nec Affectus ſpecialis eſt, ſed merus exceſſus Puſillani-

Puſillanimitatis, Stuporis & Metus, qui ſemper vitioſus eſt; ſicuti Audacia exceſſus eſt Animoſitatis, qui ſemper bonus habetur, modo finis qui intenditur ſit bonus. Et quia præcipua cauſa Conſternationis eſt inopinatus incurſus, nihil melius eſt illi præcavendo quam uti præmeditatione, ſeque ad omnes eos eventus præparare quorum metus eum producere poteſt.

ARTICVLVS CLXXVII.

De morſu Conſcientiæ.

Morſus Conſcientiæ eſt ſpecies Triſtitiæ ortæ ex dubitatione ſive ſcrupulo qui injicitur num id quod fit vel factum eſt bonum ſit, nec ne. Et neceſſario præſupponit dubitationem: Nam ſi planè conſtaret, id quod fit, malum eſſe, ab eo faciendo abſtineretur, quoniam voluntas non fertur niſi in ea quæ aliquam bonitatis ſpeciem præ ſe ferunt. Et ſi conſtaret, id quod jam factum eſt malum eſſe, ejus pœnitentia qui fecit tangeretur non ſimplici morſu. Vſus autem hujus Affectus eſt, quod efficiat ut expendatur num res de qua dubitatur ſit bona nec ne, & impediat ne fiat alia vice, quamdiu non conſtat bonam eſſe: ſed quia malum præſupponit, præſtaret nunquam ejus ſentiendi cauſam dari: ac præveniri poteſt iiſdem mediis quibus Fluctuatio poteſt excuti.

ARTICVLVS CLXXVIII.

De Irriſione.

Irriſio eſt ſpecies Lætitiæ mixtæ cum Odio. quæ inde oritur, quod deprehendatur leve aliquod malum in perſona quæ eo digna putatur: odio habetur illud malum, & gaudetur in illo reperiri qui eo dignus eſt. Et cum ex inopinato id accidit, repentina occupatio Admirationis cauſa eſt cachinnorum, juxta ea quæ dicta fuerunt ſupra de natura Riſus. Verum illud malum leviculum eſſe debet; ſi enim magnum fuerit, credi non poteſt eum qui illud patitur eo dignum eſſe, niſi ſimus pravæ admodum indolis, aut ipſum maximo Odio proſequamur.

ARTICVLVS CLXXIX.

Cur Imperfectiſſimi quique ſoleant maximi Irriſores eſſe.

Qvin videmus, eos qui defectus habent perinſignes, exempli gratiâ qui claudi ſunt, monoculi, gibboſi, aut qui aliquâ contumeliâ vel

infamiâ publicè affecti ſunt, ſpecialiter proclives ad irriſionem eſſe; Cum enim cupiant cæteros omnes in pari gradu videre, lætantur ob mala quæ ipſis eveniunt, & eos illis dignos exiſtimant.

Articulus CLXXX.

De uſu Ioci.

QVod attinet Iocum modeſtum, qui reprehendit utiliter vitia, ea ridicula repræſentando, jocantibus ipſis interea nec ridentibus nec ullum Odium teſtantibus in perſonas; Affectus non eſt, ſed qualitas honeſti viri, quæ indolis ejus alacritatem denotat & animæ tranquillitatem, quæ notæ virtutis ſunt; & ſæpè quoque dexteritatem ingenii, in eo quod poſſit dare ſpeciem aliquam jucundam rebus quas irridet.

Articulus CLXXXI.

De uſu riſus in Ioco.

NEc turpe eſt ridere cum jocos audimus aliorum: imo tales eſſe poſſunt, ut moroſitatis nimiæ foret, de illis non ridere. Verùm cum ipſi jocamur, magis decet abſtinere riſu, ne videantur derepente & inopinatò occurrere res quas dicimus, vel nos ipſi videamur mirari dexteritatem noſtram in illis inveniendis: Quin ita fit, ut eo magis ex inopinato occupent Auditores.

Articulus CLXXXII.

De Invidia.

QVæ vulgo dicicitur *Invidia*, eſt vitium ſitum in perverſitate indolis, quâ fit ut quidam doleant de bono quod evenire vident aliis hominibus. At hic utor illâ voce ad ſignificandam Paſſionem quæ ſemper vitioſa non eſt. Invidia igitur quatenus Affectus, ſpecies eſt Triſtitiæ mixtæ Odio, quæ inde procedit quod videmus bonum accidere iis quos eo indignos arbitramur. Quod de ſolis fortunæ bonis cum ratione putari poteſt. Nam quod attinet bona vel animæ, vel etiam corporis, quatenus ea à nativitate habentur, ſatis videtur habere is ad illa dignitatis, qui ea accepit à Deo antequam ullius mali perpetrandi capax eſſet.

ARTICVLVS CLXXXIII.

Quomodo Juſta vel Injuſta eſſe poſſit.

SEd cum fortuna alicui bona ſubmittit quibus revera indignus eſt, nec ideo Invidia in nobis excitatur, niſi quod naturaliter amantes Iuſtitiam, indignamur, eam non obſervari in diſtributione horum bonorum, zelus eſt excuſabilis; præſertim cum bonum quod aliis invidetur, ejus eſt naturæ ut in malum abire poſſit in eorum manibus, ut ſi fuerit aliquod munus vel officium in cujus exercitio male verſari poſſint. Imo cum quis ſibi ipſi appetit idem bonum, nec poteſt illud conſequi quod ab aliis qui illo indigniores ſunt poſſideatur, ita redditur hæc Paſſio violentior, nec tamen ideo deſinit excuſabilis eſſe modo odium quod continet ſolum reſpiciat pravam diſtributionem boni quod invidetur, & non perſonas quæ illud poſſident aut diſtribuunt. Sed pauci admodum adeo juſti & generoſi ſunt, ut nullo Odio proſequantur eos, à quibus præveniuntur in acquiſitione boni quod pluribus communicabile non eſt, quodque ſibi exoptaverant, etſi qui illud acquiſiverunt illo ſint æquè digni vel etiam digniores. Quod verò frequentius invidetur, gloria eſt: quamvis enim aliorum gloria non impediat quominus ad eam poſſimus adſpirare, ejus tamen acceſſum difficiliorem reddit, & intendit pretium.

ARTICVLVS CLXXXIV.

Vnde fiat ut Invidi plerumque ſint colore livido.

CÆterum nullum eſt vitium quod æque obſit felicitati humanæ ac Invidia. Nam præterquam quod qui eâ laborant ſe ipſos excruciant, conturbant inſuper quantum poſſunt voluptatem aliorum. Et ut plurimum coloris ſunt lividi, id eſt pallidi, mixti flavo & nigro, & quaſi contuſo ſanguine; unde fit ut Invidia Latinè vocetur *Livor*. Quod optimè convenit cum iis quæ ſupra dicta ſunt de motibus ſanguinis in Triſtitia & Odio. Nam hoc efficit ut flava bilis quæ venit ex parte inferiori jecoris, & atra quæ venit ex liene, ſeſe diffundant ex corde per arterias in omnes venas; & illa facit ut ſanguis venarum minus habeat caloris & lentiùs fluat ſolito; quod ſufficit faciendo colori livido. Sed quia bilis tam flava quam atra poteſt quoque ſubmitti in venas ab aliis plurimis cauſis, nec Invidia illas eò propellit ſatis copioſè ad mutandum vultus

colorem, niſi fuerit intenſiſſima & diuturna, non cenſendi ſunt omnes illi in quibus iſte color apparet ad eam proclives eſſe.

Articulus CLXXXV.

De Commiſeratione.

Commiſeratio eſt ſpecies Triſtitiæ, Amori mixtæ aut benevolentiæ erga illos quos aliquid mali pati videmus, quo eos indignos judicamus. Atque ſic contraria eſt Invidiæ, ratione ſui objecti, & Irriſioni, quia illud alio modo conſiderat.

Articulus CLXXXVI.

Qui ſint maximè Miſericordes.

Illi qui ſe valde debiles ſentiunt & obnoxios adverſæ fortunæ, videntur aliis propenſiores ad hunc Affectum; quia ſibi repræſentant alienum malum ceu quod ſibi quoque queat evenire, & ſic ad Miſericordiam moventur magis ex Amore ſui quàm aliorum.

Articulus CLXXXVII.

Quomodo Generoſiores hoc Affectu tangantur.

Attamen Generoſiores & qui ſunt animo fortiori, ita ut nihil mali ſibi metuant, & ſe ſupra fortunæ imperium ſtatuant, non carent Commiſeratione: cum vident infirmitatem aliorum hominum, & eorum querelas audiunt. Pars enim eſt Generoſitatis, bene velle unicuique. Verum hujus Commiſerationis Triſtitia amara non eſt, ſed inſtar ejus quam producunt caſus tragici qui in Theatro repræſentari videntur, magis eſt in exteriori & in ſenſu, quàm in ipſa anima, quæ interim fruitur ſatisfactione cogitandi ſe defungi ſuo officio dum compatitur afflictis. Atque in hoc differt, quod cum vulgus miſereatur eorum qui queruntur, quia putat, mala quæ patiuntur valde gravia eſſe, præcipuum contra objectum Commiſerationis maximorum virorum ſit imbecillitas eorum quos queri vident, quia cenſent, nullum accidens poſſe dari quod tam grave ſit malum ac Puſillanimitas eorum eſt qui id ferre non poſſunt conſtanter; & quamvis odio habeant vitia, non ideo tamen oderunt eos quos illis vident obnoxios, ſed ſolum eorum miſerentur.

ARTICULUS CLXXXVIII.

Quinam Miſericordia non tangantur.

SOli demum homines maligni & Invidi, quique naturaliter odio habent omnes alios, aut qui adeo ſtupidi ſunt, vel ita excœcati proſperitate fortunæ, aut deſperabundi ex adverſitate, ut non putent, aliquid ampliùs mali ſibi evenire poſſe, nulla Commiſeratione tanguntur.

ARTICULUS CLXXXIX.

Cur hac Paſſio ad lacrymandum excitet.

CEterum facilè in hoc Affectu lacrymæ emittuntur, quod Amor propellens multum ſanguinis ad cor, efficiat ut ex oculis multi vapores prodeant, & frigus Triſtitiæ retardans agitationem horum vaporum, faciat ut in lacrymas mutentur, juxta id quod ſupra dictum fuit.

ARTICULUS CXC.

De Satisfactione ſive Acquieſcentia in ſe ipſo.

S*Atisfactio* ſive *Acquieſcentia in ſe ipſis,* quam ſemper illi conſequuntur qui conſtanter inſiſtunt virtuti, eſt habitus in eorum anima qui vocatur Tranquillitas & Quies Conſcientiæ: ſed ea quæ de novo comparatur ubi recenter aliquid factum eſt quod bonum putatur, eſt Paſſio, nempe ſpecies Lætitiæ, quam omnium eſſe dulciſſimam arbitror, quia ejus cauſa non aliunde quam à nobis pendet. Attamen ubi illa cauſa juſta non eſt, id eſt, cum actiones ex quibus multum ſatisfactionis obtinetur non ſunt magni momenti, vel etiam vitioſæ ſunt, ridicula eſt, & nonniſi ſuperbiæ & abſurdæ arrogantiæ producendæ inſervit. Quod ſpecialiter obſervari poteſt in iis qui, cum ſe religioſos putent, hypocritæ demum & ſuperſtitioſi ſunt, id eſt, qui eo quod ſæpe frequentent templa, multas recitent preces, capillos tonſos habeant, jejunent, eleemoſynas largiantur, ſe plane perfectos putant, & ſibi imaginantur ſe ita in gratia apud Deum eſſe, ut nihil facere queant quod ipſi diſpliceat, & omne quod ipſis ſua Paſſio ſuggerit, bonum zelum eſſe; etſi quandoque ſuggerat, maxima crimina quæ in homines cadere poſſint, ut prodere Vrbes, trucidare Principes, exterminare integros populos ob id ſolùm qùod ſuas opiniones non ſequantur.

ARTICVLVS CXCI.

De Pœnitentia.

P*Oenitentia* eſt directe contraria Satisfactioni ſive Acquieſcentiæ in ſe ipſo, eſtque ſpecies Triſtitiæ, quæ procedit ex eo quod credimus aliquid mali nos perpetraſſe. Eſt autem valde amara, quia ejus non aliunde quam à nobis eſt. Quod tamen non impedit quominus utiliſſima ſit, quando actio cujus nos pœnitet revera mala eſt, ejuſque certam habemus notitiam, quia ad aliàs melius agendum nos incitat. ſed ſæpe evenit ut imbecilliores animi pœnitentiâ ducantur eorum quæ fecerunt, etiamſi ea mala eſſe certo neſciant; ac ſolùm id ita ſibi perſuadent quia metuunt; &, ſi contrarium feciſſent, ejus ſimiliter ipſos pœniteret; quæ in illis imperfectio eſt commiſeratione digna. Remedia vero huic defectui eadem ſunt quæ inſerviunt Fluctuationi tollendæ.

ARTICVLVS CXCII.

De Favore.

F*Avor* propriè eſt cupiditas videndi bonum evenire ei erga quem bonâ ferimur voluntate; ſed hic utor iſto vocabulo ad hanc ſignificandam voluntatem, quatenus in nobis excitatur bonâ quadam actione illius cui bene volumus. Propendemus enim naturaliter in amorem eorum qui res patrant quas exiſtimamus bonas, etiamſi ex illis nihil boni ad nos redeat. Favor in illa ſignificatione eſt ſpecies Amoris, non Cupiditatis, etiamſi cupiditas videndi benè eſſe ei cui favetur eum ſemper comitetur; & ordinariò jungitur Commiſerationi, quia adverſa quæ miſeris evenire videmus efficiunt ut magis ad eorum merita mentem reflectamus.

ARTICVLVS CXCIII.

De Gratitudine.

G*Ratus* quoque *animus* eſt Amoris ſpecies excitata in nobis aliqua actione ejus in quem fertur, quaque credimus eum nobis benefeciſſe, aut ſaltem benefacere in animo habuiſſe. Ita continet idem quod Favor, & id amplius, quod innitatur actioni quæ nos tangit, & de qua etiam gratias referre deſideramus; Idcirco longe majorem vim habet, præſertim in animis vel tantillum nobilibus & generoſis.

ARTI-

ARTICVLVS CXCIV.

De Ingratitudine.

QVod attinet *Ingratitudinem*, ea Paſſio non eſt; natura enim nullum in nobis poſuit ſpirituum motum quo excitetur, ſed merum eſt vitium, directe oppoſitum Gratitudini, quatenus hæc ſemper honeſta eſt, & unum ex præcipuis vinculis ſocietatis humanæ. Idcirco hoc vitium proprium eſt hominum brutorum & ſtolide ſuperborum, qui putant, omnia ſibi deberi; aut ſtupidorum, qui nullam faciunt reflexionem animi ad beneficia quæ accipiunt; aut imbecilliorum & abjectorum, qui ubi ſentiunt infirmitatem & egeſtatem ſuam, demiſſe quærunt auxilium aliorum; quod ubi ſunt conſequuti, eos odio proſequuntur, quia deſtituti voluntate paria referendi, aut ſe id poſſe deſperantes, & ſibi fingentes omnes omnino ſecum venales & mercenarios eſſe, nihilque boni fieri niſi cum remunerationis ſpe, eos ſe decepiſſe arbitrantur.

ARTICVLVS CXCV.

De Indignatione.

INdignatio eſt ſpecies Odii aut Averſionis, quæ naturaliter fertur in eos qui aliquid mali faciunt, qualecunque illud ſit. Sæpe quidem Invidiæ commiſcetur aut Miſericordiæ, ſed tamen objectum habet valde diverſum. Illis enim ſolis indignamur qui bene vel male faciunt indignis; ſed invidemus iis qui illud bonum conſequuntur, & miſeret nos eorum qui illud malum patiuntur. Revera tamen poſſidere bonum quo indignus fueris, eſt quadantenus male facere. Quæ cauſa eſſe potuit Ariſtoteli ejuſque ſequacibus, ſupponentibus, Invidiam ſemper vitium eſſe; eam quæ vitioſa non eſt, *Indignationis* nomine exprimendam.

ARTICVLVS CXCVI.

Cur quandoque juncta ſit Commiſerationi, & quandoque Irriſioni.

ETiam malefacere eſt quodammodo malum pati: unde fit ut quidam jungant ſuæ Indignationi Commiſerationem, & quidam Irriſionem, prout feruntur bonâ vel malâ voluntate erga illos quos errare vident: Atque ſic riſus Democriti & fletus Heracliti potuerunt procedere ab eadem cauſa.

ARTICVLVS CXCVII.

Quod ſæpe eam comitetur Admiratio, neque incompatibilis ſit cum Lætitia.

SÆpe quoque Indignationem comitatur Admiratio: ſolemus enim ſupponere, omnes res futuras eo modo quo judicamus debere fieri, id eſt, eo modo quem bonum cenſemus; idcirco cum quid aliter evenit, id nobis inopinatum eſt, & admirationem ciet. Nec etiam cum Lætitia incompatibilis eſt, etſi frequentius conjungatur Triſtitiæ. Cum enim malum de quo indignamur, nobis nocere non poteſt, & cum conſideramus, nos nihil ſimile velle deſignare, id nobis aliquam præbet Delectationem: Eſtque forte una ex cauſis riſus; qui quandoque comitatur hunc Affectum.

ARTICVLVS CXCVIII.

De ejus uſu.

CÆterum Indignatio magis obſervatur in illis qui malunt videri addicti virtuti, quam in iis qui revera tales ſunt. Quamvis enim qui amant Virtutem nequeant videre abſque aliqua averſione aliorum vitia, tamen non niſi à gravioribus & extraordinariis commoventur. Moroſi eſt & difficilis, indignari multum ob res parvi momenti; Injuſti, indignari ob res quæ vituperari non poſſunt; & inepti abſurdique, non reſtringere hunc Affectum ad actiones humanas, & eum extendere uſque ad opera Dei aut Naturæ, ut faciunt illi qui nunquam ſuâ conditione ſuâve fortunâ contenti, audent carpere directionem mundi & arcana Providentiæ.

ARTICVLVS CXCIX.

De Ira.

IRA eſt etiam ſpecies Odii aut Averſionis, quam habemus erga eos qui aliquod malum fecerunt; aut qui conati ſunt nocere, non indifferenter quibuſvis, ſed ſpeciatim nobis. Atque ſic idem continet quod Indignatio, & hoc amplius quod fundamentum habeat in actione quæ nos ſpectat, & cujus ulciſcendæ Cupiditate tenemur. Hæc enim Cupiditas illam ferè ſemper comitatur, ac directe opponitur Gratitudini, ut Indignatio Favori. Verum incomparabiliter vehementior eſt aliis hiſce

tribus

tribus Affectibus, quia Cupiditas repellendi res noxias & ſeſe ulciſcendi eſt omnium urgentiſſimum: Hæcque Cupiditatis juncta Amori ſui ipſius, Iræ ſuppeditat omnem ſanguinis agitationem quam Animoſitas & Audacia efficere poſſunt; & Odium efficit ut hanc agitationem ſuſcipiat præcipuè ſanguis bilioſus qui ex liene venit, & ex parvis venis jecoris, & ingreditur in cor in quo propter ipſius copiam & naturam bilis quam admixtam habet, excitat calorem longè aſperiorem & ferventiorem eo qui poteſt excitari ab Amore aut Lætitia.

ARTICVLVS CC.

Quare minus metuendi qui ex Ira erubeſcunt quam qui pallent.

SVnt autem ſigna externa hujus Paſſionis diverſa, ſecundùm varia temperamenta perſonarum, & varietatem aliarum Paſſionum ex quibus componitur aut quæ illi junguntur, ſic nonnulli videntur palleſcere aut tremere cum iraſcuntur, & alii erubeſcere vel etiam lachrymari. Et vulgo cenſetur Ira eorum qui pallent magis metuenda, quam eorum qui erubeſcunt. Cujus rei ratio eſt, quòd ubi nolumus aut non poſſumus nos aliter ulciſci quam vultu & verbis, explicamus omnem noſtrum calorem omnemque noſtram vim ab initio ipſius commotionis; unde rubor: & quandoque deſiderium & commiſeratio noſtri ipſius, quod aliter nos ulciſci nequeamus, in cauſa eſt ut lacrymemur. At qui è contrario ſe ſervant & determinant majori ultioni, triſtes fiunt, eo quod putent, ad id ſe teneri eâ actione ob quam iraſcuntur; quandoque etiam metuunt mala quæ ſequi poſſunt ex conſilio ſuſcepto; quod primo obtutu eos reddit pallidos, frigidos, & trementes: Aſt ubi poſtea ſuam ultionem exequuntur, eò magis incaleſcunt quo frigidiores ab initio fuerant; ſicut videmus, febres quæ à frigore incipiunt ut plurimum vehementiores eſſe.

ARTICVLVS CCI.

Dari duas Iræ ſpecies, & optimos quoſque priori magis eſſe obnoxios.

INde monemur duas ſpecies Iræ poſſe diſtingui, quarum una promptiſſima eſt, & valde ſe prodit foris, ſed tamen parum præſtat, & facilè ſedari poteſt; altera quæ non ita ab initio apparet, ſed magis corrodit, & quæ effectus periculoſiores habet. Qui multum Bonitatis & Amoris habent, priori ſunt magis obnoxii. Non enim oritur ex pro-

ſundo

fundo odio, ſed ex ſubitanea Averſione quæ eos derepente occupat, quia cum eò propendeant ut imaginentur omnia debere eo modo procedere quem optimum judicant, quamprimum aliter evenit, id mirantur, & inde offenduntur, ſæpè etiam etſi res eos ſpeciatim non ſpectet; quia cùm multum diligant, cauſam eorum quos amant eo animo ſuſcipiunt acſi ſua foret: & ſic quod nihil niſi materia indignationis in aliis eſſet, ipſis abit in cauſam iræ. Et quia inclinatio quâ propendent ad amandum efficit ut ſemper habeant multum caloris & multum ſanguinis in corde, nequit averſio quæ eos derepente occupat tam parum bilis eò propellere, quin ſtatim id excitet magnam commotionem in illo ſanguine. Verum hæc commotio parum durat, quia vis inopinatæ averſionis non continuat; & quamprimum deprehendunt, rem ob quam irati ſunt non debuiſſe eos tantum commovere, illius pœnitentia ducuntur.

Articulus CCII.

Animas imbecilles & abjectas alterâ magis abripi.

Altera Iræ ſpecies, in qua prædominantur Odium & Triſtitia, non ita primo obtutu apparet, niſi forſan in eo quod pallorem inducat faciei: ſed ejus vis paulatim augetur agitatione quam fervens vindictæ Cupiditas excitat in ſanguine, qui permixtus bili quæ propellitur ad cor ex parte inferiori jecoris & lienis, in eo excitat calorem aſperum admodum & pungentem. Et ſicuti generoſiores ſunt animæ illæ quæ plus gratitudinis habent, ita illæ ſunt ſuperbiores & viliores infirmioreſque quæ ſe magis abripi patiuntur ab hac ſpecie Iræ: Eo enim injuriæ majores apparent, quo ſuperbia facit ut quis ſe ipſum magis æſtimet, quin etiam quo pluris fiunt bona quæ auferunt; quæ eo magis æſtimantur quo anima imbecillior & abjectior fuerit, quoniam ab aliis pendent.

Articulus CCIII.

Generoſitatem eſſe pro remedio contra Iræ exceſſus.

Cæterum, etſi hic Affectus utilis ſit ad ſuppeditandum nobis vigorem neceſſarium propulſandis injuriis, nulli tamen exceſſus majori cura vitandi veniunt; quod perturbantes judicium ſæpe in ea inducant errata quorum poſtea pœnitere oportet; imo quandoque impediant ne tam bene repellantur hæ injuriæ quam aliàs fieri poſſet, ſi minus adeſſet commotionis. Verùm ſicut nihil eſt quod Iram magis intendat quam ſuperbia, ita credo Generoſitatem optimum eſſe remedium contra

illius

illius exceſſus;quia dum facit ut parvipendantur omnia bona quæ poſſunt auferri, & contra maximi fiat libertas & imperium abſolutum in ſemet ipſum, quod perit ubi ab alio lædi poſſumus, efficit ut contemptu ſolo aut ad ſummum indignatione ulciſcamur eas injurias ex quibus alii ſolent offendi.

ARTICVLVS CCIV.

De Gloria.

QVod hîc nomine *Gloriæ* indigito, eſt ſpecies Lætitiæ fundata ſuper Amorem ſui ipſius,& quæ oritur ex opinione aut ſpe concepta laudis apud alios obtinendæ: Atque ſic differt à ſatisfactione interiori, quæ naſcitur ex opinione quod aliquam bonam actionem fecerimus: quandoque enim homines laudantur propter res quas ipſi non credunt bonas, & vituperantur ob eas quas meliores arbitrantur; ſed ambæ æque ſunt ſpecies propriæ exiſtimationis ac Lætitiæ. Cauſa enim eſt ſe ipſum exiſtimandi ubi videris te æſtimari ab aliis.

ARTICVLVS CCV.

De Pudore.

P*Vdor* è contrario eſt ſpecies Triſtitiæ, fundata quoque ſuper Amorem ſuimet ipſius, & qui procedit ab opinione vel metu vituperii: Et inſuper ſpecies Modeſtiæ aut Humilitatis, & propriæ diffidentiæ: Cum enim quis eo uſque ſe ipſum exiſtimat ut nequeat imaginari ſe ab ullo contemni, non facile poteſt pudore ſuffundi.

ARTICVLVS CCVI.

De Vſu harum duarum Paſſionum.

GLoria autem & Pudor eundem uſum habent, in eo quod nos ad virtutem incitent, illa ſpe, hæc metu; ſolummodo inſtrui debet judicium de iis quæ revera digna ſunt vituperio vel laude, ne pudor obrepat ex bene factis, aut gloria ex vitiis; ut pluribus evenit. At non convenit penitus exuere hos Affectus, ut olim faciebant Cynici: Etſi enim populus peſſime judicet, attamen quia ſine ipſo vivere non poſſumus, & noſtra refert ab illo æſtimari, ſæpe debemus ejus opiniones ſequi potius quam noſtras, quoad externa noſtrarum actionum.

ARTICVLVS CCVII.

De Impudentia.

IMpudentia ſive *Inverecundia* quæ Pudoris contemptus eſt, & ſæpè etiam Gloriæ, non eſt Paſſio; quia nobis nullus ineſt motus ſpecialis ſpirituum qui eam excitet; ſed vitium eſt oppoſitum Pudori atque etiam Gloriæ, quatenus utraque bona eſt: ſicut Ingratitudo opponitur Gratitudini, & Crudelitas Commiſerationi. Præcipua vero Impudentiæ cauſa oritur ex gravibus contumeliis quibus aliquis ſæpe affectus fuerit. Nemo enim dum juvenis eſt non putat laudem bonum eſſe, & infamiam malum, majoris momenti ad vitam quam poſtea experientiâ liquet nonnullis, ubi poſt paſſas inſignes quaſdam contumelias honore ſe vident penitus deſtitutos & ſpretos ab omnibus. quare illi impudentes fiunt & inverecundi, qui bonum & malum ex Commoditatibus corporeis metientes, vident ſe illas æque poſſidere poſt has contumelias ac ante; imo etiam aliquando melius, quod exonerentur multis neceſſitatibus ad quas honor ipſos obligabat; & quod ſi jactura bonorum ſuo infortunio juncta ſit, extent perſonæ piæ à quibus in eo ſubleventur.

ARTICVLVS CCVIII.

De Faſtidio.

FAſtidium eſt ſpecies Thriſtitiæ, ex eadem cauſa ortæ ex qua ante Lætitia proceſſit. Ita enim conſtituti ſumus, ut pleræque omnes res quas poſſidemus, bonæ non ſint noſtri reſpectu niſi ad tempus, & poſtea fiant incommodæ. Quod præſertim apparet in eſu & potu, qui non ſunt utiles niſi quamdiu viget appetitus; ſed fiunt noxii ubi ceſſat; & quia tum ceſſant Guſtui grati eſſe, hæc Paſſio Gallicè dicta fuit *Desgouſt*.

ARTICVLVS CCIX.

De Deſiderio.

DEſiderium eſt quoque ſpecies Triſtitiæ, quæ ſpecialem amarorem in eo habet quod ſemper juncta ſit cuidam Deſperationi, & Recordationi Delectationis quam nobis attulerat fruitio. Nunquam enim Deſiderio afficimur niſi ex bonis quæ quondam poſſedimus, & quæ ita perierunt ut nulla ſpes ſuperſit ea recuperandi eo tempore & modo quo nos illa deſideramus.

ARTICVLVS CCX.
De Hilaritate.

DEnique quæ mihi dicitur *Hilaritas*, ſpecies eſt Lætitiæ, quæ id habet ſpeciale, quod ejus dulcedo augetur recordatione malorum præteritorum, ex quibus homines ſe ita ſublevatos ſentiunt ac ſi grave aliquod onus quod diu bajulaſſent ex ſuis humeris remotum ſentirent. Nihil autem video in his tribus Paſſionibus obſervatione valde dignum, nec etiam alia de cauſa eas hic poſui, quam ut ſequerer ordinem enumerationis ſupra factæ. Sed mihi videtur hanc enumerationem fuiſſe utilem ad oſtendendum nos nullam ex iis omiſiſſe quæ digna foret ſpeciali aliqua conſideratione.

ARTICVLVS CCXI.
Remedium Generale contra Paſſiones.

NVnc autem poſtquam eas omnes novimus, multo minus metuendæ ſunt quam antea. Videmus enim, eas omnes naturâ ſuâ bonas eſſe, nihilque nobis vitandum ex illis præter earum pravos uſus aut exceſſus: contra quos remedia quæ propoſui ſufficere poſſent, ſi quiſque ſat curæ haberet illa uſurpandi. Sed quoniam inter illa remedia poſui præmeditationem, & induſtriam quâ quis corrigere poſſit defectus ſuæ indolis, ſeſe exercendo in ſeparandis motibus ſanguinis & ſpirituum in ſe, à cogitationibus quibus jungi ſolent; fateor, paucos dari qui ſe ſatis præparaverint eo modo adverſus omnes impetus; & hos motus in ſanguine excitatos ab objectis Affectuum, ſequi tam prompte ex ſolis impreſſionibus quæ in cerebro fiunt, & diſpoſitione organorum, etſi eò anima nihil planè conferat, ut nulla ſit ſapientia humana quæ poſſit illis reſiſtere, cum quis non ſatis ſe ad id paraverit. Ita plures nequeunt ſe à riſu continere cum titillantur, etſi titillatione non delectentur. Nam impreſſio Lætitiæ & ſubitanea occupationis quæ aliàs illis riſum movit eandem ob cauſam, excitata in eorum phantaſia efficit ut ipſorum pulmo quantumvis invitis infletur ſubito à ſanguine quem ad eum cor mittit. Sic qui naturâ ſuâ valde propendent ad commotiones Lætitiæ, aut Commiſerationis, aut Terroris, aut Iræ, abſtinere vix poſſunt à Deliquio animi aut lacrymis, aut tremore, aut commotione ſanguinis, acſi febri laborarent, cùm eorum phantaſia vehementer pulſatur ab objecto alicujus ex his Paſſionibus. Sed quod eo caſu ſemper fieri poteſt, quodque putem hic poſſe poni ut remedium, generalius & obſervatu facilius

contra omnes exceſſus Affectuum eſt; quod ubi ſentitur ea ſanguinis commotio, præmoneri & meminiſſe oporteat, omnia quæ ſe imaginationi offerunt non aliò ſpectare quam ad animæ deceptionem, eique perſuadendum, rationes quæ inſerviunt commendando objecto, Paſſionis ſuæ longe firmiores eſſe quam revera ſint, & è contrario debiliores quæ eidem improbando ſerviunt. Et cum Paſſio ea demum perſuadet quorum executio aliquam dilationem patitur, abſtinendum à ferendo de illis extemplò judicio; & aliò avertendæ ſunt cogitationes, donec tempus & quies plane ſedaverint commotionem quæ eſt in ſanguine. Et denique cum incitat ad actiones in quibus neceſſarium eſt conſilium ſumi in arena, debet præcipue voluntas ferri in conſiderandis & ſectandis rationibus quæ contrariæ ſunt illis quas Paſſio profert, etiamſi minus validæ appareant. Ita cum ex inopinato inſurgit & impetit aliquis adverſarius, occaſio ea non permittit tempus inſumi deliberationi. Sed id mihi videntur hic ſemper poſſe qui ſolent animum reflectere ſuper actionibus ſuis, ut nempe ubi ſe metu occupatos ſentiunt conentur avertere cogitationem ſuam à periculi conſideratione, attendendo rationibus propter quas multò major eſt ſecuritas & honor in reſiſtentia, quam in fuga: Et è contrario ubi ſentiunt vindictæ cupiditate & Irâ ſe incitari ad incurrendum præcipitanter in illos à quibus impetuntur, meminerint cogitare, imprudentiam eſſe, ſeſe perdere, cum ſalus abſque infamia poteſt obtineri; & ubi impares admodum fuerint vires, præſtare honeſte canere receptui, aut in deditionem conſentire, quem ſe more belluino exponere certæ morti.

ARTICULUS CCXII.

Ab illis ſolis pendere omne bonum & malum hujus vitæ.

CEterum anima quidem ſuas Delectationes ſeparatim habere poteſt; ſed quod attinet eas quæ ipſi cum corpore communes ſunt, illæ pendent plane ab Affectibus, adeo ut ii quos magis movere poſſunt, magis guſtare poſſint hujus vitæ dulcedines; prout etiam in ea poſſunt acerbiſſima & amara quæque experiri, cum illis recte uti neſciunt, & ubi ipſis fortuna adverſatur. ſed ſapientia præcipue huc confert quod nos doceat ſic illis imperare, & tam dextre eas diſpenſare ut tolerabilia ſint mala quæ producunt, & ex omnibus Lætitia percipiatur.

FINIS.

INDEX PASSIONVM

SIVE

AFFECTVVM ANIMÆ.

PRIMA PARS.

De Paſſionibus in genere. Et eâ occaſione de tota hominis natura.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ARTICVLVS

1. ID quod Paſſio eſt reſpectu ſubjecti unius, ſemper eſſe actionem reſpectu alterius. Pag. 1
2. Ad cognoſcendas Paſſiones Animæ, ejus functiones à corporis functionibus diſtinguendas eſſe. 2
3. Qualis regula eum in finem ſit ſequenda. ibid.
4. Calorem & motum membrorum procedere à corpore, & cogitationes ab anima. ib.
5. Erroneum eſſe credere animam dare motum & calorem corpori. 3
6. Quænam differentia ſit inter corpus vivens & cadaver. ibid.
7. Brevis explicatiō partium corporis, & de quibuſdam illius functionibus. ibid.
8. Quodnam ſit principium harum omninum functionum. 4
9. Quomodo fiat motus co dis. 5
10. Quomodo producantur ſpiritus animales in cerebro. ibid.
11. Quomodo fiant motus Muſculorum. 6
12. Quomodo objecta externa agant in ſenſuum organa. 7
13. Hanc objectorum externorum actionem diverſimode ſpiritus in muſculos deducere poſſe. ibid.
14. Varietatem quæ eſt inter ſpiritus, etiam poſſe variare eorum curſus. 8
15. Quæ ſint cauſæ varietatis illius. ibid.
16. Quomodo omnia membra poſſint moveri per objecta ſenſuum, & per ſpiritus, abſque operâ animæ. 9
17. Quænam ſint functiones animæ. 10
18. De Voluntate. ibid.
19. De Perceptione. ibid.
20. De Imaginationibus & aliis cogitationibus quæ per animam formantur. 11
21. De Imaginationibus quæ pro cauſa habent ſolum corpus. ibid.
22. De differentia quæ eſt inter alias perceptiones. 12
23. De Perceptionibus quas referimus ad objecta quæ ſunt extra nos. ibid.
24. De Perceptionibus quas ad corpus noſtrum referimus. ibid.
25. De Perceptionibus quas ad animam noſtram referimus. 13
26. Imaginationes, quæ ſolùm pendent à motu fortuito ſpirituum, poſſe non minus veras Paſſiones eſſe, quàm perceptiones quæ pendent à nervis. ibid.
27. Definitio Paſſionum animæ. 14
28. Explicatio primæ partis hujus definitionis. ibid.
29. Explicatio alterius partis. ibid.
30. Animam eſſe unitam omnibus corporis partibus conjunctim. 15
31. Dari glandulam in cerebro, in qua anima ſuas functiones ſpecialius quam in aliis partibus exerceat. ibid.
32. Quomodo cognoſcatur hanc glandulam eſſe præcipuam animæ ſedem. 16
33. Sedem Affectuum non eſſe in corde. ibid.
34. Quomodo anima & corpus agant in ſe invicem. 17
35. Exemplum modi quo impreſſiones objectorum ſeſe uniunt in glande quæ eſt in medio cerebri. ibid.
36. Exemplum modi quo Paſſiones excitantur in Anima. 18
37. Quomodo appareat eas omnes effici à quodam motu ſpirituum. ibid.
38. Exemplum motuum corporis qui comitantur Paſſiones, & ab anima non pendent. 19

39. *Quomodo eadem cauſa poſſit excitare diverſas Paſſiones in variis hominibus.* ib.
40. *Quis ſit præcipuus effectus Paſſionum.* ib.
41. *Quæ ſit potentia animæ reſpectu corporis.* ibid.
42. *Quomodo reperiamus in memoria ea quorum reminiſci volumus.* 20
43. *Quomodo anima poſſit imaginari, attendere, & movere corpus.* ibid.
44. *Unamquamque voluntatem naturaliter junctam eſſe cuidam motui glandis, ſed vel induſtria vel habitu eam aliis poſſe jungi.* 21
45. *Quæ ſit animæ poteſtas reſpectu Paſſionum ſuarum.* ibid.
46. *Quid impediat quominus anima poſſit omnino de ſuis Paſſionibus ſtatuere.* 22
47. *In quo conſiſtant conflictus quos vulgo imaginantur inter partem inferiorem & ſuperiorem animæ.* ibid.
48. *In quo cognoſcatur robur vel imbecillitas animarum; & quodnam infirmiorum ſit vitium.* 24
49. *Animæ vim ſufficere abſque cognitione veritatis.* ibid.
50. *Nullam tam imbecillem eſſe animam, quæ non poſſit cum bene dirigitur acquirere poteſtatem abſolutam in ſuas paſſiones.* 25

SECUNDA PARS.

De numero & ordine Paſſionum, & explicatio ſex Primitivarum.

ARTICULUS.

51. *Quænam ſint primæ Paſſionum cauſæ.* 26
52. *Quinam ſit earum uſus; & quomodo enumerari poſſint.* ibid.

Ordo & enumeratio Paſſionum.

53. *Admiratio.* 27
54. *Exiſtimatio & Contemptus, Generoſitas aut Superbia, & Humilitas aut Abjectio.* ibid.
55. *Veneratio & Deſpectus.* 28
56. *Amor & Odium.* ibid.
57. *Cupiditas.* ibid.
58. *Spes, Metus, Zelotypia, Securitas, & Deſperatio.* ibid.
59. *Animi fluctuatio, Animoſitas, Audacia, Æmulatio, Puſillanimitas, & Conſternatio.* 29
60. *Synterefis.* ibid.
61. *Gaudium & Triſtitia.* ibid.
62. *Irriſio, Invidia, Commiſeratio.* ibid.
63. *Acquieſcentia in ſe ipſo, & Pœnitentia.* 30
64. *Favor & Gratitudo.* ibid.
65. *Indignatio & Ira.* ibid.
66. *Gloria & Pudor.* ibid.
67. *Faſtidium, Deſiderium, & Hilaritas.* ibid.
68. *Cur hæc enumeratio Paſſionum differat ab ea quæ vulgo recepta eſt.* 31
69. *Non dari niſi ſex Primitivas Paſſiones.* ib.

De Admiratione.

70. *Ejus definitio & cauſa.* 32
71. *Nullam mutationem accidere in corde vel in ſanguine in hac Paſſione.* ibid.
72. *In quo conſiſtat vis Admirationis.* ibid.
73. *Quid ſit ſtupor.* 33
74. *Cui uſui inſerviant omnes Paſſiones, & cui noceant.* ibid.
75. *Ad quid ſpecialiter inſerviat Admiratio.* 34
76. *In quo illa nocere poſſit. Et quomodo ejus defectus poſſit ſuppleri, & corrigi exceſſus.* ibid.
77. *Quod nec ſtupidiores, nec doctiores in Admirationem magis ferantur.* 35
78. *Ejus exceſſum poſſe abire in Habitum, ubi ejus correctio negligitur.* ibid.
79. *Definitiones Amoris & Odii.* ibid.
80. *Quid ſit ſe jungere vel ſeparare voluntate.* 36
81. *De diſtinctione ſolita fieri inter Amorem Concupiſcentiæ & Benevolentiæ.* ibid.
82. *Quomodo Paſſiones valde differentes conveniant in eo quod Amoris participes ſunt.* ibid.
83. *De differentia quæ eſt inter ſimplicem Benevolentiam, Amicitiam, & Devotionem.* 37
84. *Non tot eſſe Odii ſpecies quot Amoris.* 38
85. *De Complacentia & Horrore.* ibid.
86. *Definitio Cupiditatis.* 39
87. *Cupiditatem Eſſe Paſſionem quæ non habet contrarium.* ibid.

88. Quæ

88. *Quæ ſint ejus diverſæ ſpecies.* ibid.
89. *Qualis ſit cupiditas quæ ex Horrore naſcitur.* 40
90. *Qualis ſit illa quæ naſcitur ex Complacentia.* ibid.
91. *Definitio Lætitiæ.* 41
92. *Definitio Triſtitiæ.* 42
93. *Quæ ſint cauſæ harum Paſſionum.* ibid.
94. *Quomodo hi Affectus excitentur à bonis & malis quæ nil niſi corpus ſpectant; & in quo conſiſtat Titillatio & Dolor.* ibid.
95. *Quomodo etiam poſſint excitari à bonis & malis quæ anima non obſervat, etiamſi ad ipſam pertineant; ut voluptas quæ oritur ex eo quod quis ſe in periculum conjecerit, aut mali præteriti meminerit.* 43
96. *Quinam ſint motus ſanguinis & ſpirituum qui producunt quinque præcedentes Paſſiones.* 44
97. *Præcipua experimenta quæ inſerviunt his motibus cognoſcendis in Amore.* ibid.
98. *In Odio.* ibid.
99. *In Lætitia.* 45
100. *In Triſtitia.* ibid.
101. *In Cupiditate.* ibid.
102. *Motus ſanguinis & ſpirituum in Amore.* ibid.
103. *In Odio.* 46
104. *In Lætitia.* ibid.
105. *In Triſtitia.* 47
106. *In Cupiditate.* ibid.
107. *Quæ ſit cauſa horum motuum in Amore.* ibid.
108. *In Odio.* 48
109. *In Lætitia.* ibid.
110. *In Triſtitia.* 49
111. *In Cupiditate.* ibid.
112. *Quæ ſint ſigna externa harum Paſſionum.* ibid.
113. *De actionibus oculorum & vultus.* 50
114. *De mutationibus coloris.* ibid.
115. *Quomodo Lætitia inducat ruborem.* 51
116. *Quomodo Triſtitia palleſcere faciat.* ib.
117. *Quomodo triſtes ſæpe rubeant.* ibid.
118. *De Tremoribus.* 52
119. *De Languore.* ibid.
120. *Quomodo producatur ab Amore & Cupiditate.* 53
121. *Eum poſſe etiam proficiſci ab aliis Paſſionibus.* ibid.
122. *De Lipothymia.* ibid.
123. *Cur Deliquium animi ex Triſtitia non ſequatur.* 54
124. *De Riſu.* ibid.
125. *Cur non comitetur maximas Lætitias.* ibid.
126. *Quæ ſint ejus præcipuæ cauſæ.* 55
127. *Quæ ſit illius cauſa in Indignatione.* ib.
128. *De origine Lachrymarum.* 56
129. *Quomodo vapores in aquam mutentur.* ibid.
130. *Quomodo id quod oculo dolorem adfert, eum ad lachrymandum excitet.* 57
131. *Quomodo præ Triſtitia lachrymemur.* ibid.
132. *De Gemitibus qui comitantur lachrymas.* 58
133. *Cur Infantes & ſenes facile lachrymentur.* ibid.
134. *Cur aliqui Infantes potius palleant quam lachrymentur.* 59
135. *De Suſpiriis.* ibid.
136. *Vnde veniant effectus Paſſionum quæ quibuſdam hominibus peculiares ſunt.* ib.
137. *De Vſu quinque Paſſionum hic explicatarum, prout ad corpus referuntur.* 60
138. *De eorum defectibus & mediis quibus corrigantur.* 61
139. *De uſu earundem Paſſionum quatenus pertinent ad animam; & primo de Amore.* ibid.
140. *De Odio.* 62
141. *De Cupiditate, Lætitia, & Triſtitia.* ib.
142. *De Lætitia, & Amore, comparatis cum Triſtitia & Odio.* 63
143. *De iiſdem Affectibus quatenus referuntur ad Cupiditatem.* ibid.
144. *De Cupiditatibus quarum eventus nonniſi à nobis pendet.* 64
145. *De iis quæ nonniſi ab aliis cauſis pendent: Et quid ſit Fortuna.* ibid.
146. *De iis quæ à nobis & ab aliis pendent.* 65
147. *De Commotionibus internis Animæ.* 66
148. *Exercitium virtutis ſummum eſſe remedium contra Paſſiones.* ibid.

TERTIA PARS.

De Paſſionibus Particularibus.

ARTICVLVS

149. *De Exiſtimatione & Deſpectu.* 67
150. *Has duas Paſſiones nil niſi ſpecies Admirationis eſſe* 68
151. *Etiam poſſe quem ſe ipſum exiſtimare vel deſpicere.* ibid.
152. *Propter quam cauſam nos æſtimare poſſimus.* ibid.
153. *In quo conſiſtat Generoſitas.* 69
154. *Eam impedire ne contemnantur alii.* ib.
155. *In quo conſiſtat Humilitas honeſta.* ibid.
156. *Quæ ſint proprietates Generoſitatis, & quomodo medeatur exorbitationibus omnium Paſſionum.* 70
157. *De Superbia.* ibid.
158. *Effectus ejus contrarios eſſe effectibus Generoſitatis.* 71
159. *De Humilitate vitioſa.* ibid.
160. *Qualis ſit motus ſpirituum in his Paſſionibus.* ibid.
161. *Quomodo Generoſitas acquiri poſſit.* 73
162. *De Veneratione.* ibid.
163. *De Dedignatione.* 74
164. *De Vſu harum duarum Paſſionum.* ibid.
165. *De Spe & Metu.* ibid.
166. *De Securitate & Deſperatione.* 75
167. *De Zelotypia.* ibid.
168. *In quo hæc Paſſio honeſta eſſe poſſit.* ib.
169. *In quo vitioſa ſit.* 76
170. *De Animi fluctuatione.* ibid.
171. *De Animoſitate & Audacia.* 77
172. *De Æmulatione.* ibid.
173. *Quomodo Audacia à Spe pendeat.* ibid.
174. *De Puſillanimitate, & Conſternatione.* 78
175. *De Vſu Puſillanimitatis.* ibid.
176. *De Vſu Conſternationis.* ibid.
177. *De Morſu Conſcientiæ.* 79
178. *De Irriſione.* ibid.
179. *Cur imperfectiſſimi quique ſoleant maximi Irriſores eſſe.* ibid.
180. *De Vſu Ioci.* 80
181. *De Vſu Riſus in joco.* ibid.
182. *De Invidia.* ibid.
183. *Quomodo Iuſta vel Injuſta eſſe poſſit.* 81
184. *Vnde fiat ut Invidi plerumque ſint colore livido.* ibid.
185. *De Commiſeratione.* 82
186. *Qui ſint maximè Miſericordes.* ibid.
187. *Quomodo Generoſiores hoc Affectu tangantur.* ibid.
188. *Quinam Miſericordia non tangantur.* 83
189. *Cur hæc Paſſio ad lacrymandum excitet.* ibid.
190. *De Satisfactione ſive Acquieſcentia in ſeipſo.* ibid.
191. *De Pœnitentia.* 84
192. *De Favore.* ibid.
193. *De Gratitudine.* ibid.
194. *De Ingratitudine.* 85
195. *De Indignatione.* ibid.
196. *Cur quandoque juncta ſit Commiſerationi, & quandoque Irriſioni.* ibid.
197. *Quod ſæpe eam comitetur Admiratio, neque incompatibilis ſit cum Lætitia.* 86
198. *De ejus Vſu.* ibid.
199. *De Ira.* ibid.
200. *Quare minus metuendi qui ex Ira erubeſcunt quàm qui pallent.* 87
201. *Dari duas Iræ ſpecies, & optimos quoſque priori magis eſſe obnoxios.* ibid.
202. *Animas imbecilles & abjectas alterâ magis abripi.* 88
203. *Generoſitatem eſſe pro remedio contra Iræ exceſſus.* ibid.
204. *De Gloria.* 89
205. *De Pudore.* ibid.
206. *De Vſu harum duarum Paſſionum* ibid.
207. *De Impudentia.* 90
208. *De Faſtidio.* ibid.
209. *De Deſiderio.* ibid.
210. *De Hilaritate.* 90
211. *Remedium Generale contra Paſſiones.* ibid.
212. *Ab illis ſolis pendere omne bonum & malum hujus vitæ.* 91

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE